

ਸਰੋਕਾਰਾਂ ਦੀ ਆਵਾਜ਼

ਲੋਕ ਪੱਖੀ ਆਰਟਸ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਮੀਡੀਆ ਗਰੁੱਪ

15 ਮਈ 2013 ਤੋਂ 16 ਜੂਨ 2013

Budget 2013 fails to address the real cause of Ontario's revenue problems: the unsustainable tax cut agenda that Mike Harris introduced in the late-1990s. The lost revenues from those tax cuts amount to \$17 billion in forgone money the government could have been using to eliminate the deficit, trim down the debt, get young people, immigrants, and the long-term unemployed working again – having been sidelined for too long since the 2008 recession.

Despite all the mounting evidence that austerity in Ontario is doing more harm than good – our estimates is that austerity measures will act as a three per cent fiscal drag on the economy for several years – Budget 2013 failed to take the province into a new direction.

ਅਸੀਂ ਭਵਿੱਖ ਦੇ ਸਿਰਜਣਹਾਰ ਹਾਂ। ਅਸੀਂ ਦੁਨੀਆ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕੋਨੇ ਵਿਚ ਹੋਈਏ ਚਾਹੇ ਇਹ ਯੂਰਪ ਹੋਵੇ ਚਾਹੇ ਲਾਤੀਨੀ ਅਮਰੀਕਾ ਹੋਵੇ, ਚਾਹੇ ਕੈਨੇਡਾ ਹੋਵੇ, ਚਾਹੇ ਭਾਰਤ ਹੋਵੇ, ਚਾਹੇ ਅਫਗੀਕਾ ਹੋਵੇ, ਚਾਹੇ ਅਜੋਕਾ ਅਮਰੀਕਾ ਹੋਵੇ। ਅਸੀਂ ਹਰੇਕ ਥਾਂ ਦੀ ਅੱਗ ਨੂੰ ਜਾਣਦੇ ਹਾਂ। ਇਹ ਅੱਗ ਸਾਨੂੰ ਕਦੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਰੋਕ ਸਕੀ। ਅਸੀਂ ਦੁਨੀਆ 'ਚ ਵੱਡੀਆਂ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਦੇ ਵਾਹਕ ਬਣੇ ਹਾਂ। ਸਾਡੇ ਵਿਚ ਕਿਤੇ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਹੈ, ਕਿਤੇ ਚੀਗਵੇਰਾ ਹੈ, ਕਿਤੇ ਜਵਾਨੀ ਵਾਲਾ ਮਾਰਕਸ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਵਿਚਾਰਾਂ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੰਘਰਸ਼ਾਂ ਤੱਕ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਲਈ ਲਗਾਤਾਰ ਸੰਘਰਸ਼ਸ਼ੀਲ ਰਹਿੰਦੇ ਹਾਂ। ਅਸੀਂ 1960 ਵਿਚ ਯੂਰਪ ਵਿਚ ਉਠੇ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਦੁਨੀਆ ਦੇ ਹਰੇਕ ਕੋਨੇ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੀ ਜੰਗ ਤੇਜ਼ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਸਾਨੂੰ ਭਵਿੱਖ ਦੇ ਵਾਰਸ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਭਲਾਂ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਹਾਂ ਪਰ ਸਾਡੇ 'ਚ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਵਾਲੇ ਸਾਰੇ ਗੁਣ ਮੌਜੂਦ ਨੇ। ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਮਾਪਿਆਂ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਜਾਣਦੇ ਹਾਂ। ਅਸੀਂ ਇਹ ਜੋ ਅੱਗ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੈ ਇਸ ਨੂੰ ਪਾਰ ਕਰਕੇ ਇਸ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਰੱਸ਼ਨੀ ਅਜਿਹੀ ਵਿਕਸਿਤ ਕਰਾਂਗੇ ਜਿਹੜੀ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਚਾਨਣ ਲੈ ਕੇ ਆਏਗੀ ਅਤੇ ਇਕ ਬਰਾਬਰਤਾ ਦਾ ਸਮਾਜ ਦੁਨੀਆ ਦੇ ਹਰੇਕ ਕੋਨੇ ਉਪਰ ਪਹੁੰਚਾਏਗੀ ਜਿਥੇ ਦੁੱਖਾਂ, ਤਰੁਟੀਆਂ, ਘਾਟਾਂ, ਜੁਰਮਾਂ, ਝਗੜਿਆਂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਨਹੀਂ ਹੋਣਗੇ ਉਸ ਦੀ ਥਾਂ ਬਰਾਬਰਤਾ, ਸਤਿਕਾਰ, ਸਨੇਹ ਅਤੇ ਭਰਾਤਰੀ ਭਾਵ ਵਾਲੇ ਸ਼ਬਦ ਹੋਣਗੇ। ਸਾਨੂੰ ਅਜੇ ਅੱਗੇ ਵਧਣ ਦਿਓ। ਸਾਨੂੰ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਗਨੀ ਦਰਿਆ ਨੂੰ ਪਾਰ ਕਰਨ ਦਿਓ।

ਸਮਾਜਵਾਦ ਨਵੇਂ ਸਮਾਜ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਦਾ ਹੈ

ਸੀ. ਬੀ. ਆਈ. : ਪਿੰਜਰੇ ਦਾ ਪਾਲਤੂ ਤੇਤਾ

ਅਜੇਕੇ ਸਮਿਆਂ 'ਚ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਅੰਦੋਲਨ ਦੀ ਅਹਿਮੀਅਤ

Role of Collective Work

Sherjang Singh Rana
416.910.9000

SUPER VISA INSURANCE

PUNJAB INSURANCE INC.

- Life Insurance • Mortgage Insurance
- Critical Illness Insurance • Disability Insurance
- RESP, RRSP

www.punjabinsurance.ca

Ravinder Singh Basra
416.845.6232

ਅਸਲੀ
ਇਨਮਾਨ ਦੀ
ਕਹਾਣੀ

ਸਵਰਨ ਸਿੰਘ ਭੰਗੁ

ਸੋਵੀਅਤ ਸਾਹਿਤ ਵਿਚ ਇਕ ਜੰਗੀ ਪੱਤਰ ਪ੍ਰੇਰਕ ਬੋਰਿਸ ਪੋਲੀਵੋਈ ਦਾ ਲਿਖਿਆ ਵਿਸ਼ਵ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਨਾਵਲ, ਮਾਨਵਤਾ ਨੂੰ ਮੋਹ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਇਕ ਸੱਚੀ ਸੂਰਬੀਰਤਾ ਦੀ ਗਾਬਾ ਹੈ। ਇਹ ਨਾਵਲ ਦੁਨੀਆਂ ਭਰ ਦੀਆਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਵਿਚ ਕਰੋੜਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਛਫਿਆ ਹੈ। ਕੁਝ ਵੀ ਕਰ ਸਕਣ ਦੇ ਇਗਾਦੇ ਅਤੇ ਹੌਸਲੇ ਵਾਲਾ, ਇਸ ਦਾ ਜਾਨਦਾਰ ਤੱਤ ਮਾਨਵਤਾ ਲਈ ਅਤੇ ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸੰਭਾਵਨਾ ਭਰੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ-ਜਗਤ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਸਰੋਤ ਬਣਿਆ ਰਹੇਗਾ। ਦੂਸਰੇ ਵਿਸ਼ਵ ਯੁੱਧ ਵਿਚੋਂ ਬਚਿਆ ਇਹ ਜਿਊਂਦਾ ਸੂਰਮਾ ਇਸ ਧਰਤੀ 'ਤੇ 18 ਮਈ 2001 ਤੱਕ ਰਿਹਾ। ਉਸ ਦੀ ਆਖਰੀ ਇੰਟਰਵਿਊ ਦਾ ਇਹੋ ਸੰਦੇਸ਼ ਸੀ “ਜਵਾਨ ਲੋਕ ਮੇਰੇ ਜੀਵਨ ਦੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਤੋਂ ਇਕ-ਦੋ ਸਿੱਖਿਆਵਾਂ ਗੁਹਿਣ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਪਹਿਲੀ ਗੱਲ ਇਹ ਕਿ ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਭੈਅ ਨਾ ਮੰਨੋ, ਆਪਣਾ ਕੰਮ ਲਗਨ ਨਾਲ ਕਰੋ ਅਤੇ ਕੁਝ ਵੀ ਹੋਵੇ ਡਟੇ ਰਹੋ।”

ਬੀਤੀ ਸਦੀ ਦੇ ਪੰਜਵੇਂ ਦਹਾਕੇ ਦੇ ਮੁੱਢ ਵਿਚ ਜਗਮਨੀ ਦਾ ਤਾਨਾਸ਼ਾਹ ਹਿਟਲਰ ਇਹ ਭਰਮ ਪਾਲ ਬੈਠਿਆ ਸੀ ਕਿ ਜਗਮਨੀ ਜਿਹੀ ਉੱਤਮ ਕੰਮ ਇਸ ਧਰਤੀ 'ਤੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਸਾਲ ਰਾਜ ਕਰਨ ਦੇ ਯੋਗ ਅਤੇ ਸਮਰਥ ਹੈ। ਉਹ 1941 ਵਿਚ ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਜਿੱਤਣ ਤੁਰ ਪਿਆ, ਉਸ ਨੇ ਪਹਿਲਾ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਰੂਸ ਨੂੰ ਬਣਾਉਂਦਿਆਂ, ਉਸ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਿਚ ਲੱਖਾਂ ਦੀ ਤਾਦਾਦ ਵਿਚ ਜਗਮਨੀ ਦੀ ਨਾਜ਼ੀ ਸੈਨਾ ਨੇ 22 ਜੂਨ 1941 ਨੂੰ ਸਵੇਰੇ 4 ਵਜੇ ਰੂਸ 'ਤੇ ਹੱਲਾ ਬੋਲ ਦਿੱਤਾ। ਵਰਿਆਂ-ਬੱਧੀ ਚੱਲੀ ਇਹ ਜੰਗ ਕਿੰਨੀ ਭਿਆਨਕ ਸੀ, ਯੂ-ਟਿਊਬ 'ਤੇ ਇਸ ਦੇ ਪਏ

1943 ਵਿਚ ਜਦੋਂ ‘ਓਰੀਓਲ

ਬੇਮਿਸਾਲ ਹੋਂਸਲੇ ਵਾਲਾ ਅਦਭੁਤ ਯੋਧਾ ਸੀ

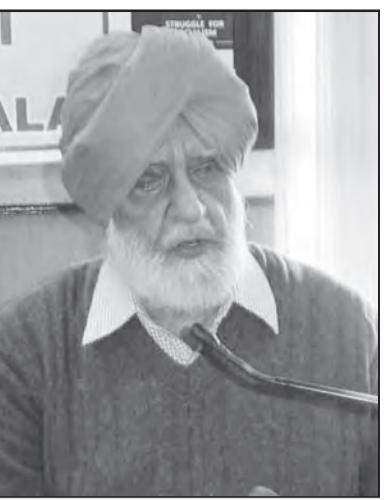
ਬਿਰਤਾਂਤ, ਲੂੰ-ਕੰਡੇ ਖੜੇ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਜਗਮਨਾਂ ਨੇ ਰੂਸ ਦੇ ਲੋਕਾਂ 'ਤੇ ਭੁੱਖਾਂ, ਦੁੱਖਾਂ ਅਤੇ ਤਸੀਹਿਆਂ ਨਾਲ ਮਾਰ ਖਪਾਇਆ ਸੀ, ਕਿਵੇਂ ਜਿਊਂਦੇ ਲੋਕ ਮੁਰਦਿਆਂ ਦੇ ਢੇਰਾਂ ਵਿਚ ਬਦਲ ਦਿੱਤੇ ਸਨ ਤੇ ਫਿਰ ਇਹ ਮਨੁੱਖੀ-ਢੇਰ ਛੂੰਘੇ ਟੋਇਆਂ ਵਿਚ ਦੱਬ ਦਿੱਤੇ ਸਨ। ਰਹਿੰਦੀ ਉਮਰ ਤੱਕ ਜੂਨ ਦਾ ਮਹੀਨਾ ਰੂਸੀ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਅਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਭਿਆਨਕ ਪ੍ਰਿਥਿਆ ਦੀ ਘੜੀ ਦੀ ਯਾਦ ਲੈ ਕੇ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਉਸ ਸਮੇਂ ਬਹਾਦਰ ਰੂਸੀ ਕੰਮ ਉਕਤ ਕੀਮਤ ਚੁਕਾ ਕੇ ਨਾਜ਼ੀਆਂ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਨਾ ਮੌਜੂਦੀ ਤਾਂ ਅਗਲੇ ਨਿਸ਼ਾਨਿਆਂ ਵਜੋਂ ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਸਮੇਤ ਪਤਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਨਾਜ਼ੀ ਹਮਲਾਵਰਾਂ ਨੇ ਕਿੱਥੇ ਕਿੱਥੇ ਮਨੁੱਖੀ ਜੀਵਨ ਦਾ ਘਾਤ ਕਰਨਾ ਸੀ। ਬੋਰਿਸ ਪੋਲੀਵੋਈ ਦੀ ਹੀ ‘ਅੰਤਿਮ ਲੇਖਾ’ ਨਾਂ ਦੀ ਪੁਸਤਕ ਇਸ ਅਣਮਨੁੱਖੀ ਯੁੱਧ ਦੀ ਚਸ਼ਮਦੀਦ ਗਵਾਹੀ ਹੈ। ਲੱਗਭੱਗ 5 ਵਰ੍ਹੇ ਚੱਲੇ ਇਸ ਦੇਸ਼-ਬਗਤਕ ਯੁੱਧ ਵਿਚ ਨਾਇਕ/ਨਾਇਕਾਵਾਂ ਦੀਆਂ ਬੀਰ-ਗਾਬਾਵਾਂ ਹਨ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਅਜਿਹੇ ਘੱਟ ਹੀ ਹੋਣਗੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪਾਇਲਟ ਅਲੈਕਸੇਈ ਮੈਰੇਸਯੇਵ ਵਰਗਾ ਕਾਰਨਾਮਾ ਕਰ ਵਿਖਾਇਆ ਹੋਵੇ। ਜਹਾਜ਼ਾਂ ਦੀ ਮੁੱਠ-ਭੇੜ ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਉਸ ਦਾ ਜਹਾਜ਼ ਦੁਸ਼ਮਣ ਨੇ ਡੇਗ ਲਿਆ ਤੇ ਸਖਤ ਫੱਟੜ ਹੋਇਆ ਮੈਰੇਸਯੇਵ 18 ਦਿਨ ਅਤੇ 18 ਰਾਤਾਂ ਆਪਣੀ ਕੂਹਣੀਆਂ ਅਤੇ ਗੋਡਿਆਂ ਭਾਰ ਰੈਡ ਆਰਮੀ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਣ ਲਈ ਚਲਦਾ ਰਿਹਾ। ਰਸਤਾ ਜੰਗਲ ਦਾ ਅਤੇ ਬਰਫ ਨਾਲ ਢਕਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਥੋੜ੍ਹੇ ਜਿਹੇ ਭੋਜਨ 'ਤੇ ਜ਼ਿੰਦਾ ਰਹਿ ਕੇ ਅਤੇ ਭਿਆਨਕ ਦਰਦ ਜਿਹੜਾ ਕਦੀ-ਕਦੀ ਉਸ ਨੂੰ ਬੋਹਸ਼ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਸੀ, ਫੇਰ ਵੀ ਉਹ ਆਪਣੇ ਸਾਬਿਆਂ ਕੋਲ ਪੁੱਜ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਹ ਉਸ ਨੂੰ ਚੁੱਕ ਕੇ ਹਸਪਤਾਲ ਲੈ ਗਏ, ਉਸ ਦੇ ਦੋਵੇਂ ਪੈਰ ਕੱਟ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਅਤੇ ਅੰਤਿਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਕਿ ਉਹ ਕਦੀ ਵੀ ਜਹਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਚਲਾ ਸਕੇਗਾ। ਫੌਲਾਦ ਵਰਗੇ ਪੱਕੇ ਇਗਾਦੇ ਵਾਲੇ ਪਾਇਲਟ ਨੇ ਹੌਸਲਾ ਨਾ ਛੱਡਿਆ ਅਤੇ ਅਖੀਰ ਵਿਚ ਉਹ ਫੌਜੀਆਂ ਦੇ ਸਹਾਰੇ ਤੁਰਨ ਲੱਗਾ ਅਤੇ ਸਰਟੀਫਿਕੇਟ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਕਮਿਸ਼ਨ ਜਿਹੜਾ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨ ਲਈ ਆਇਆ ਸੀ ਕਿ ਕੀ ਉਹ ਨੌਕਰੀ ਤੋਂ ਹਟਾਇਆ ਜਾਵੇ ਜਾਂ ਨਹੀਂ, ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਉਸ ਨੇ ਨੱਚ ਕੇ ਵਿਖਾਇਆ। ਉਸ ਦੀ ਇਸ ਵਿਲੱਖਣ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਦੇ ਕਾਰਨ ਮੈਰੇਸਯੇਵ ਨੂੰ ਫੇਰ ਲੜਾਈ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਹ ਫੇਰ ਮੁੜ ਜਹਾਜ਼ ਦੀਆਂ ਉਡਾਣਾਂ ਭਰਨ ਲੱਗਾ।

1943 ਵਿਚ ਜਦੋਂ ‘ਓਰੀਓਲ

ਕਰਸਕ’ ਯੁੱਧ ਪੂਰੇ ਜ਼ੋਰਾਂ 'ਤੇ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਸੀ ਤਾਂ ਅਲੈਕਸੇਈ ਮੈਰੇਸਯੇਵ ਨੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦੇ ਸੱਤ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਮਾਰ ਗਿਆਏ। ਉਸ ਦੇ ਸਾਹਸ ਅਤੇ ਅਸੀਮ ਪੀਰਜ ਦੇ ਕਾਰਨ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਉਸ ਨੂੰ ‘ਹੀਰੇ ਆਫ ਸੋਵੀਅਤ ਯੂਨੀਅਨ’ ਦਾ ਲਾਸਾਨੀ ਖਿਤਾਬ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।

ਯੁੱਧ ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਯੁੱਧ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਅਤੇ ਭਿਆਨਕ ਪ੍ਰਿਥਿਆ ਦੀ ਘੜੀ ਦੀ ਯਾਦ ਲੈ ਕੇ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਉਸ ਸਮੇਂ ਬਹਾਦਰ ਰੂਸੀ ਕੰਮ ਉਕਤ ਕੀਮਤ ਚੁਕਾ ਕੇ ਨਾਜ਼ੀਆਂ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਨਾ ਮੌਜੂਦੀ ਤਾਂ ਅਗਲੇ ਨਿਸ਼ਾਨਿਆਂ ਵਜੋਂ ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਸਮੇਤ ਪਤਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਨਾਜ਼ੀ ਹਮਲਾਵਰਾਂ ਨੇ ਕਿੱਥੇ ਕਿੱਥੇ ਮਨੁੱਖੀ ਜੀਵਨ ਦਾ ਘਾਤ ਕਰਨਾ ਸੀ। ਬੋਰਿਸ ਪੋਲੀਵੋਈ ਦੀ ਹੀ ‘ਅੰਤਿਮ ਲੇਖਾ’ ਨਾਂ ਦੀ ਪੁਸਤਕ ਇਸ ਅਣਮਨੁੱਖੀ ਯੁੱਧ ਦੀ ਚਸ਼ਮਦੀਦ ਗਵਾਹੀ ਹੈ। ਲੱਗਭੱਗ 5 ਵਰ੍ਹੇ ਚੱਲੇ ਇਸ ਦੇਸ਼-ਬਗਤਕ ਯੁੱਧ ਵਿਚ ਨਾਇਕ/ਨਾਇਕਾਵਾਂ ਦੀਆਂ ਬੀਰ-ਗਾਬਾਵਾਂ ਹਨ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਅਜਿਹੇ ਘੱਟ ਹੀ ਹੋਣਗੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪਾਇਲਟ ਅਲੈਕਸੇਈ ਮੈਰੇਸਯੇਵ ਵਰਗਾ ਕਾਰਨਾਮਾ ਕਰ ਵਿਖਾਇਆ ਹੋਵੇ। ਜਹਾਜ਼ਾਂ ਦੀ ਮੁੱਠ-ਭੇੜ ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਉਸ ਦਾ ਜਹਾਜ਼ ਦੁਸ਼ਮਣ ਨੇ ਡੇਗ ਲਿਆ ਤੇ ਸਖਤ ਫੱਟੜ ਹੋਇਆ ਮੈਰੇਸਯੇਵ 18 ਦਿਨ ਅਤੇ 18 ਰਾਤਾਂ ਆਪਣੀ ਕੂਹਣੀਆਂ ਅਤੇ ਗੋਡਿਆਂ ਭਾਰ ਰੈਡ ਆਰਮੀ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਣ ਲਈ ਚਲਦਾ ਰਿਹਾ। ਰਸਤਾ ਜੰਗਲ ਦਾ ਅਤੇ ਬਰਫ ਨਾਲ ਢਕਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਥੋੜ੍ਹੇ ਜਿਹੇ ਭੋਜਨ 'ਤੇ ਜ਼ਿੰਦਾ ਰਹਿ ਕੇ ਅਤੇ ਭਿਆਨਕ ਦਰਦ ਜਿਹੜਾ ਕਦੀ-ਕਦੀ ਉਸ ਨੂੰ ਬੋਹਸ਼ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਸੀ, ਫੇਰ ਵੀ ਉਹ ਆਪਣੇ ਸਾਬਿਆਂ ਕੋਲ ਪੁੱਜ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਹ ਉਸ ਨੂੰ ਚੁੱਕ ਕੇ ਹਸਪਤਾਲ ਲੈ ਗਏ, ਉਸ ਦੇ ਦੋਵੇਂ ਪੈਰ ਕੱਟ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਅਤੇ ਅੰਤਿਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਕਿ ਉਹ ਕਦੀ ਵੀ ਜਹਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਚਲਾ ਸਕੇਗਾ। ਫੌਲਾਦ ਵਰਗੇ ਪੱਕੇ ਇਗਾਦੇ ਵਾਲੇ ਪਾਇਲਟ ਨੇ ਹੌਸਲਾ ਨਾ ਛੱਡਿਆ ਅਤੇ ਅਖੀਰ ਵਿਚ ਉਹ ਫੌਜੀਆਂ ਦੇ ਸਹਾਰੇ ਤੁਰਨ ਲੱਗਾ ਅਤੇ ਸਰਟੀਫਿਕੇਟ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਕਮਿਸ਼ਨ ਜਿਹੜਾ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨ ਲਈ ਆਇਆ ਸੀ ਕਿ ਕੀ ਉਹ ਨੌਕਰੀ ਤੋਂ ਹਟਾਇਆ ਜਾਵੇ ਜਾਂ ਨਹੀਂ, ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਉਸ ਨੇ ਨੱਚ ਕੇ ਵਿਖਾਇਆ। ਉਸ ਦੀ ਇਸ ਵਿਲੱਖਣ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਦੇ ਕਾਰਨ ਮੈਰੇਸਯੇਵ ਨੂੰ ਫੇਰ ਲੜਾਈ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਹ ਫੇਰ ਮੁੜ ਜਹਾਜ਼ ਦੀਆਂ ਉਡਾਣਾਂ ਭਰਨ ਲੱਗਾ।

ਕਮਾਂਡਰ ਮੈਰੇਸਯੇਵ ਦੀ ਸੂਰਮਗਤੀ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਨੂੰ ‘ਅਸਲੀ ਇਨਸਾਨ ਦੀ ਕਹਾਣੀ’ ਵਜੋਂ ਅਰਥ ਦਿੱਤੇ। ਉਸ ਨਾਇਕ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਨੂੰ ਜਿਸ ਦੇ ਦੋਵੇਂ ਪੈਰ, ਜਹਾਜ਼ ਨਸ਼ਟ ਹੋਣ ਉਪਰੰਤ ਕੱਟੇ ਗਏ ਸਨ, ਜੋ ਸਿਰਵੀ ਸਾਧਨਾ ਦੁਆਰਾ ਮੁੜ ਜਹਾਜ਼ ਉਡਾਉਣ 'ਚ ਕਾਮਯਾਬ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਯੁੱਧ ਉਪਰੰਤ ਜਦੋਂ ਇਹ ਪੁਸਤਕ ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਆਈ ਤਾਂ ਇਹ ਦੁਨੀਆਂ ਭਰ ਵਿਚ ਬਹਾਦਰੀ ਦੇ ਬੇਮਿਸਾਲ ਜਜਬੇ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਕ ਬਣ ਗਈ। ਮੈਰੇਸਯੇਵ ਨੂੰ ‘ਸੋਵੀਅਤ ਯੂਨੀਅਨ ਦਾ ਹੀਰੇ’ ਅਤੇ ‘ਜਿਊਂਦਿਆਂ ਪ੍ਰਸਿੱਧੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਮਨੁੱਖ’ ਜਿਹੇ ਖਿਤਾਬੇ ਮਿਲੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਾਪਤਿਆਂ ‘ਤੇ ਉਸ ਕਦੇ ਅਭਿਮਾਨ ਨਾ ਕੀਤਾ। ਉਹ ਨਿਮਰਤਾ ਨਾਲ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਤਾਂ ਸਿਰਫ ਆਦਮੀ ਹਾਂ, ਯਾਦ ਰੱਖਣ ਯੋਗ ਪ੍ਰਸਿੱਧੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਮਨੁੱਖ ‘ਨਾਇਕ’ ਨਹੀਂ ਹਾਂ। ਉਹ ਲੰਮੇ ਸਮੇਂ ਤੱਕ ‘ਨੈਸ਼ਨਲ ਕੰਸਲ ਆਫ ਵਾਰ’ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਬਹਾਦਰਾਂ ਅਤੇ ਅਪੰਨਾ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਲੀਡਰ ਰਿਹਾ। ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਦੇ ਸਾਬਕਾ ਯੋਧਿਆਂ ਦੀ ਬਹੁਤ ਮਦਦ

ਇਤਿਹਾਸ ਚੀਆਂ ਖ਼ਲਤਾਂ

ਮਾਜ਼ਦਾ ਨਵੇਂ ਮਾਜ਼ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਦਾ ਹੈ

ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ 'ਚ ਬੌਧਿਕ
ਮਾਰਕਸਵਾਦੀ ਚਿੱਤਨ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਹੋਇਆ
ਹੈ। ਇਥੇ ਮੌਲਿਕ ਕੰਮ ਤਾਂ ਕੋਈ ਹੋਇਆ
ਹੀ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਇਹ ਲਹਿਰ ਉਭਰੀ
ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਮਿਆਂ 'ਚ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੀ
ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਲੜਾਈ ਬੁਨਿਆਦੀ ਤੌਰ 'ਤੇ
ਆਪਣੇ ਨਿਰਣਾਇਕ ਦੰਰ 'ਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰ
ਚੁੱਕੀ ਸੀ, ਸਾਰੇ ਉਹਦੇ 'ਚ ਰੁਝੇ ਰਹੇ।
ਵਿਕਟਰ ਕੈਰਨਨ (ਬਰਤਾਨਵੀ
ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰ, ਜਿਹੜੇ
ਭਾਰਤ ਦੀ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਲਈ
ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਇੰਟਰਨੈਸ਼ਨਲ ਦਾ ਇਕ
ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਲੈ ਕੇ ਕੈਂਬਰਜ਼ ਤੋਂ 1958 'ਚ
ਭਾਰਤ ਆਇਆ ਅਤੇ ਏਬਿਸਨ ਕਾਲਜ
ਲਾਹੌਰ 'ਚ ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਲੱਗ ਪਏ। ਇਹ
ਰਣਧੀਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਅਧਿਆਪਕ ਅਤੇ ਇਸ
ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਗੁੜ੍ਹਤੀ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਰਹੇ) ਨੇ
ਮੈਨੂੰ ਲਿਖਿਆ ਕਿ “ਉਹਨੀਂ ਦਿਨੀਂ ਕੋਈ
ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਰਦਾ,
ਮੈਨੂੰ ਬਹਿਸ ਕਰਨ ਲਈ ਕੋਈ ਮਿਲਦਾ ਹੀ
ਨਹੀਂ ਸੀ, ਵਿਹਲ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲੋਕਾਂ
ਕੋਲ।” ਇਤਿਹਾਸ ਦੀ ਇਹ ਬੁਨਿਆਦੀ
ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਤਾਂ ਬਿਲਕੁਲ ਸਾਡਾ ਹੈ ਕਿ
ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਪਾਰਟੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮੁਲਕ
ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ।
ਇਥੇ ਰੂਸ ਤੋਂ ਜਿਹੜੀ ਸਮਝ ਆਈ ਜਾਂ
ਬਰਤਾਨਵੀ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਪਾਰਟੀ ਦੀ
ਜਿਹੜੀ ਸਮਝ ਸੀ-ਇਹਦੇ ਸੰਸਥਾਪਕਾਂ 'ਚ
ਬਰਤਾਨਵੀ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧ ਸਨ-ਫਿਲਿਪ
ਸਪਰਟ, ਬੈਜ਼ਾਮਿਨ ਫਰਾਂਸਿਸ ਬੇਡਲੇ
(ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਇੰਟਰਨੈਸ਼ਨਲ ਦੀ
ਬਰਤਾਨਵੀ ਸ਼ਾਖਾ ਦੇ ਮੈਂਬਰ) ਇਹੋ ਇਨ੍ਹਾਂ
ਨੂੰ ਰਾਜਨੀਤੀ ਦੇ ਸੰਬੰਧ 'ਚ ਸਮਝ ਦਿੰਦੇ
ਸਨ। ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਵੀ ਯਾਦ ਹੈ ਕਿ ਦਸੰਬਰ
ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਹਫ਼ਤੇ ਲਾਹੌਰ 'ਚ ਅਸੀਂ ਜੰਗਾਂ
ਦੀ ਨਿੰਦਾ ਅਤੇ ਵਿਰੋਧ ਕਰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ
(ਦੂਸਰੀ ਸੰਸਾਰ ਜੰਗ) ਇਕ ਕਾਨਫਰੰਸ
ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਅਖਬਾਰਾਂ ਵਿਚ ਸਾਡੀ
ਤਸਵੀਰ ਅਤੇ ਭਾਸ਼ਣ ਛਾਪੇ ਗਏ। ਦਸੰਬਰ
ਦੇ ਅਖੀਰ ਤੱਕ ਪਾਰਟੀ ਲਾਈਨ ਬਦਲ
ਗਈ। ਸਾਡੇ ਲਈ ਬਹੁਤ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਸੀ ਇਹ
ਸਮਝਣਾ ਕਿ ਲੋਕ ਯੁੱਧ (ਪੀਪਲਜ਼ ਵਾਰ)
ਛਿੜ ਗਿਆ ਹੈ। ਕੈਂਬਰਜ਼ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ
ਤੋਂ ਸਿੱਖਿਆ ਆਇਆ ਅਰੁਨ ਬੋਸ ਪਾਰਟੀ
ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਮੌਰਚੇ ਦੇ ਇੱਚਾਰਜ ਸੀ।
ਸਾਲ 1941 'ਚ ਪਟਨੇ 'ਚ ਆਲ ਇੰਡੀਆ
ਕਾਨਫਰੰਸ ਹੋਣ ਜਾ ਰਹੀ ਸੀ। ਮੈਂ (ਰਣਧੀਰ
ਸਿੰਘ) ਅਤੇ ਸਤਪਾਲ ਡਾਂਗ ਪਾਰਟੀ ਦੇ
ਪੰਜਾਬ ਫੈਲੀਗ੍ਰੇਸ਼ਨ ਦੇ ਆਗੂ ਅਤੇ ਨੁਮਾਇਦੇ
ਸਾਂ। ਅਰੁਨ ਬੋਸ ਦੋ ਘੰਟੇ ਤੱਕ ਸਾਨੂੰ ਦਿੱਲੀ
ਵਿਚ ਇੰਡੀਆ ਗੇਟ ਦੇ ਲਾਅਨ 'ਚ
ਬੈਠਿਆਂ ਇਹ ਸਮਝਾਉਂਦੇ ਰਹੇ ਕਿ ਇਹ
ਲੋਕਯੁੱਧ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਸੀਂ
ਸਹਿਮਤ ਨਹੀਂ ਹਾਂ-ਇਸ ਸੰਬੰਧੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ
ਕਹਿਣਾ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਪਾਰਟੀ ਲਾਈਨ ਹੈ।
ਤੁਹਾਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਨੀ ਪਵੇਗੀ।
ਹੇਠਲੀਆਂ ਸਫ਼ਾਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਤੇ ਕਮੇਟੀਆਂ 'ਚ
ਕੁਝ ਹੋਰ ਸਮਝ ਸੀ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਉਪਰਲੀ ਪੱਧਰ
ਉਤੇ ਪਾਰਟੀ ਆਗੂ ਕਥ ਹੋਰ ਫੈਸਲੇ ਕਰਦੇ
ਸਨ। ਲੋਕ ਯੁੱਧ (ਪੀਪਲਜ਼ ਵਾਰ) ਅਤੇ
ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਮਤੇ (ਰੈਜ਼ਲੇਸ਼ਨ) ਉਤੇ ਕੋਈ
ਬਹਿਸ ਨਹੀਂ ਹੋਈ। ਕਹਿਣ ਨੂੰ ਇਹ ਲੋਕ
ਯੁੱਧ ਦਾ ਦੌਰ ਸੀ ਪਰ ਕੀ ਸੌਦੇਬਾਜ਼ੀ ਤੁਸੀਂ
ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ, ਹੇਠਲੀਆਂ ਕਤਾਰਾਂ 'ਚ ਕੀ
ਚਲ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਉਸ 'ਚ ਬਹੁਤ ਪਾੜਾ ਸੀ
ਪਰ ਪਾਰਟੀ ਆਗੂਆਂ ਦਾ ਦਬਦਬਾ (ਕਲਟ
ਆਫ਼ ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ) ਐਨਾ ਜਬਰਦਸਤ ਸੀ

ਅਤੇ ਇਕ ਵੱਡੇ ਹਿੱਸੇ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਚਲੋ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਗਵਾਈ 'ਚ ਪਾਰਟੀ ਲੋਕ ਲਹਿਰ (ਮਾਸ ਮੁਵੰਟ) ਬਣੀ ਪਰ ਪੀ. ਸੀ. ਜੋਸ਼ੀ ਨਾਲ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਿਵਹਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਉਹ ਬਹੁਤ ਬੁਰਾ ਸੀ।.....ਪਾਰਟੀ ਕਲਚਰ (ਸਭਿਆਚਾਰ) ਬਹੁਤ ਨਾਨ ਇੰਟੈਲੋਕਚੂਅਲ (ਗੈਰ-ਬੁਧੀਜੀਵੀ) ਸੀ ਅਤੇ ਸਾਨੂੰ ਯਾਦ ਹੈ ਕਿ ਪਾਰਟੀ ਦਾ ਜਿਹੜਾ ਵੀ ਆਗੂ ਆਉਂਦਾ ਸੀ ਭੇਤਿਕਵਾਦ-ਦਰੰਦਵਾਦ ਤੇ ਲੈਕਚਰ ਦੇ ਕੇ ਚਲਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਸਾਨੂੰ ਕੁਝ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਸੀ ਆਉਂਦਾ। ਅਸੀਂ ਸਮਝਦੇ ਸਾਂ ਕਿ ਇਹਦੇ ਕੌਲ ਕੋਈ ਮੰਤਰ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਭਗਵਾਨ ਨੇ ਇਹਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਮਤਲਬ ਇਹ ਕਿ ਬ੍ਰਾਹਮਣਵਾਦੀ ਕਿਸਮ ਦਾ ਸਭਿਆਚਾਰ ਸੀ। ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਤਿੰਨ ਵੱਡੇ ਨੇਤਾ ਸਨ-ਅਧਿਕਾਰੀ, ਜੋਸ਼ੀ ਤੇ ਰਣਧੀਵੇ ਵਿਕਟਰ ਕੈਰਨਨ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸੰਭਾਵਿਤ “ਅਧਿਕਾਰੀ ਪਾਰਟੀ ਦਾ ਵਿਚਾਰਕ ਸੀ।” ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ਾਂ ਦੇ ਸਬੰਧ 'ਚ ਅਧਿਕਾਰੀ ਨੇ ਵਿਕਟਰ ਕੈਰਨਨ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜਿਹੜੀ ਕੋਈ ਗੱਲ ਮਾਰਕਸ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਜਾਂਦੀ ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਅਨੁਵਾਦ ਨਾ ਕਰਨ ਤਾਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੋਚ ਜਿਹਨੂੰ ਮੈਂ ਕੌਮੀ ਚੰਚਲਤਾ (ਅਸਥਿਰਤਾ) ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ, ਉਹ ਪੀ. ਸੀ. ਜੋਸ਼ੀ 'ਚ ਬਹੁਤ ਸੀ ਰਣਧੀਵੇ ਤਾਂ ਮਾਅਕੇਬਾਜ਼ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਹ ਕਾਲ ਦਿੱਤੀ ਸੀ ਕਿ ਜਿਥੇ ਵੀ ਹੋਵੇ ਟੱਕਰ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਫਸਾਦ ਕਰੋ। ਤਾਂ ਕਿ ਇਹਦੇ ਨਾਲ ਇਨਕਲਾਬ ਅੱਗੇ ਵਧੇ। ਇਹ ਮਾਅਕੇਬਾਜ਼ ਕਦਮ ਸੀ ਜਿਹੜਾ ਬਿਲਕੁਲ ਗਲਤ ਸੀ। ਪਾਰਟੀ ਨੂੰ ਸਾਡੇ ਸੰਗਲੇ ਸੌਨ੍ਹੇ ਵੀ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਨਵੇਂ ਢਾਗ ਨਾਲ ਸਚਣ ਦਾ ਲੜ ਸਾ।
ਸੋਵੀਅਤ ਰੂਸ, ਸਮਾਜਵਾਦ ਅਤੇ
ਪਾਰਿਵਾਰਿਕ

ਜਦੋਂ ਸਮਾਜਵਾਦ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦੇ
ਹਾਂ ਤਾਂ ਰਸ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਂਦਾ

CRISIS OF SOCIALISM

NOTES IN DEFENCE OF A COMMITMENT

RANDHIR SINGH

Marxism Socialism Indian Politics

A VIEW FROM THE LEFT

Randhir Singh

ਦੇ ਵੱਲ ਵਧਦਾ ਤਾਂ ਹਾਲਤ ਹੋਰ ਹੁੰਦੇ। ਅਸੀਂ ਇਹ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਸਾਂ ਕਿ ਇਹ ਸਮਾਂ ਇਕ ਤਬਦੀਲੀ ਦਾ (Transition Period) ਸੀ, ਪਰ ਅਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ। ਸੋਵੀਅਤ ਰੂਸ ਬਾਜ਼ਾਰ ਵੱਲ ਵਧਿਆ ਅਤੇ ਸਾਰਾ ਤੰਤਰ ਢਹਿ ਢੇਰੀ ਹੋ ਗਿਆ।

ਦੇ ਵੱਲ ਵਧਦਾ ਤਾਂ ਹਾਲਤ ਹੋਰ ਹੁੰਦੇ। ਅਸੀਂ ਇਹ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਸਾਂ ਕਿ ਇਹ ਸਮਾਂ ਇਕ ਤਬਦੀਲੀ ਦਾ (Transition Period) ਸੀ, ਪਰ ਅਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ। ਸੋਵੀਅਤ ਰੂਸ ਬਾਜ਼ਾਰ ਵੱਲ ਵਧਿਆ ਅਤੇ ਸਾਰਾ ਤੰਤਰ ਢਹਿ ਢੇਰੀ ਹੋ ਗਿਆ।

ਬੁਨਿਆਦੀ ਸਮੱਸਿਆ-ਤੁਸੀਂ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਹੋ ਕਿ 'ਅਸੰਭਵ ਸਮੱਸਿਆ' ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਤਪਾਦਨ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਵਿਕਸਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਇਤਿਹਾਸਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਹ ਕੰਮ ਬਾਜ਼ਾਰ ਵਲੋਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਪਰ ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਕੰਮ ਸਮਾਜਵਾਦੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਮਾਓ ਦੇ ਸਮਾਜਵਾਦ ਨੂੰ ਗਰੀਬਾਂ ਦਾ ਸਮਾਜਵਾਦ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਮੈਂ ਇਹਦੇ ਪੱਖ ਵਿਚ ਹਾਂ। ਚੀਨ ਦੇ ਸਬੰਧ 'ਚ ਹਾਲਾਂਕਿ ਮੈਨੂੰ ਕੋਈ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਵਿਸਥਾਰ 'ਚ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪਰ ਮੇਰੀ ਇਹ ਮਾਨਤਾ ਹੈ ਕਿ ਚੀਨ ਦਾ ਮਸਲਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਥੋਂ ਦੀ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਪਾਰਟੀ ਉਤਪਾਦਨ ਦੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਵਿਕਸਤ ਕਰਨ ਦੇ ਨਾਂ ਉਤੇ ਪੂਜੀਵਾਦ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ ਪਰ ਚੁਣੌਤੀ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਵਿਕਾਸ ਦੀ ਅਜਿਹੀ ਤਾਕਤ ਨੂੰ ਵਿਕਸਿਤ ਕਰਨਾ ਜਿਹੜੀ ਸਮਾਜਵਾਦੀ ਲਾਈਨ ਦੇ ਅਨੁਰੂਪ ਹੋਵੇ। ਲਾਤੀਨੀ ਅਮਰੀਕੀ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਸਬੰਧ 'ਚ ਵੀ ਮੇਰੀਆਂ ਸ਼ਕਾਵਾਂ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਕਾਮਯਾਬ ਹੋ ਸਕਣਗੇ ਜਾਂ ਅਸਫਲ ਸਾਬਤ ਹੋਣਗੇ। ਹਾਲ ਦੀ ਘੜੀ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਮੈਂ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਹੜੀ ਤੁਹਾਡੀ ਸਮੱਸਿਆ ਹੈ ਉਹ ਤੁਹਾਡੀ ਗੀ ਸਮੱਸਿਆ ਹੈ।

ਮੈਥੋਂ ਪੁੱਛੋ ਕਿ ਅੱਜ ਕੱਲ੍ਹ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ
ਵੱਡੀ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਕੀ ਹੈ ਤਾਂ ਮੈਂ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ
ਅੱਜ ਕੱਲ੍ਹ ਪੁੰਜੀਵਾਦ ਦਾ ਬੋਲਬਾਲਾ ਹੈ ਤਾਂ
ਉਹਦਾ ਇਕ ਕਾਰਨ ਇਹ ਹੈ ਹਕੀਕਤ ਵੀ
ਹੈ ਕਿ ਪੁੰਜੀਵਾਦ ਦਾ ਹੁਣ ਕੋਈ ਨਾਂ ਹੀ
ਨਹੀਂ ਲੈਂਦਾ ਸਾਰੇ ਜਾਂ ਤਾਂ ਗਲੋਬਲਾਈਜ਼ਸ਼ਨ
(ਵਿਸ਼ਵੀਕਰਨ) ਦਾ ਨਾਂ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਜਾਂ ਫਿਰ
ਮਾਰਕੀਟ ਸੁਸਾਇਟੀ ਦਾ ਜਾਂ ਫਿਰ ਨਵ-
ਉਦਾਰਵਾਦ ਦਾ। ਹਿੰਦੋਸਤਾਨ ਵਿਚ
ਸਾਰੀਆਂ ਪਾਰਟੀਆਂ ਨਵ-ਉਦਾਰਵਾਦ ਦੀ
ਆਲੋਚਨਾ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ ਪਰ ਇਹਦਾ
ਬਦਲ ਕੀ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਹਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਨਹੀਂ
ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਬੁਨਿਆਦੀ
ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਹੈ ਪੁੰਜੀਵਾਦ ਨੂੰ ਬਹਿਸ ਤੋਂ ਹਟਾ
ਦਿਓ ਤਾਂ ਸਮਾਜਵਾਦ ਦਾ ਖਦ ਹੀ

ਕਰ ਸਕਦੀਆਂ ਕਿਉਂਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੰਥ 'ਚ
ਸਟਾਲਿਨ ਦੀ ਖਾਸ ਥਾਂ ਹੈ।

ਮਾਰਕਸਵਾਦ ਦੀ ਇਕ ਬੁਨਿਆਦੀ ਚੀਜ਼ ਹੈ-ਜਿਹੜੇ ਸਭ ਤੋਂ ਮਜ਼ਲੂਮ ਲਿਤਾਵੇਂ ਹਨ ਉਹ ਲੜਨਗੇ। ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਜਿਹੜੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਲਿਤਾਵੇਂ (ਮਜ਼ਲੂਮ) ਸਨ, ਉਹ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀ ਚੌਂ ਸਨ, ਜਿਹੜੇ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਆਬਾਦੀ ਦਾ ਇਕ ਵੱਡਾ ਹਿੱਸਾ ਸੀ। ਪਿੰਡਾਂ 'ਚ ਪਾਰਟੀ ਦਾ ਆਧਾਰ ਮੱਧਵਰਗੀ ਕਿਸਾਨ ਸਨ। ਮੈਂ ਪਾਰਟੀ 'ਚ ਕੁਲਵਰਤੀ ਮੈਂਬਰ ਸਾਂ। ਰਾਤ ਮੈਂ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੇ ਘਰਾਂ 'ਚ ਕੱਟਦਾ ਅਤੇ ਸਵੇਰੇ ਲੈਕਚਰ ਦੇਣ ਲਈ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਦੀਆਂ ਬਸਤੀਆਂ 'ਚ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਤਰ ਵਿਵੇਧ ਮੱਧਵਰਗੀ ਉਚ ਵਰਗੀ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਸਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੋਲ ਉਹ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਜਾਤੀ ਸਿਰਫ਼ ਅਰਥਸ਼ਾਸਤਰੀ ਸੱਚ, ਸਮਾਜਿਕ ਸੱਚ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸਗੋਂ ਇਕ ਵਿਚਾਰਪਾਰਾਤਮਕ ਸੱਚ ਵੀ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਕਿ ਕੇਰਲ ਵਿਚ ਪਾਰਟੀ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਬਕਿਆਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਆਧਾਰ ਬਣਾ ਲਿਆ ਸੀ ਪਰ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਅਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ। ਇਸ ਲਈ ਹਿੰਦੇਸਤਾਨ ਦੀ ਜਿਹੜੀ ਹਕੀਕਤ ਹੈ, ਉਹ ਸਾਥੋਂ ਦੂਰ ਭੱਜਦੀ ਰਹੀ, ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ। ਇਹ ਸੱਚ ਹੈ ਕਿ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਪਾਰਟੀਆਂ ਦਾ ਰਵੱਈਆ ਸਮਾਜਿਕ ਅੰਦੋਲਨਾਂ ਦੇ ਸਬੰਧ 'ਚ ਬਹੁਤ ਦੁਸ਼ਟਾਂ ਵਾਲਾ ਰਿਹਾ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਸਾਰੇ ਅੰਦੇਲਨ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਬਾਹਰੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉਹ ਇਨਕਲਾਬ ਦੇ ਨਾਂ ਉਤੇ ਕੁਝ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ-ਇਨਕਲਾਬ ਦਾ ਠੇਕਾਤਾਂ ਅਸੀਂ ਹੀ ਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਹ ਜਿਹੜੇ ਮਸਲੇ ਹਨ-ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰ, ਵਾਤਾਵਰਣ ਆਦਿ ਦੇ ਇਹ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹਨ। ਵਰਗ ਇਕ ਬੁਨਿਆਦੀ ਚੀਜ਼ ਹੈ, ਠੀਕ ਹੈ। ਪਰ ਐਨਾ ਬੁਨਿਆਦੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਇਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕੁਝ ਕੀਤਾ ਹੀ ਨਾ ਜਾਵੇ। ਉਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਸਮਾਜ 'ਚ ਹੋਰ ਕਈ ਕਿਸਮ ਦੀ ਲੁੱਟ ਘਸੁੱਟ ਅਤੇ ਬੇਇਨਸਾਫ਼ੀਆਂ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਜਿਹੜੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਚਲ ਰਹੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵੱਲ ਦੋਸਤਾਨਾ ਪਹੁੰਚ ਤੇ ਰਵੱਈਆ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਨਹੀਂ ਹੋ ਰਿਹਾ।

ਮੈਂ ਇਹ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮਾਰਕਸ ਤੱਕ ਕਈ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨਾਲ ਪੰਚਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਪੜ੍ਹਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਕ ਤਾਂ ਅਕਾਦਮਿਕ ਮਾਰਕਸਵਾਦ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਸਟਾਲਿਨ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਮਾਰਕਸ ਤੱਕ ਪੰਚ ਸਕਦੇ ਹੋ। ਤੁਸੀਂ ਟਰਾਟਸਕੀ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਮਾਰਕਸ ਤੱਕ ਪੰਚ ਸਕਦੇ ਹੋ। ਲੈਨਿਨ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਪੰਚ ਸਕਦੇ ਹੋ। ਤੁਸੀਂ ਮਾਓ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਮਾਰਕਸ ਤੱਕ ਪੰਚ ਸਕਦੇ ਹੋ। ਪਰ ਸਭ ਤੋਂ ਚੰਗਾ ਤਰੀਕਾ ਹੈ ਕਿ ਮਾਰਕਸ ਕੋਲ ਸਿੱਖਿਆਂ ਹੀ ਪੰਚਿਆ ਜਾਵੇ। ਉਹਨੂੰ ਸਮਝਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ। ਮਾਰਕਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਵਿਚਾਰਕਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜੋ ਕੁਝ ਉਹ ਕਹਿ ਰਹੇ ਹਨ ਉਹੀ ਸੱਚ ਹੈ। ਇਥੇ ਮਾਰਕਸ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਸੱਚ ਅਸੀਂ ਦੇ ਰਹੇ ਹਾਂ, ਉਹ ਪੁਰਾਣੇ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਚੰਗਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਥੋਂ ਪਿਛੋਂ ਜਿਹੜੇ ਲੋਕ ਆਉਣਗੇ ਉਹ ਇਸ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸਿਆਣੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨਗੇ। ਮਾਰਕਸ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਸਾਨੂੰ ਭਵਿੱਖ ਵਿਚ ਸਹੀ ਠਹਿਰਾਉਣਗੇ। ਮਾਰਕਸਵਾਦ ਕੋਈ ਬੰਦ ਸਿਸਟਮ (ਪ੍ਰਬੰਧ) ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਹ ਬੁੱਲਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਹੈ। ਮਾਰਕਸ ਦੇ ਸਬੰਧ 'ਚ ਏਂਗਲਜ਼ ਨੇ ਇਕ ਚੰਗਾ ਫਿਕਰਾ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕੀਤਾ ਹੈ।-ਮਾਰਕਸਵਾਦੀ ਉਹ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਜਿਹੜਾ ਮਾਰਕਸ ਦੀਆਂ ਉਦਾਹਰਨਾਂ (ਕਟੋਸ਼ਨਾਂ) ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਮੈਨੂੰ (ਏਂਗਲਜ਼) ਕੋਡ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਅਸਲ ਮਾਰਕਸਵਾਦੀ ਉਹ ਹੈ-ਜਿਹੜਾ ਮਾਰਕਸ ਨੇ

ਜਿਵੇਂ ਆਪਣੇ ਦੌਰ 'ਚ ਸੋਚਿਆ, ਉਵੇਂ
ਸੋਚਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਵਾਰ ਵਾਰ ਇਹੋ ਕਹਿੰਦਾ
ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਮਾਰਕਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਮੇਂ
'ਚ ਆਪਣੀ ਥਾਂ ਸੋਚਿਆ ਉਵੇਂ ਹੀ ਸੋਚੇ
ਉਹੀ ਮਾਰਕਸਵਾਦ ਹੈ, ਇਹ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਤਾਂ
ਕਰੋ। ਭਾਵ ਹਰ ਵਰਤਾਰੇ ਨੂੰ, ਸਮਾਜ ਨੂੰ,
ਮਾਰਕਸੀ ਵਿਧੀ-ਡੈਲੋਕਟੀਕਲ ਹਿਸਟੋਰੀਕਲ
(ਦਵੰਧਵਾਦੀ) ਇਤਿਹਾਸਕ ਪਦਾਰਥਵਾਦੀ)
ਢੰਗ ਨਾਲ ਵਾਚਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰੋ।

ਢੰਗ ਨਾਲ ਵਾਚਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼
ਕਰੋ ਖੱਬੇ ਪੱਖੀ, ਭਰਾਤ ਸਿੰਘ

ਤੇ ਗਾਂਧੀ

ਸਕੂਲ ਦੇ ਦਿਨਾਂ 'ਚ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਦਾ ਮੇਰੇ ਉਤੇ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਿਆ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਆਖਰੀ ਪਲਾਂ 'ਚ, ਜਦੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਫਾਂਸੀ ਲੱਗਣ ਵਾਲੀ ਸੀ, ਲੈਨਿਨ ਦੀ ਜੀਵਨੀ ਪੜ੍ਹ ਰਹੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਤੇ ਰੂਸੀ ਇਨਕਲਾਬ ਦਾ ਬਹੁਤ ਅਸਰ ਸੀ ਪਰ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਆਗੂਆਂ ਨੇ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ-ਭਾਵ ਇਹ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਨਾਇਕ ਮੰਨੇ ਜਾਣਗੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਨਜ਼ੂਰੀ (ਅਪਰੂਵਲ) ਕੌਮਿਨਿਟਰਨ ਤੋਂ ਆਉਗੀ-ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੋਚ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਅਪਣਾਇਆ ਨਹੀਂ ਗਿਆ। ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਉਹਨੀਂ ਦਿਨੀਂ ਪੰਜਾਬੀ ਹਿੰਦੀ ਅਤੇ ਉਰਦੂ ਅਖਬਾਰਾਂ 'ਚ ਛਪਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਿਰਤੀ ਪਾਰਟੀ ਨਾਲ ਸਬੰਧ ਵੀ ਸੀ। ਕਿਰਤੀ ਪਾਰਟੀ, ਗਦਰ ਪਾਰਟੀ ਵਾਲੇ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਹੋ ਗਏ। ਚੰਦਰ ਸ਼ੇਖਰ ਆਜ਼ਾਦ ਦੀ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ 'ਸੋਸ਼ਲਿਸਟ' ਸ਼ਬਦ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਵਜ਼ਾ ਕਰਕੇ ਹੀ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਦਾ ਧਿਆਨ ਸੋਸ਼ਲਿਸਟ ਦੇ ਵੱਲ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਜੇ ਉਹ ਆਗੂ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਤਾਂ ਸ਼ਾਇਦ ਪੰਜਾਬ, ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿਚ ਹੋਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਲਹਿਰ ਚਲਦੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਕਾਫ਼ੀ ਕਾਬਲੀਅਤ ਸੀ। ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਵਿਚ ਸਮਾਜ ਦੇ ਅੰਤਰ ਵਿਰੋਧਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਦੀ ਕਾਬਲੀਅਤ ਵਿਖਾਈ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਮੂਲ ਚਿੱਤਨ ਦਾ ਜਜਬਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਇਕ ਬਹੁਤ ਵੱਡੇ ਵਿਚਾਰਕ ਹੋ ਸਕਦੇ ਸਨ। ਜੇ ਅੱਜ ਤੁਸੀਂ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਆਪਣਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਉਹਨੂੰ ਭਾਰਤੀ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਲਈ ਇਕ ਬਦਲ ਦੀ ਰਾਜਨੀਤੀ ਦੇ ਆਗੂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਇਕ ਇਨਕਲਾਬੀ ਰਾਜਨੀਤੀ ਦੇ ਆਗੂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਵੇਖੋ। ਅਸੀਂ ਉਹਨੂੰ ਦਿਨੀਂ ਵੇਖਿਆ ਸੀ ਕਿ ਸਿਰਫ਼ ਦੋ ਹੀ ਨਾਂ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਚਲਦੇ ਸਨ-ਇਕ ਗਾਂਧੀ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਦਾ। ਗਾਂਧੀ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹਨੂੰ ਭਾਰਤ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਪਿਆਰ ਸੀ। ਗਾਂਧੀ ਦਾ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਪਿਆਰ, ਵਿਚਾਰ ਤੋਂ ਵਿਕਾਸ ਕਰਾਵੇ ਸੀ ਜਿਥੋਂ

ਮੁੰਡਿਆਂ ਨੂੰ ਖੁਲ੍ਹੇ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਤਾਂ ਇਹ ਗਲਤ
ਰਾਹ ਉਤੇ ਨਾ ਚਲੇ ਜਾਣ। ਗਾਂਧੀ ਹਮੇਸ਼ਾ
ਸੋਚਦੇ ਸਨ ਕਿ ਭਾਰਤ ਦੇ ਲੋਕ ਗਲਤ
ਰਾਹ ਉਤੇ ਨਾ ਚਲੇ ਜਾਣ। ਫਿਰ ਵੀ ਮੈਂ
ਸੋਚਦ ਹਾਂ ਕਿ ਹਿੰਦੇਸਤਾਨੀ ਲੋਕਾਂ ਲਈ
ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪਿਆਰ ਗਾਂਧੀ ਦੀ ਇਕ
ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਸੀ। ਵਿਆਪਕ ਆਮ ਜਨਤਾ
ਦੇ ਵਿਚ ਗਾਂਧੀ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਗਾਂਧੀ ਦੀ
ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੈ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਢੰਗ ਨਾਲ
ਹਿੰਦੇਸਤਾਨ ਨੂੰ ਸਮਝਦੇ ਸਨ। ਉਹ ਲੈਨਿਨ
ਦੀ ਕੁਰਬਾਨੀ ਨੂੰ ਸਨਮਾਨ ਦਿੰਦੇ ਸਨ ਪਰ
ਉਨ੍ਹਾਂ ਮਾਰਕਸ ਨੂੰ ਬਿਲਕੁਲ ਹੀ ਨਹੀਂ
ਪੱਛਿਆ ਸੀ। ਕਈ ਨਕਸਲਵਾਦੀ ਮੇਰੇ ਨਾਲ
ਨਰਾਜ਼ ਵੀ ਹਨ ਕਿ ਮੈਂ ਗਾਂਧੀ ਦੇ ਸੰਬੰਧ
ਵਿਚ ਇਹ ਲਿਖਿਆ ਸੀ ਕਿ ਗਾਂਧੀ ਨੂੰ
ਆਪਣੇ ਅੰਦੋਲਨ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣਾਓ।

ਵਿਉਹਾਰਕ ਬਣੋ, ਅਸੰਭਵ ਨੂੰ
ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਦਾ ਜੋਖਿਮ ਉਠਾਓ

ਵੈਕਟਰ ਕੈਰੀਨਨ ਪ੍ਰੋ. ਰਣਪੀਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਬੜੇ ਨਜ਼ਦੀਕੀ ਸਨ ਜਿਹੜੇ ਹਿੰਦੇਸਤਾਨ ਦੀਆਂ ਸਥਿਤੀਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰਕਸਵਾਦੀ ਨਜ਼ਰੀਏ ਤੋਂ ਸਮਝਣ ਲਈ ਬੋਹੁਦ ਤਰੱਦਦ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਨਵੇਂ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਹੁਲਾਗਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੇ ਸਨ।

ਸਮਝਦੇ ਸਾਂ ਕਿ ਤੁਸ ਵਿਚ ਇਕ ਨਵਾਂ ਆਦਮੀ ਪੈਦਾ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਪਰ ਉਹ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ। ਇਕ ਜੁਮਲਾ (ਮਿਹਣਾ) ਸੀ ਜਿਹੜਾ ਪ੍ਰੰਜੀਵਾਦ ਨੇ ਦਿੱਤਾ ਸੀ, ਇਹ ਕੋਈ ਬਦਲ ਨਹੀਂ ਹੈ।” ਮਾਰਕਿਊਜ਼ ਨੇ ਇਕ ਜਗ੍ਹਾ ਲਿਖਿਆ ਸੀ, “ਇਕ ਤੰਤਰ ਦੀ ਸਫ਼ਲਤਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਬਦਲ ਨੂੰ ਆ -ਕਲਪਨਿਕ ਬਣਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।” ਇਹ ਅੱਜ ਕੱਲ੍ਹੂ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ (ਪ੍ਰੰਜੀਵਾਦ) ਇਕ ਰਾਹ ਹੈ, ਹੋਰ ਕੋਈ ਰਾਹ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਦੂਸਰੇ ਰਸਤੇ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਨਾ ਬਹੁਤ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ।

ਮੈਂ ਹਮੇਸ਼ਾ ਉਮੀਦ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਮੁੱਖ ਪਾਰਟੀਆਂ ਸੀ. ਪੀ. ਆਈ., ਸੀ. ਪੀ. ਐਮ. ਠੀਕ ਰਾਹ ਉਤੇ ਆ ਜਾਣ। ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਾਰ ਵਾਰ ਚਿਤਾਵਨੀ ਦਿੰਦਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਕਿ ਬੰਗਾਲ ਵਿਚ ਤੁਹਾਡਾ ਗਲਤ ਕੰਮ ਚਲ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਨਹੀਂ ਸੁਣਿਆ। ਹੁਣ ਮੈਂ ਇਸ ਨਤੀਜੇ ਉਤੇ ਪ੍ਰਹੁਚਿਆ ਹਾਂ ਕਿ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਅੰਦੋਲਨ ਦਾ ਕੋਈ ਭਵਿਖ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਅਲਟਰਾ ਲੈਫਟ (ਬਾਵ ਅੱਤਵਾਦੀ ਬੱਬੋਪੱਖੀ) (ਨਕਸਲਬਾੜੀ ਖੇਮਾ) ਵਿਚ ਹੈ।

ਮਾਰਕਸ ਦੇ ਲਈ ਸਮਾਜਵਾਦ ਸਿਰਫ਼ ਇਕ ਮਾਨਵਵਾਦੀ ਅਰਥਸ਼ਾਸ਼ਤਰ ਦੀ ਹੀ ਵਿਆਖਿਆ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਹਦੇ ਲਈ ਸਮਾਜਵਾਦ ਮਨੁੱਖੀ ਮੁਕਤੀ ਦਾ ਜ਼ਰੀਆ ਸੀ ਤਾਂ ਹੀ ਉਹਨੇ ਸਮਾਜਵਾਦ ਹਕੂਮਤੀ ਪ੍ਰਬੰਧ ਦੇ ਲਈ ਵਿਸਥਾਰ ਵਿਚ ਲਿਖਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ। ਮੈਂ ਨਾਗੀ ਰੈਡੀ ਮੈਮੋਰੀਅਲ ਲੈਕਚਰ (2008) ਦੇ ਆਖਿਰ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਜਾਓ। ਸਭ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਬੱਬੋਪੱਖੀਆਂ ਦੀ ਬਿੰਡੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਪਾਰਟੀਆਂ ਅਤੇ ਸੰਗਠਨਾਂ ਨੂੰ ਸਮਾਜਵਾਦੀ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੀ ਰਾਜਨੀਤੀ ਦੇ ਇਕ ਮੰਚ ਉਤੇ ਜਥੇਬੰਦ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਜਿਸ ਵਿਚ ਮੁੱਖ ਜ਼ੋਰ ਹੋਰ ਅਵਾਮੀ ਜਮ੍ਹਾਰੀ ਸੰਘਰਸ਼ਾਂ ਉਤੇ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਕਜੁਟ ਹੋਣ ਦੀ ਇਸ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਸੰਗਠਨਾਂ ਅਤੇ ਪਾਰਟੀਆਂ ਨੂੰ ਇਮਾਨਦਾਰੀ ਦੇ ਨਾਲ ਆਤਮਿਕਾਲੋਚਕ ਬਣਨਾ ਪਵੇਗਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਦੂਸਰੇ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀ ਭਾਈਚਾਰਾ ਰੱਖਣਾ ਪਵੇਗਾ ਅਤੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਦੀਆਂ ਤਰਕੀਆਂ, ਢੰਗਾਂ ਜਾਂ ਰੂਪਾਂ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਵਿਰੋਧਾਂ ਨੂੰ ਥਾਂ ਦੇਣਾ ਪਵੇਗਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਹਿਸ ਮੁਆਬਸੇ ਵਿਚ ਵਰਗ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਹੋਵੇ, ਸਿਧਾਂਤ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਜ਼ਿਆਦੀਆਂ ਹੋਣ... ਤਬਦੀਲੀ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਦੂਸਰੇ ਨਾਲ, ਨਾ ਕਿ ਇਕ ਦੂਸਰੇ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ... ਇਸ ਗੱਲ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਕਿ ਇਨਕਲਾਬੀ ਆਵਾਮ ਅਤੇ ਬੱਬੋ ਪੱਖੀ ਧਿਰਾਂ ਦੀ ਰਾਜਨੀਤੀ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤਕ ਨਵੀਨੀਕਰਨ ਅਤੇ ਇਖਾਂ ਦੀ ਵਿਚ ਬੁਨਿਆਦੀ ਤਬਦੀਲੀ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।

ਅਲਟਰਾ ਲੈਫਟ ਸਮੱਸਿਆ ਹੈ : ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਸੰਘਰਸ਼ ਦੀ ਸਮੱਸਿਆ। ਕੋਈ ਸੁਧਾਰਵਾਦੀ ਬਣਨ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਕ ਲਿਬਰੇਸਨ ਵਾਲੇ ਸੁਧਾਰਵਾਦੀ ਬਣਨ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਹਨ ਪਰ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਸਭ ਤੋਂ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਸਮੱਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰੰਜੀਵਾਦ ਤੰਤਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਤੁਸੀਂ ਇਨਕਲਾਬੀ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਿਵੇਂ ਚਲਾ ਸਕਦਾ ਹੈ; ਇਹ ਤਜਰਬਾ ਕਿਤੇ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ। ਇਹ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜਿਹਦੇ ਸੰਬੰਧ 'ਚ ਮੈਂ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਸੱਤਾ ਦੀ ਤਬਦੀਲੀ ਸ਼ਾਂਤਮਈ ਢੰਗ ਨਾਲ ਹੋਵੇ; ਤੁਸੀਂ (ਹਕੂਮਤ ਨੇ) ਕਦੀ ਹੋਣ ਦਿੱਤਾ ਹੈ? ਮੈਂ ਬੱਬੋ ਪੱਖੀਆਂ ਨੂੰ ਇਹ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ, ਤੁਸੀਂ ਕਰੋ ਕਿ ਅਸੀਂ ਸ਼ਾਂਤੀਪੂਰਨ ਢੰਗ ਨਾਲ ਤਬਦੀਲੀ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਪਰ ਤੁਸੀਂ (ਹਕੂਮਤ ਤੇ ਬਿਗਾਜਮਾਨ) ਹੋਣ ਦਿਓਗੇ? ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੁੱਛੋ। ਫਰਾਂਸ ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੇ ਨਾਅਰੇ ਦਿੱਤੇ

ਸਨ, ਉਸ ਵਿਚ ਇਕ ਜੁਮਲਾ ਸੀ-ਬੀ.ਪ੍ਰੈਕਟੀਕਲ, ਡੂ ਦਾ ਇਮਪਾਲੀਬਲ’ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਹਿੱਦੇਸਤਾਨ ਵਿਚ ਬਣੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਮੇਰੇ ਲਈ ਇਹ ਲਿਖਣਾ ਆਸਾਨ ਹੈ। ਪਰ ਕਰਨਾ ਬਹੁਤ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਹੈ।....ਹਾਂ ਤੇ ਮੈਂ ਇਹ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਦੌਰੰਚ ਮੁਲਕ ’ਚ ਮਾਈਵਾਦੀਆਂ ਲਈ ਹਮਦਰਦੀ ਵਧੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਹਮਦਰਦੀ ਨੂੰ ਹਾਕਮ ਜਮਾਤਾਂ ਵੀ ਸਮਝਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਨੀਤੀ ਇਹ ਲਗਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਚੁਣ ਚੁਣ ਕੇ ਜਿਹੜੇ ਤੁਹਾਡੇ ਬਹੁਤ ਚੰਗੇ ਕਾਰਕੁਨ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜਾਂ ਤਾਂ ਮਾਰ ਦਿਓ ਜਾਂ ਜੇਲ੍ਹਾਂ ’ਚ ਤੁੰਨ ਦਿਓ। ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ (ਮਾਈਵਾਦੀਆਂ) ਨੂੰ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ – ‘ਸਿਫਟ ਯੂਅਰ ਇੰਟਸੈਸ, ਫਰਾਮ ਵਾਇਲੈਸ ਟੂ ਪਾਲਿਟਿਕਸ’ (ਆਪਣਾ ਧਿਆਨ ਹਿੱਸਾ ਦੀ ਥਾਂ ਰਾਜਨੀਤੀ ਵੱਲ ਕਰੋ) ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਮਾਜਵਾਦੀ ਲੋਕ ਆਉਂਦੇ ਜਾਂਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੈਂ ਦੋ ਹਿੱਸਿਆਂ ’ਚ ਵੰਡ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ। ਇਕ ਸੋਸਲਿਸਟ ਅਤੇ ਇਕ ਗੈਰ (ਨਾਨ) ਐਨ. ਡੀ. ਏ. ਸੋਸਲਿਸਟ। ਗੈਰ ਐਨ. ਡੀ. ਏ. ਸਮਾਜਵਾਦੀਆਂ ਨੂੰ ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਤੁਹਾਡੀ ਵਿਸ਼ਾਸਤ ਮਾਰਕਸਵਾਦ ਸੀ, ਤੁਸੀਂ ਇਹ ਕਮਿਊਨਿਸਟਾਂ ਉਤੇ ਛੱਡ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਲੋਹੀਆ ਦੀ ਤੀਸਰੇ ਦਰਜੇ ਦੀ ਸੋਚ ਅਪਣਾ ਕੇ ਬਹਿ ਗਏ। ਇਹ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਗਲਤੀ ਹੈ। ਨੇਪਾਲ ਤੋਂ ਵੀ ਸਮਾਜਵਾਦੀ ਲੋਕ ਮੈਨੂੰ ਮਿਲਣ ਲਈ ਆਏ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮੇਰੀ ਰਾਈ ਪੁੱਛੀ ਤਾਂ ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਬੜੀ ਵੱਡੀ ਗਲਤੀ ਕਰੋਗੇ ਪਰ ਗਲਤੀਆਂ ਗਲਤੀਆਂ ਹੀ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤੀਕਰਨ ਤੇ ਜਸਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਨਾ ਕਰਨਾ। ਦੂਸਰਾ ਇਹ ਕਿ ਤੁਹਾਡੀ ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ ਵਿਚ ਵੱਡੇ ਮਤਭੇਦ ਹੋਣਗੇ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੱਲ ਸਟਾਲਨ ਦੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਜਥੇਬੰਦ ਕਢਗਾਂ ਨਾ ਕਰਕੇ ਰਾਜਨੀਤਕ ਢੰਗਾਂ ਜਾਂ ਸੋਚ ਨਾਲ ਕਰਨਾ। ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਪਾਰਟੀਆਂ ਨੂੰ ਮਤਭੇਦਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਦੇ ਲਈ ਜਥੇਬੰਦ ਤਰੀਕਿਆਂ ਢੰਗਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ-ਇਹ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕੱਢ ਦਿਓ, ਇਹ ਨੂੰ ਸੁਧਵਾਦੀ ਕਹਿ ਦਿਓ, ਆਦਿ ਕਰਨ ਦੀ ਬਹੁਤ ਪੁਗਣੀ ਆਦਤ ਹੈ।

ਮੇਰੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਦੇ ਲੋਕ ਇਨਕਲਾਬੀ ਲਈ ਆਏ ਸਨ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਸੋਚਿਆ ਸੀ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਜਿਵੇਂ ਕਾਂਗਰਸ ਦਾ ਅਸਰ ਘਟੇਗਾ ਅਸੀਂ ਉਤੇਂਅ ਨੂੰ ਆਉਂਦੇ ਜਾਵਾਂਗੇ, ਪਰ ਇਹ ਹੋਇਆ ਨਹੀਂ। ਮੈਂ ਪੁਰਾਣਾ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਹਾਂ। ਮੈਨੂੰ ਚੰਗਾ ਲੰਗਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਪੁਰਾਣੇ ਕਮਿਊਨਿਜ਼ਮ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਪੁਰਾਣੇ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਕੁਝ ਸੁਪਨੇ ਲੈ ਕੇ ਇਨਕਲਾਬੀ ਲਈ ਆਏ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਿੱਤੀ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਮੈਂਬਰ ਚੰਗੇ ਘਰਾਂ 'ਚ ਆਏ ਸਨ। ਸੀ.ਪੀ.ਆਈ. ਦੇ ਜਿਹੜੇ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਸਨ ਉਹ ਸੀ.ਪੀ.ਐਮ. ਦੇ ਕਮਿਊਨਿਸਟਾਂ ਨਾਲੋਂ ਬਿਹਤਰ ਸਨ। ਕਿਉਂਕਿ ਸੀ.ਪੀ.ਐਮ. ਦਾ ਜ਼ਿਆਦਾ ਕੇਡਰ ਉਦੋਂ ਆਇਆ ਜਦੋਂ ਸੀ.ਪੀ.ਐਮ. ਸੱਤਾ 'ਚ ਸੀ। ਸੀ.ਪੀ.ਆਈ. ਦਾ ਕਾਡਰ ਕੁਝ ਸੁਪਨੇ ਲੈ ਕੇ ਆਇਆ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੁਪਨੇ ਅਜੇ ਵੀ ਕਾਇਮ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਨਵੇਂ ਕੇਡਰ ਬਣ ਰਹੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰ ਪ੍ਰਤੀਬੱਧਤਾ ਉਹ ਨਹੀਂ ਜਿਹੜੀ ਪੁਰਾਣੇ ਕਾਮੇਡਾਂ ਵਿਚ ਸੀ। ਸਾਡੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਵਿਚ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਬਣਨਾ ਅਸਾਨ ਸੀ ਪਰ ਅੱਜ ਦੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਵਿਚ ਇਹ ਬਹੁਤ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਹੈ। ਅੱਜ ਕੱਲ੍ਹੂ ਜਿਹੜੇ ਨਕਸਲੀ ਲਹਿਰ 'ਚ ਨਿਕਲੇ ਲੋਕ ਹਨ-ਉਹ ਨਹੀਂ ਆਦਰਸ਼ਵਾਦ ਦਾ ਸੋਰਤ ਬਣ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਤੁਹਾਡੀਆਂ ਵੱਡੀਆਂ ਵੱਡੀਆਂ ਮੇਟਰਕਾਰਾਂ ਲਈ

ਸਨ, ਉਸ ਵਿਚ ਇਕ ਜੁਮਲਾ ਸੀ-ਬੀ.ਪ੍ਰੈਕਟੀਕਲ, ਡੂ ਦਾ ਇਮਪਾਲੀਬਲ’ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਹਿੱਦੇਸਤਾਨ ਵਿਚ ਬਣੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਪਰ ਕਰਨਾ ਬਹੁਤ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਹੈ।....ਹਾਂ ਤੇ ਮੈਂ ਇਹ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਦੌਰੰਚ ਮੁਲਕ ’ਚ ਮਾਈਵਾਦੀਆਂ ਲਈ ਹਮਦਰਦੀ ਵਧੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਹਮਦਰਦੀ ਨੂੰ ਹਾਕਮ ਜਮਾਤਾਂ ਵੀ ਸਮਝਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਨੀਤੀ ਇਹ ਲਗਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਚੁਣ ਚੁਣ ਕੇ ਜਿਹੜੇ ਤੁਹਾਡੇ ਬਹੁਤ ਚੰਗੇ ਕਾਰਕੁਨ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜਾਂ ਤਾਂ ਮਾਰ ਦਿਓ ਜਾਂ ਜੇਲ੍ਹਾਂ ’ਚ ਤੁੰਨ ਦਿਓ। ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ (ਮਾਈਵਾਦੀਆਂ) ਨੂੰ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ – ‘ਸਿਫਟ ਯੂਅਰ ਇੰਟਸੈਸ, ਫਰਾਮ ਵਾਇਲੈਸ ਟੂ ਪਾਲਿਟਿਕਸ’ (ਆਪਣਾ ਧਿਆਨ ਹਿੱਸਾ ਦੀ ਥਾਂ ਰਾਜਨੀਤੀ ਵੱਲ ਕਰੋ) ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾ

ਸੀ.ਬੀ.ਐਸ.: ਪਿੱਜਰੇ ਦਾ ਪਾਲਤੁੰਤੇਤਾ

ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ

ਲੋਕ ਸਭਾ ਦਾ ਬਜਟ ਸੈਸ਼ਨ ਨੂੰ ਕੋਲਾ ਘੁਟਾਲੇ ਦੀ ਜਾਂਚ 'ਚ ਸੀਬੀਆਈ ਦੇ ਰੋਲ, 2-ਜੀ ਘੁਟਾਲੇ ਬਾਰੇ ਜੇਪੀਸੀ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਅਤੇ ਰੇਲ ਮੰਤਰੀ ਮੰਤਰੀ ਪਵਨ ਕੁਮਾਰ ਬਾਂਸਲ ਦੇ ਰਿਸ਼ਵਤ ਦੇ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਫਸਣ ਕਾਰਨ ਬਿਨਾਂ ਕੰਮ ਨਿਪਟਾਇਆਂ ਉਠਾਉਣਾ ਪਿਆ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਾਡਾਂ ਵਿੱਚ ਫਸੀ ਯੂਪੀਏ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨ ਮੰਤਰੀ ਅਸ਼ਵਨੀ ਕੁਮਾਰ ਅਤੇ ਰੇਲ ਮੰਤਰੀ ਬਾਂਸਲ ਦਾ ਅਸਤੀਫਾ ਲੈਣਾ ਪਿਆ ਹੈ। ਸੰਵਿਧਾਨ ਮੁਤਾਬਿਕ ਸੀਬੀਆਈ ਨੂੰ ਇੱਕ ਮੁਦੂਰਤਿਆਰ ਸੰਸਥਾ ਹੈ। ਪਰ ਪਿਛਲੇ ਦੋ ਦਹਾਕਿਆਂ 'ਚ ਭਾਰਤ ਅੰਦਰ ਗੱਠਜੋੜਾਂ ਦੀ ਸਿਆਸਤ ਭਾਰੂ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਇਸ ਦੀ ਦੁਰਤੋਂ ਵਿੱਚ ਹੋਰ ਵਾਧਾਂ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਭਿੱਸਟਾਚਾਰ, ਅਪਰਾਧੀਕਰਨ ਅਤੇ ਮੌਕਾਪ੍ਰਸਤ ਸਿਆਸਤ ਦੇ ਆਲਮ ਅੰਦਰ ਪਾਰਟੀਆਂ ਦੇ ਲੀਡਰਾਂ ਨੂੰ ਬਲੈਕਮੇਲ ਕਰਕੇ ਗੱਠਜੋੜਾਂ 'ਚ ਸ਼ਾਮਲ ਰੱਖਣ ਲਈ ਸੀਬੀਆਈ ਵਰਗੀਆਂ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਮਾਹੌਲ 'ਚ ਰਾਜ ਭਾਗ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦਾ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਿਆਸੀਕਰਨ ਹੋ ਚੁਕਾ ਹੈ। ਭਾਰਤੀ ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਜਿਵੇਂ ਜਿਵੇਂ ਪੂਜ਼ੀਵਾਦੀ ਕਦਰਾਂ ਕੀਮਤਾਂ ਫੈਲ ਰਹੀਆਂ ਹਨ, ਤਿਵੇਂ ਤਿਵੇਂ ਪੂਜ਼ੀਵਾਦੀ ਇੱਕੱਠੀ ਕਰਨ ਲਈ ਭਿੱਸਟ ਢੰਗ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨਾਲ ਪੇਸਾ ਇੱਕੱਠ ਕਰਨ ਦੀ ਹੋੜ ਵਧ ਰਹੀ ਹੋ ਸਿਸ ਦੇ ਸਿੱਟੇ ਵਜੋਂ ਇਕ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੂਜਾ ਘੁਟਾਲਾ ਸਾਹਮਣੇ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਰਾਸ਼ਟਰ ਮੰਡਲ ਖੇਡ ਘੁਟਾਲਾ, ਕਾਰਗਲ ਘੁਟਾਲਾ, ਆਦਰਸ਼ ਸੁਸਾਇਟੀ ਘੁਟਾਲਾ, ਅੰਤਿਕਸ਼ ਘੁਟਾਲਾ ਅਤੇ ਮੁਕੇਸ਼ ਅੰਬਾਨੀ ਦਾ ਕਾਵੇਰੀ ਘਾਟੀ ਗੈਸ ਘੁਟਾਲਾ। ਇਹ ਘੁਟਾਲੇ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨਾਲੋਂ ਵਧ ਕੇ ਹਨ। ਜਿਥੇ ਆਦਰਸ਼ ਘੁਟਾਲਾ 70,000 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦਾ ਸੀ, ਉਥੇ ਅੰਤਿਕਸ਼ ਘੁਟਾਲਾ 2.0 ਲੱਖ ਕਰੋੜ ਦਾ ਸੀ। ਅੰਤਿਕਸ਼ ਅਤੇ ਕਾਵੇਰੀ ਗੈਸ ਘੁਟਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਯੂਪੀਏ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਵਿੱਚ ਵਿੱਚ ਦਬਾਅ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਪਰ 2-ਜੀ ਅਤੇ ਕੋਲਾ ਘੁਟਾਲੇ ਜੋ ਕਰਮਵਾਰ 1.76 ਲੱਖ ਅਤੇ 1.86 ਲੱਖ ਕਰੋੜ ਦੇ ਮਹਾਂ-ਘੁਟਾਲੇ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਯੂਪੀਏ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਖਹਿੜਾ ਨਹੀਂ ਛੱਡਿਆ। 2-ਜੀ ਘੁਟਾਲੇ ਸਮੇਂ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟ ਵਿੱਚ ਲੰਬਾ ਸਮਾਂ ਰੋਲ ਰੱਪਾ ਪੈਣ ਪਿਛੋਂ ਯੂਪੀਏ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟ ਦੀ ਸਾਂਝੀ ਕਮੇਟੀ ਜੇਪੀਸੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਮਜ਼ਬੂਰ ਹੋਣਾ ਪਿਆ ਸੀ। ਪਰ ਯੂਪੀਏ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਬਹੁਸੰਮਤੀ ਦਾ ਫਾਇਦਾ ਉਠਾ ਕੇ ਜੇਪੀਸੀ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਧਾਨ

ਮੰਤਰੀ ਨੂੰ ਕਲੀਨ ਚਿੱਟ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ 2-ਜੀ ਘੁਟਾਲੇ ਦਾ ਠਿਕਰਾ ਸਾਬਕਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਅਟੱਲ ਬਿਹਾਰੀ ਵਾਰਚਾਈ ਦੇ ਸਿਰ ਭੰਨ ਦਿੱਤਾ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਏ. ਰਾਜਾ, ਅਤੇ 2-ਜੀ ਦੀ ਨਿਲਾਮੀ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੇ ਵਾਰ ਵਾਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਨਿਲਾਮੀ ਵਿੱਚ ਹਰ ਕਦਮ ਦੀ ਮਨਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਜਾਣਕਾਰੀ ਸੀ। ਖੁਦ ਮਨਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਇਹ ਗੱਲ ਕਬੂਲ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਘੁਟਾਲੇ ਨੂੰ ਨਾ ਰੋਕ ਸਕਣ ਦਾ ਕਾਰਨ ਗੱਠਜੋੜ ਸਿਆਸਤ ਦੀ ਮਜਬੂਰੀ ਸੀ।

2-ਜੀ ਘੁਟਾਲੇ ਬਾਰੇ ਤਾਂ ਮਨਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਗੱਠਜੋੜ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਮਜਬੂਰੀ ਕਹਿ ਕੇ ਸਾਰ ਲਿਆ ਪਰ ਕੋਲਾ ਘੁਟਾਲਾ ਤਾਂ ਉਸ ਸਮੇਂ ਹੋਇਆ ਜਦੋਂ 2004 ਵਿੱਚ ਮਨਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਬਣੇ ਸਨ ਅਤੇ ਕੋਲਾ ਮੰਤਰਾਲਾ ਵੀ ਉਸ ਕੋਲ ਸੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਗੱਲ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਕੋਲੇ ਦੀ ਲੁੱਟ ਕੋਲਾ ਮੰਤਰਾਲੇ ਦੇ ਸਕੱਤਰ ਅਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਮੰਤਰਾਲੇ ਵੱਲੋਂ 2006 'ਚ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕਰਨ' ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਜਾਰੀ ਰਹੀ। ਜਦੋਂ ਜਿਆਦਾ ਰੋਲਾਂ ਵਧ ਗਿਆ ਸੀ ਤਾਂ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਨੂੰ 1957 ਦੇ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿੱਚ ਸੋਧ ਕਰਕੇ ਨਵਾਂ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕਰਨਾ ਪਿਆ ਸੀ। ਪਰ ਇਸ ਕਾਨੂੰਨ ਤੋਂ ਬਨਣ ਨੂੰ ਜਾਣ ਬੁਝ ਕੇ ਚਾਰ ਸਾਲ ਤੱਕ ਲਟਕਾਈ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਇਸੇ ਸਮੇਂ 1800-2000 ਰੁਪਏ ਪ੍ਰਤੀ ਟਨ ਵਾਲਾ ਕੋਲਾ 100 ਰੁਪਏ ਪ੍ਰਤੀ ਟਨ 'ਤੇ ਅਲਾਟ ਕਰਨਾ ਜਾਰੀ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ। ਜਦੋਂ 22 ਮਾਰਚ 2012 ਨੂੰ ਕੈਗ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਦੇ ਖਰੜੇ ਵਿੱਚ 10.67 ਲੱਖ ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੇ ਘਪਲੇ ਦੀ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਗਈ ਤਾਂ ਇਸ ਨਾਲ ਸਾਰਾ ਦੇਸ਼ ਕੰਬ ਗਿਆ। ਪਰ ਕੈਗ ਦੀ ਬਾਅਦ ਦੀ ਸੋਧੀ ਹੋਈ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿੱਚ 2010-11 ਦੇ ਕੋਲੇ ਦੇ ਉਤਪਾਦਨ ਅਤੇ ਕੀਮਤ ਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ 2004-09 ਦੌਰਾਨ ਸਰਕਾਰੀ ਖਜ਼ਾਨੇ ਨੂੰ 1.86 ਲੱਖ ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਇਆ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਪਰ ਕੈਗ ਦੀ ਇਸ ਰਿਪੋਰਟ ਨੂੰ ਮੰਨਣ ਦੀ ਬਜਾਏ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕੈਗ ਦੀ ਲੋਧਾ ਪ੍ਰਣਾਲੀ 'ਤੇ ਸਵਾਲ ਖੜ੍ਹੇ ਕੀਤੇ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀਆਂ ਦੌਨ ਉਲੰਘਣਾ ਦਾ ਦੋਸ਼ੀ ਕਿਹਾ ਗਿਆ। ਕਿਹਾ ਕਿ ਕੋਲਾ ਖਾਣਾਂ ਵੰਡਣ ਦੀ ਨੀਤੀ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਨੁਕਸ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਕੋਲਾ ਖਾਣਾਂ ਦੀ ਵੰਡ 'ਚ ਇਸ ਨਾਲੋਂ ਵਧ ਪਾਰਦਰਸ਼ਤੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ। ਸੋਨੀਆਂ ਗਾਂਧੀ ਨੇ ਤਾਂ ਨੇ ਤਾਂ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਕਿਹਾ ਕਿ 'ਵਿਰੋਧੀ ਧਿਰ ਨੂੰ ਕਰੜੇ ਹੋਂਦੀ ਲੋਹੀ ਲੈਣਾ'। ਪਰ ਯੂਪੀਏ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿੱਚ ਦਬਾਅ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।

ਸੀਬੀਆਈ ਵੱਲੋਂ ਜਾਂਚ ਕਰਾਉਣ ਦੇ ਹੁਕਮ ਦੇ ਕੇ ਛੁਟਿਆ।

ਸੀਬੀਆਈ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਕੇਂਦਰੀ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਤਾਬਿਆਦਾਰੀ ਕਰਨ ਲਈ ਬਦਨਾਮ ਹੈ, ਇਸ ਤੋਂ ਕਦੇ ਵੀ ਇਹ ਆਸ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਨਿਰਪੱਖ ਜਾਂਚ ਕਰੇਗੀ। ਫਿਰ ਵੀ ਲੱਗਦਾ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਨਿਰਪੱਖ ਜਾਂਚ ਕਰੇਗੀ। ਫਰੀ ਵੀ ਲੱਗਦਾ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਨਿਰਪੱਖ ਜਾਂਚ ਕਰੇਗੀ। ਪਰ ਜਿਸ ਢੰਗ ਨਾਲ ਸੀਬੀਆਈ ਦਾ ਰੋਲ ਰੋਲ ਸਾਹਮਣੇ ਆਇਆ ਹੈ, ਇਸ 'ਤੇ ਸਾਰਾ ਦੇਸ਼ ਢੰਗ ਰਹਿ ਗਿਆ ਹੈ।

ਇਸ ਕੋਲ ਘੁਟਾਲੇ ਵਿੱਚ ਮੁਜਰਮ ਯੂਪੀਏ ਸਰਕਾਰ ਸੀ। ਸੀਬੀਆਈ ਨੇ ਜਾਂਚ ਕਰਕੇ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਨੂੰ ਦੱਸਣਾ ਸੀ ਕਿ ਕੋਲ ਘੁਟਾਲੇ ਵਿੱਚ ਕੌਣ ਦੋਸ਼ੀ ਹਨ, ਕਿੰਨੇ ਕਿੰਨੇ ਦੋਸ਼ੀ ਹਨ, ਇਸ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਦਾ ਰੋਲ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ ਜਾ ਕਿੰਨਾਂ ਕੁ ਹੈ, ਸਰਕਾਰੀ ਖਜ਼ਾਨੇ ਨੂੰ ਇਸ ਨਾਲ ਕਿੰਨਾਂ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਇਆ ਹੈ ਆਦਿ। ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਨੇ ਮੁਨਿਸਿਪ ਸੀਜ਼ਨੇ ਸੀਬੀਆਈ ਦੀ ਜਾਂਚ ਦੇ ਅਧਾਰਤ 'ਤੇ ਫੈਸਲਾ ਦੇਣਾ ਸੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੀਬੀਆਈ ਨੇ ਜਾਂਚ ਕਰਕੇ ਨਿਰਪੱਖ ਜਾਂਚ ਕਰੇਗੀ। ਅਤੇ ਇਉਂ ਕਿਸ ਦੀ ਹਦਾਇਤ 'ਤੇ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਰਿਪੋਰਟ ਦੇ ਖਰੜੇ ਵਿੱਚ ਕਾਨੂੰਨ ਮੰਤਰੀ, ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਦੇ ਸਕੱਤਰੇਤ ਅਤੇ ਕੋਲਾ ਵਜਾਰਤ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਵੀ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਨਾਲ ਇਹ ਰਿਪੋਰਟ ਸਾਂਝੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਸਾਂਝਾ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਹੜੀ ਵਿਧੀ ਦੀਆਂ ਹਦਾਇਤਾਂ ਦਾ ਪਾਲਣ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਕੋਰਟ ਨੇ ਸੀਬੀਆਈ ਨੂੰ ਫਿਟਕਾਰ ਪਾਉਂਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਵਿਨੀਤ ਨਗਰਾਇਣ ਕੇਸ 'ਚ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਵੱਲੋਂ 1997 'ਚ ਸੀਬੀਆਈ ਨੂੰ ਸਿਆਸੀ ਆਕਿਆਂ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹੋਣ ਦੀਆਂ ਹਦਾਇਤਾਂ ਦਾ ਪਾਲਣ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਕੋਰਟ ਨੇ ਸੀਬੀਆਈ ਨੂੰ ਫਿਟਕਾਰ ਪਾਉਂਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਵਿਨੀਤ ਨਗਰਾਇਣ ਕੇਸੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਨਾਲ ਇਹ ਰਿਪੋਰਟ ਸਾਂਝੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਸਾਂਝਾ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਹੜੀ ਵਿਧੀ ਦੀਆਂ ਹਦਾਇਤਾਂ ਦਾ ਪਾਲਣ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਕੋਰਟ ਨੇ ਸੀਬੀਆਈ ਨੂੰ ਸਿਆਸੀ ਆਕਿਆਂ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹੋਣ ਦੀਆਂ ਹਦਾਇਤਾਂ ਦਾ ਸਨ ਪਰ ਸੀਬੀਆਈ ਵੱਲੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅਜੇ ਤੱਕ ਪਾਲਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਸੀਬੀਆਈ ਨੂੰ ਮੀਡੀਏ ਵਿੱਚ ਇਹ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਰਿਪੋਰਟ ਦੇ ਖਰੜੇ ਵਿੱਚ ਕਾਨੂੰਨ ਮੰਤਰੀ, ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਦੇ ਸਕੱਤਰੇਤ ਅਤੇ ਕੋਲਾ ਮੰਤਰੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਸਕੱਤਰੇਤ ਅਤੇ ਕੋਲਾ ਮੰਤਰੀ ਅਤੇ

ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਪਤ ਢੰਗ ਨਾਲ ਉਲੀਕੀ ਗਈ ਸੀ; ਇੰਦ੍ਵ ਬੁਝੀਆ ਪੁਲਿਸ ਦੇ ਗੇਰੇ ਨੂੰ ਨਾ ਤਾਂ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਬਗਾਵਤ ਦੀ ਕੰਨਸੋਅ ਮਿਲੀ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਵੱਖ-ਵੱਖਰੇ ਸਰਕਾਰੀ ਅਦਾਰਿਆਂ ਉਪਰ ਮੰਡਲਾ ਰਹੇ ਹਮਲੇ ਦੀ। ਵਿਉਂਤ ਦਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਸੀ ਸਰਵ-ਵਿਆਪਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਘੁੜਣਾ ਦੇ ਪਾਤਰ ਬਦੇਸ਼ੀ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨਕ ਪ੍ਰਬੰਧ ਨੂੰ ਨਕਾਰਾ ਤੇ ਤਬਾਹ ਕਰਕੇ ਅਤੇ ਬਸਤਰ ਨੂੰ ਬਦੇਸ਼ੀ ਗੁਲਾਮੀ ਦੇ ਬੰਧਨ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਕਰਕੇ 'ਆਜ਼ਾਦ ਇਨਕਲਾਬੀ ਹਕੂਮਤ' ਬਣਾਉਣਾ ਜਿਸਦਾ ਮੁਖੀ ਗੁੰਡਾਧੂਰ ਹੋਵੇਗਾ। (ਸੁਕਲਾ, ਬਸਤਰ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ, ਸਫ਼ਾ 228)

ਭੁਮਕਾਲ ਇਕ ਨਮੂਨੇ ਦੀ ਗੁਰੀਬ ਕਿਸਾਨ ਬਗਾਵਤ ਸੀ। ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਸੁਕਲਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਬਾਗੀ ਆਗੂ ਬਾਰੇ ਲਿਖਦਾ ਹੈ:

"ਬਤੌਰ ਇਨਕਲਾਬੀ ਪੇਡਾ ਦਾ ਨਿਆਰਾਪਣ ਉਸ ਦੀ ਮੁਹਿੰਮ ਦੇ ਢੰਗ ਦੀ ਚੋਣ ਤੋਂ ਵੀ ਸਪਸ਼ਟ ਹੈ। ਗੁੜਮੀਗੀ ਲੋਕਾਂ ਤੋਂ ਸਾਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਹਮਲੇ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਰਾਜ ਸੀ। ਉਸਨੇ ਡੱਡਮੀ ਮਾੜੀਆ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਯੁੱਧ ਸਾਥੀ ਚੁਣਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਵਜੋਂ ਉਸਨੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਸ਼ਾਹੂਕਾਰਾਂ ਖਿਲਾਫ਼ ਹਮਲਾ ਵਿਚਿਆ ਜੋ ਸਿੱਧੇ ਅਤੇ ਮੁੱਢ ਬੈਠੇ ਜਾਬਰ ਸਨ। ਇਸ ਲਈ, ਉਸਨੇ ਸ਼ਾਹੂਕਾਰਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਬਿਜਲੀ ਜਹੀ ਫੁਰਤੀ ਨਾਲ ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਮੁਹਿੰਮ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਤਾਕਤ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪੈਸਾ, ਗਹਿਣੇ-ਗੱਟੇ ਅਤੇ ਹਥਿਆਰ ਖੋਹ ਲਏ ਗਏ। ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ਨ 'ਚ ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਟੋਲੀਆਂ - ਇਹ ਅਹਿਮ ਚੀਜ਼ ਹੈ - ਹਰ ਪਿੰਡ ਦੇ ਐਨ ਵਿਚਾਲੇ ਸਾਰਾ ਰਿਕਾਰਡ, ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਅਤੇ ਕਰਜ਼ੇ ਦੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ ਇਕੱਠੀਆਂ ਕਰ ਲੈਂਦੀਆਂ ਅਤੇ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਦੱਬੇ-ਕੁਚਲੇ ਆਦਿਵਾਸੀਆਂ ਦੇ ਜੇਤੂ ਸ਼ੋਰ-ਸ਼ਰਾਬੇ 'ਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅੱਗ ਲਾਕੇ ਟੁਕ ਦਿੰਦੀਆਂ। ਇੰਦ੍ਵ ਉਸਨੇ ਆਦਿਵਾਸੀਆਂ 'ਚ ਆਪਣੀ ਥਾਂ ਬਣਾ ਲਈ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹ ਜਿਊਂਦਿਆਂ ਹੀ ਦੰਦ ਕਥਾ ਬਣ ਗਿਆ।"

'ਸੁਕਲਾ, ਭੁਮਕਾਲ। ਬਸਤਰ ਵਿਚ ਕਬਾਇਲੀ ਬਗਾਵਤ, ਸਫ਼ਾ 77।

ਅੰਗਰੇਜ਼ ਇਸ ਦਾ ਰਿਕਾਰਡ ਅਤੇ ਗੁਪਤ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਨਾਲ ਹੀ ਲੈ ਗਏ। ਪਰ ਜਿਵੇਂ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਸੁਕਲਾ ਧਿਆਨ ਦਿਵਾਉਂਦਾ ਹੈ ਬਗਾਵਤ ਅਤੇ ਇਸਦੇ ਆਗੂ ਦੀ ਅਸਲ ਕਹਾਣੀ ਮੱਖਿਕ ਪਰਪੰਚ ਅਤੇ ਭੁਮਕਾਲ ਗੀਤ ਵਿਚ ਸਾਂਭੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਇਨਕਲਾਬ ਦੇ ਗੀਤ 'ਚ।

"ਸੁਣੋ! ਸੁਣੋ! ਹੋ ਪੂਜਨੀਕ ਇਨਸਾਨੋਂ ਅਸੀਂ ਵਿਦਰੋਹੀ ਗੀਤ ਗਾਵਾਂਗੇ"

ਪਰ ਸਵਾਲ ਦਾ ਦੂਜਾ ਪਾਸਾ ਵੀ ਹੈ। ਦੰਡਕਾਰਣੀਆਂ ਵਿਚ ਹੁਣ ਪਾਰਟੀ ਦਾ ਅਧਾਰ ਦਾਲਿਤ ਅਤੇ ਆਦਿਵਾਸੀ ਹਨ। ਉਹ ਜਾਗ ਉੱਠੇ ਹਨ। ਪਰ ਇਸ ਦਾ ਭਾਵ ਹੈ 25 ਫੀਟ ਸਦੀ ਅਬਾਦੀ। ਜੇ ਉਹ ਉਠਦਿਆਂ ਤਿਲਕ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਜੇ ਪਾਰਟੀ ਇਸ ਇਲਾਕੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਅਵਾਮ ਨੂੰ ਜਥੇਬੰਦ ਕਰਨ 'ਚ ਕਾਮਯਾਬ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਅਤੇ ਜੇ ਇਹ ਬਗਾਵਤ ਵਿਆਪਕ ਇਨਕਲਾਬ ਨਹੀਂ ਬਣਦੀ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ 25 ਫੀਟ ਸਦੀ ਦਾ ਹਸ਼ਰ ਵੀ ਹੋਰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਮੁਲਕਾਂ ਦੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੰਗੀਆਂ ਵਾਲਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਵਿਨਾਸ਼ ਇਕ ਹਕੀਕਤ ਹੈ।

ਬਾਰਤ ਦਾ ਆਇਰਨ ਹੀਲ ਆਪਣੇ ਸਾਥੀ ਸਰਮਾਈਦਾਰਾਂ, ਅਮਰੀਕਾ ਤੇ ਯੂਰਪੀ ਯੂਨੀਅਨ ਦੇ ਪੂੰਜੀ ਨਿਵੇਸ਼ਕਾਰਾਂ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਭਾਰਤ ਦੀਆਂ ਤੇ ਬਾਹਰਲੀਆਂ "ਖੱਬੇ" ਲੇਬਲ ਵਾਲੀਆਂ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਦੋਵੇਂ ਦੀ ਮਦਦ ਮੰਗੇਗਾ ਅਤੇ ਵਿਆਖਿਆ

ਇਹ ਦੇਵੇਗਾ ਕਿ ਆਦਿਵਾਸੀ ਖਾਣਾਂ ਦੇ ਬੋਣ ਅਤੇ ਪਣ-ਬਿਜਲੀ ਦੇ ਵਿਕਾਸ 'ਚ ਅੰਝੀਕਾ ਬਣਦੇ ਹਨ ਇਸ ਲਈ ਕੋਈ ਸਖ਼ਤ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਨੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਸਮਝਣ ਵਾਲੀ ਅਹਿਮ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਦਲੀਲ ਕਾਰਗਰ ਰਹੇਗੀ। ਪੱਛਮੀ ਬੰਗਾਲ ਵਿਚ ਭਾਰਤੀ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਪਾਰਟੀ (ਮਾਓਿਵਾਦੀ) ਮਹਿਜ਼ ਅਜਾਰੇਦਾਰ ਸਰਮਾਈ ਨਾਲ ਹੀ ਨਹੀਂ ਜੁੜੀ ਹੋਈ ਸਗੋਂ ਇਸ ਨੇ ਇਸ ਰਿਸ਼ਤੇ ਨੂੰ ਸਿਧਾਂਤਕ ਪਾਰਟੀ (ਮਾਰਕਸਵਾਦੀ) ਮਹਿਜ਼ ਅਜਾਰੇਦਾਰ ਸਰਮਾਈ ਨਾਲ ਹੀ ਨਹੀਂ ਜੁੜੀ ਹੋਈ ਸਗੋਂ ਇਕ ਦੋ ਸਦੀਆਂ 'ਤੇ ਪਿਛਲ ਝਾਤ ਮਾਰ ਲੈਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਮਹਾਂ ਪ੍ਰਤੇ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਕਰ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਨਾਨਹੱਖੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਨੂੰ ਕਦੇ ਵੀ ਮਨੋਂ ਨਹੀਂ ਵਿਸਾਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਜੋ ਅਜਿਹਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਪਿੱਛੇ ਮੁੜਕੇ ਇਕ ਦੋ ਸਦੀਆਂ 'ਤੇ ਪਿਛਲ ਝਾਤ ਮਾਰ ਲੈਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਮਹਾਂ ਪ੍ਰਤੇ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਕਰ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਹਾਂ, ਦੰਡਕਾਰਣੀਆਂ 'ਚ ਉਮੀਦ ਹੈ। ਪਰ ਆਇਰਨ ਹੀਲ ਤਾਂ ਵਾਸ਼ਿੰਗਟਨ ਵਿਚ, ਨਾਟੋ ਵਿਚ ਅਤੇ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਸੱਤਾ ਦੇ ਗਲਿਆਰਿਆਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਤੇ ਦੀ ਘੰਟੀ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਵਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਯੂਰਪੀਅਨਾਂ ਜਾਂ ਅਮਰੀਕਨਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਪੁੱਛਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਘੰਟੀ ਕੌਣ ਵਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੁਣ ਇਹ ਜਾਣ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

"ਭਾਰਤ ਦੀ ਲਾਲ ਪੱਟੀ" ਅੰਦਰ ਦੰਡਕਾਰਣੀਆਂ ਤੋਂ ਦਿੱਲੀ ਵਾਪਸ ਮੁੜਦਿਆਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਸੱਤਰ ਵਰੇ ਪਹਿਲਾਂ ਉੱਤਰੀ ਸ਼ਾਕਸੀ ਵਿਚ ਯੋਨਾਨ ਤੋਂ ਵਾਪਸ ਮੁੜਦਿਆਂ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ।

ਪਰ ਇਹ ਦੇਵੇਗਾ ਕਿ ਹਵਾਲੇ ਕਰ ਦੇਣ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਵਕਤੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਆਪਣੇ ਕਬਜ਼ੇ 'ਚ ਲੈ ਲੈਣ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ - ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਯਕੀਨ ਕਰ ਲਿਆ - ਕਿ ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮੁਕਤੀ ਸੀ।

ਨਾਨਹੱਖੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਨੂੰ ਕਦੇ ਵੀ ਮਨੋਂ ਨਹੀਂ ਵਿਸਾਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਜੋ ਅਜਿਹਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਪਿੱਛੇ ਮੁੜਕੇ ਇਕ ਦੋ ਸਦੀਆਂ 'ਤੇ ਪਿਛਲ ਝਾਤ ਮਾਰ ਲੈਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਮਹਾਂ ਪ੍ਰਤੇ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਕਰ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਹਾਂ, ਦੰਡਕਾਰਣੀਆਂ 'ਚ ਉਮੀਦ ਹੈ।

ਨਾਨਹੱਖੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਨੂੰ ਕਦੇ ਵੀ ਮਨੋਂ ਨਹੀਂ ਵਿਸਾਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਜੋ ਅਜਿਹਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਪਿੱਛੇ ਮੁੜਕੇ ਇਕ ਦੋ ਸਦੀਆਂ 'ਤੇ ਪਿਛਲ ਝਾਤ ਮਾਰ ਲੈਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਮਹਾਂ ਪ੍ਰਤੇ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਕਰ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਪਰ ਇਹ ਦੇਵੇਗਾ ਕਿ ਹਵਾਲੇ ਕਰ ਦੇਣ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਵਕਤੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਆਪਣੇ ਕਬਜ਼ੇ 'ਚ ਲੈ ਲੈਣ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ - ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਯਕੀਨ ਕਰ ਲਿਆ - ਕਿ ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮੁਕਤੀ ਸੀ।

ਨਾਨਹੱਖੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਨੂੰ ਕਦੇ ਵੀ ਮਨੋਂ ਨਹੀਂ ਵਿਸਾਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਜੋ ਅਜਿਹਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਪਿੱਛੇ ਮੁੜਕੇ ਇਕ ਦੋ ਸਦੀਆਂ 'ਤੇ ਪਿਛਲ ਝਾਤ ਮਾਰ ਲੈਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਮਹਾਂ ਪ੍ਰਤੇ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਕਰ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਹਾਂ, ਦੰਡਕਾਰਣੀਆਂ 'ਚ ਉਮੀਦ ਹੈ।

ਨਾਨਹੱਖੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਨੂੰ ਕਦੇ ਵੀ ਮਨੋਂ ਨਹੀਂ ਵਿਸਾਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਜੋ ਅਜਿਹਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਪਿੱਛੇ ਮੁੜਕੇ ਇਕ ਦੋ ਸਦੀਆਂ 'ਤੇ ਪਿਛਲ ਝਾਤ ਮਾਰ ਲੈਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਮਹਾਂ ਪ੍ਰਤੇ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਕਰ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਪਰ ਇਹ ਦੇਵੇਗਾ ਕਿ ਹਵਾਲੇ ਕਰ ਦੇਣ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਵਕਤੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਆਪਣੇ ਕਬਜ਼ੇ 'ਚ ਲੈ ਲੈਣ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ - ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਯਕੀਨ ਕਰ ਲਿਆ - ਕਿ ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮੁਕਤੀ ਸੀ।

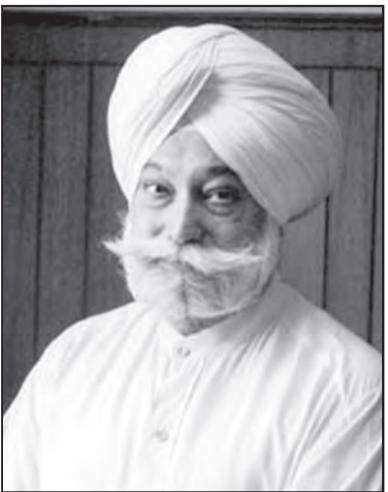
ਨਾਨਹੱਖੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਨੂੰ ਕਦੇ ਵੀ ਮਨੋਂ ਨਹੀਂ ਵਿਸਾਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਜੋ ਅਜਿਹਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਪਿੱਛੇ ਮੁੜਕੇ ਇਕ ਦੋ ਸਦੀਆਂ 'ਤੇ ਪਿਛਲ ਝਾਤ ਮਾਰ ਲੈਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਮਹਾਂ ਪ੍ਰਤੇ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਕਰ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਹਾਂ, ਦੰਡਕਾਰਣੀਆਂ 'ਚ ਉਮੀਦ ਹੈ।

ਨਾਨਹੱਖੀ ਸੰਭ

ਗਜ਼ਨੀਤੀ
ਦਾ ਮੱਚ

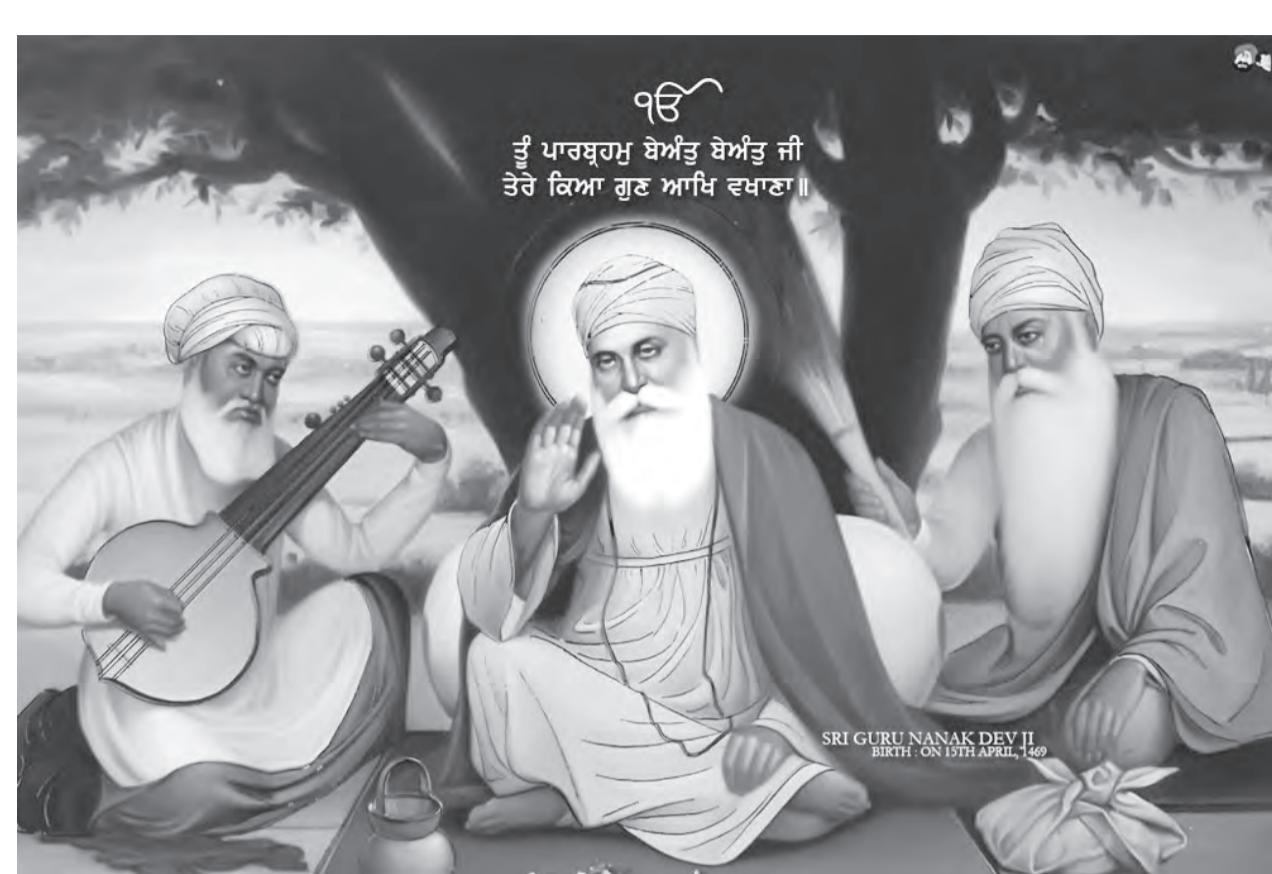
ਸੱਚੇ ਸੱਚ ਦੱਸ ਦੇ ਜੋਰੀਆ

ਬੀਰ ਦਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ

ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦੇ ਗਏ, ਸੱਚ ਨਾਲ ਵਫ਼ਾ ਪਾਲਦੇ ਹੋਏ, ਆਪਣੇ ਪਵਿੱਤਰ ਲਹੁ ਨਾਲ, ਸਮੇਂ ਦੀ ਹਿੱਕ 'ਤੇ ਸੱਚ ਦੀਆਂ ਇਬਾਰਤਾਂ ਲਿਖਦੇ ਰਹੇ। ਭਾਵੇਂ ਬਲਵਾਨ ਅਤੇ ਨਿਰਦਈ ਸਮਿਆਂ ਦੇ ਜਬਰ, ਸੱਚ ਨੂੰ ਨਿਰੰਤਰ ਦਰਜਦੇ ਰਹੇ, ਪਰ ਸੱਚ ਮੋਇਆ ਨਹੀਂ, ਸੱਚ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ। ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿੱਚ ਅਨੇਕਾਂ ਜਾਬਰ, ਸੱਚ ਦੀ ਮੌਤ ਦੇ ਸੁਪਨੇ ਆਪਣੇ ਮਨਾਂ ਵਿੱਚ ਲੈ ਕੇ, ਭੁਦ ਹੀ ਮੌਤ ਦੀ ਆਗੋਸ਼ ਵਿੱਚ ਜਾ ਸੁੱਤੇ, ਪਰ ਸੱਚ ਸਦਾ ਸੂਰਜ ਵਾਂਗ ਮਘਦਾ ਅਤੇ ਦਗਦਾ, ਸਲਾਮਤ ਰਿਹਾ ਤੇ ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਪੰਨਿਆਂ 'ਚ ਨਮੂਦਾਰ ਹੁੰਦਾ ਰਿਹਾ। ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਸੱਚ ਕਹਿਣ ਅਤੇ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਅਸਥਾਰਨ ਤੇ ਅਨੱਖੀ ਹਿੰਮਤ ਜ਼ਟਾਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੱਚ ਸੁਣਨ ਲਈ ਵੀ ਸਿਰੇ ਦੀ ਧੀਰਜ ਜੜ੍ਹਗੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਸੱਚ ਦੀ ਆਤਮਾ ਦੀ ਅੰਤਰੀਵੀ ਭਾਵਨਾ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਅਮਲਾਂ ਨੂੰ ਦਿਸ਼ਟਮਾਨ ਕਰਨ ਲਈ, ਬੇਧਿਕ ਦਿੜ੍ਹਤਾ, ਦਾਨਾਈ ਅਤੇ ਢੂਰਦਰਸ਼ਤਾ ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ 'ਤੇ ਆਪਣੀ ਬਣਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਸੱਚ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਣ ਲਈ ਆਪਣਾ ਸਮਾਂ ਆਪ ਤਹਿ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਦੁਨਿਆਵੀ ਰਫ਼ਤਾਰ ਅਤੇ ਅਖੰਤੀ ਰਸਮਾਂ ਦਾ ਗੁਲਾਮ ਨਹੀਂ। ਸਮੇਂ ਦੀ ਚਮਕ-ਦਮਕ ਤੋਂ ਸੱਖਣਾ, ਸੱਚ ਤਾਂ ਮਲੰਗ ਹੈ, ਛਕੀਰ ਹੈ, ਉਹ ਆਪਣੇ ਰਹੁ-ਰਸਤੇ ਆਪ ਉਲੀਕਦਾ ਹੈ। ਕਹਾਵਤ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਸੱਚ ਜਾਗਦਾ ਤੇ ਅੰਗੜਾਈ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਤਦ ਤੱਕ ਕੂੜ ਅੱਧੀ ਦੁਨੀਆਂ ਤੱਕ ਪਸਰ ਗਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸੱਚ ਦੀਆਂ ਪੈੜਾਂ ਦੇ ਨਿਸ਼ਾਨ ਤਾਂ ਸੱਚ ਦੀਆਂ ਪਗਡੰਡੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਹੀ ਲੱਭਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੈੜਾਂ ਨੂੰ ਟਾਲਣ ਤੇ ਨੱਪਣ ਵਾਲੇ ਨੈਣ ਹਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨਸੀਬ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ। ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਹਯਾਤੀ ਦੀ ਸੋਝੀ ਵਿੱਚ ਸ਼ਰਮ, ਧਰਮ, ਦਰਦ, ਮੁਹੱਬਤ, ਰਹਿਮ ਤੇ ਨਿਆਂ ਦੇ ਅਹਿਸਾਸ, ਸਭ ਇਕੱਠੇ ਪੁੰਘਰਦੇ ਤੇ ਵਿਕਸਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਮਨੁੱਖੀ ਸੁਭਾਅ ਦੇ ਇਹ ਸਾਰੇ ਅਹਿਸਾਸ, ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਪੂਰਕ ਹਨ ਤੇ ਸੱਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਭਨਾ ਦਾ ਅਣਡਿੱਠ ਤੇ ਪ੍ਰਾਮੋਸ਼ ਨਿਗਾਹਬਾਨ ਹੈ। ਇਹ ਸਾਰੇ ਅਨੁਭਵ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਕਠੋਰ ਮਨ ਨੂੰ ਕੋਮਲਤਾ ਵੱਲ ਢਾਲਣ ਵਿੱਚ ਸਹਾਈ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਅਜੇਕੇ ਸਮਿਆਂ ਦੀ ਤ੍ਰਾਸਦੀ ਵੇਖੋ,

SRI GURU NANAK DEV JI
BIRTH : ON 15TH APRIL, 1469

ਜਿੱਥੇ ਸੱਚ ਬੋਲਣ ਤੇ ਸੱਚੀ ਗੱਲ ਮੂੰਹ 'ਤੇ ਆਖ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ, ਸੰਸਾਰਕ ਅਤੇ ਵਿਵਹਾਰਕ ਨਿਰੂਪਣ ਕਰਨ ਸਮੇਂ, ਉਸ ਨੂੰ ਮੂੰਹ-ਛੱਟ ਦਾ ਲਕਬ ਨਸੀਬ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਉਲਟ ਜ਼ਮਾਨਾਸਾਜ਼ੀਆਂ ਦੇ ਅਮਲ ਪਾਲਣ ਵਾਲੇ ਜ਼ਮਾਨਾਸਾਜ਼ਾਂ ਨੂੰ 'ਦਾਨਿਸ਼ਵਰ' ਦੇ ਲਕਬ ਨਾਲ ਨਿਵਾਜਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸੱਚ ਬੋਲਣ ਵਾਲਾ ਮਨੁੱਖ ਹੈ ਤਦ ਤੱਕ ਕੂੜ ਅੱਧੀ ਦੁਨੀਆਂ ਤੱਕ ਪਸਰ ਗਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸੱਚ ਦੀਆਂ ਪੈੜਾਂ ਦੇ ਨਿਸ਼ਾਨ ਤਾਂ ਸੱਚ ਦੀਆਂ ਪਗਡੰਡੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਹੀ ਲੱਭਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੈੜਾਂ ਨੂੰ ਟਾਲਣ ਤੇ ਨੱਪਣ ਵਾਲੇ ਨੈਣ ਹਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨਸੀਬ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ। ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਹਯਾਤੀ ਦੀ ਸੋਝੀ ਵਿੱਚ ਸ਼ਰਮ, ਧਰਮ, ਦਰਦ, ਮੁਹੱਬਤ, ਰਹਿਮ ਤੇ ਨਿਆਂ ਦੇ ਅਹਿਸਾਸ, ਸਭ ਇਕੱਠੇ ਪੁੰਘਰਦੇ ਤੇ ਵਿਕਸਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਮਨੁੱਖੀ ਸੁਭਾਅ ਦੇ ਇਹ ਸਾਰੇ ਅਹਿਸਾਸ, ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਪੂਰਕ ਹਨ ਤੇ ਸੱਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਭਨਾ ਦਾ ਅਣਡਿੱਠ ਤੇ ਪ੍ਰਾਮੋਸ਼ ਨਿਗਾਹਬਾਨ ਹੈ। ਇਹ ਸਾਰੇ ਅਨੁਭਵ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਕਠੋਰ ਮਨ ਨੂੰ ਕੋਮਲਤਾ ਵੱਲ ਢਾਲਣ ਵਿੱਚ ਸਹਾਈ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

"ਤੇਰਾ ਤਨ ਰੂਹ ਸੇ ਨਾ ਆਸ਼ਨਾ ਹੈ, ਅਜਬ ਕਥਾ ਆਹ ਤੇਰੀ ਨਾ-ਰਸਾ ਹੈ,
ਤਨੇ ਬੇ-ਰੂਹ ਸੇ ਬੇਜਾਰ ਹੈ ਹੱਕ, ਖੁਦਾ-ਏ-ਜਿੰਦ ਜਿੰਦੋਂ ਕਾ ਖੁਦਾ ਹੈ"

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਤਾਂ ਪੰਦਰੂਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਅੰਧਕਾਰਮਈ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਸੱਚ ਦਾ ਸੁਨੇਹਾ ਦੇਣ ਸਮੇਂ, ਸੱਚ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਨੂੰ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਆਪ ਛੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ:

ਕਾਲ ਕਾਤੀ ਰਾਜੇ ਕਾਸਾਈ ਧਰਮੁ ਪੰਖ ਕਰਿ ਉਡਰਿਆ॥

ਕੁੜ੍ਹ ਅਮਾਵਸ ਸਚੁ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਦੀਸੈ ਨਾਹੀ ਕਰ ਚੜਿਆ॥

ਕੂੜ ਦੀ ਕਾਲੀ ਮੱਸਿਆ ਦੇ ਹਨੇਰਿਆਂ ਨੇ ਸੱਚ ਦੇ ਚੰਦਰਮੇ ਨੂੰ ਹਰ ਸਮੇਂ ਆਪਣੀ ਬੁੱਕਲ ਵਿੱਚ ਛੁਪਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਪਾਖੰਡ ਅਤੇ ਭਰਮਾਂ ਦੇ ਜਾਲ ਵਿੱਚ ਉਲਝੀ ਮਨੁੱਖਤਾ ਨੂੰ ਜਦੋਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਭਰਮ ਜਾਲ ਵਿੱਚੋਂ ਕੱਢਣ ਦੇ ਤਰਕਸ਼ੀਲ ਉਪਰਾਲੇ ਕੀਤੇ ਤਾਂ ਸਮੇਂ ਦੀ ਗਰਦਸ਼ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਬਖ਼ਸ਼ਿਆ, ਭੂਤਨਾ ਤੇ ਬੇਤਾਲਾ ਤੱਕ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਆਪ ਛੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ: ਕੋਈ ਆਖੈ ਭੂਤਨਾ ਕੋ ਕਰੈ ਬੇਤਾਲਾ॥ ਕੋਈ ਆਖੈ ਆਦਮੀ ਨਾਨਕ ਵੇਚਾਰਾ॥

ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸੂਫ਼ੀ ਕਵੀ, ਦਰਵੇਸ਼ ਬਾਬਾ ਬੁੱਲੇ ਸ਼ਾਹ ਦਾ ਅਨੁਭਵ ਸਤਾਰਵੀਂ ਸਦੀ ਵਿੱਚ ਵੀ ਕੋਈ ਅੱਡਰਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਸੱਚ ਦੀ ਡਗਰ 'ਤੇ ਪਹਿਰਾ ਦਿੰਦਿਆਂ ਜੋ ਦੁਸ਼ਵਾਰੀਆਂ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਰਨਾ ਪਿਆ, ਬਾਬਾ ਬੁੱਲੇ ਸ਼ਾਹ ਆਪਣੀ ਇੱਕ ਕਾਫ਼ੀ ਵਿੱਚ ਇੰਝ ਬਿਆਨ ਕਰਦੇ ਹਨ: "ਝੂਠ ਆਖਾਂ ਤੇ ਕੁਝ ਬਚਦਾ ਏ, ਸੱਚ ਆਖਿਆਂ ਭਾਂਬੜ ਮਚਦਾ ਏ, ਜੀ ਦੋਹਾਂ ਗੱਲਾਂ ਤੋਂ ਜਿਚਦਾ ਏ, ਜਿਚ ਜਿਚ ਕੇ ਜਿਹਬਾ ਕਹਿੰਦੀ ਏ।"

ਮੁੰਹ ਆਈ ਬਾਤ ਨਾ ਰਹਿੰਦੀ ਏ।"

ਸੱਚ, ਹਰ ਕਿਸਮ ਦੇ ਇਨਸਾਨੀ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਦੀ ਪਵਿੱਤਰਤਾ ਦੀ ਬੁਨਿਆਦ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਵੀ ਝੂਠ ਇਨ੍ਹਾਂ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਦੀ ਪਾਕੀਜ਼ਗੀ ਭੰਗ ਹੋਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਂਦੀ, ਜਦੋਂ ਝੂਠ ਬੇਨਕਾਬ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਪਵਿੱਤਰ ਤੋਂ ਪਵਿੱਤਰ ਰਿਸ਼ਤੇ ਵੀ ਤਿੜਕਦੇ-ਤਿੜਕਦੇ ਅੰਤ ਨੂੰ ਬਰਬਾਦ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਭਾਵੇਂ ਕਿਸੇ

ਮਜਬੂਰੀ ਵੱਸ, ਅਸੀਂ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਦੀਆਂ ਟੁੱਟੀਆਂ ਤੰਦਾਂ ਨੂੰ ਮੁੜ ਕੇ ਜੋੜਨ ਦੀ ਲੱਖ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰੀਏ, ਪਰ ਤਿੜਕੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸਾਂ ਵਿੱਚ ਕਦੇ ਵੀ ਉਵੇਂ ਦੀ ਸੱਜਰੀ ਤਾਜ਼ਗੀ ਮੁੜ ਕਦੇ ਮਹਿਸੂਸ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਕੁਝ ਤਿੜਕੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਤੇ ਟੁੱਟੇ ਰਿਸ਼ਤੇ ਤਾਂ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਉਮਰ ਭਰ ਲਈ ਬੇਚੈਨ ਕਰਕੇ ਰੱਖ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।

ਸੱਚ ਬੋਲਣ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਵਸਫ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਯਾਦ ਰੱਖਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਸੱਚ ਤਾਂ ਹਮੇਸ਼ਾ ਸੱਚ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਝੂਠ ਮਨੁੱਖ ਦੀਆਂ ਚੁਸਤੀਆਂ ਤੇ ਚਲਾਕੀਆਂ ਦੇ ਚੇਤਿਆਂ ਵਿੱਚ ਗਵਾਚ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਝੂਠ ਬੋਲ ਕੇ, ਉਸ ਨੂੰ ਸਦਾ ਯਾਦ ਰੱਖਣ ਦੀ ਜ਼ਹਿਮਤ ਉਠਾਉਣੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ, ਜੇ ਕਿਤੇ ਆਪਣੀ ਕਹੀ ਝੂਠੀ ਗੱਲ ਨੂੰ ਕੁੱਲ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਕਈ ਵਾਰੀ ਜਲਾਲਤ ਦੀ ਹੋਂਦ ਤੱਕ ਸ਼ਰਮਸਾਰ ਹੋਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਸੱਚ ਦਾ ਆਪਣਾ ਇੱਕ ਰਜੇਵਾਂ ਹੈ, ਇਸ ਦੀ ਭਰਪੂਰਤਾ ਦੀ ਇੱਕ ਆਪਣੀ ਸੁਗੰਧੀ ਤੇ ਨਿਰਾਲਾ ਜਿਹਾ ਆਭਾ ਮੰਡਲ ਹੈ ਜੋ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਨੂੰ ਨਿਖਾਰ ਕੇ, ਕਾਬਿਲ-ਏ-ਇਹਰਾਮ (ਆਦਰ ਯੋਗ) ਬਣਾਉਣ ਵਿੱਚ ਵੱਡੀ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਉਂਦਾ ਹੈ।

ਕੁਝ ਦਿਨ ਹੋਏ ਇੱਕ ਸ਼ਗਨਾ ਦੇ ਸਮਾਗਮ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਸਤਿਕਾਰਯੋਗ ਬਜ਼ੁਰਗ ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਆ ਬੈਠੇ, ਆਪਣੀ ਜਾਣ-ਪਹਿਚਾਣ ਕਰਵਾਉਣ ਉਪਰੰਤ ਕਹਿਣ ਲੱਗ, "ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੀਆਂ ਤਕਰੀਰਾਂ ਬੜੇ ਧਿਆਨ ਕੀਤੇ ਹਨ, ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੀਆਂ ਤਕਰੀਰਾਂ ਬੜੇ ਧਿਆਨ ਕੀਤੇ ਹਨ, ਤੁਹਾਡੀਆਂ ਤਕਰੀਰਾਂ ਅਤੇ ਬੇਬਾਕ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਵੀ ਮੈਨੂੰ ਬਹੁਤ ਪਸੰਦ ਹਨ" ਬਜ਼ੁਰਗਵਾਰ ਵੱਲ ਮਾਸੂਮੀਅਤ ਵਿੱਚ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਮੇਰੀ ਲਗਾਤਾਰ ਤਾਰੀਫ, ਮੈਨੂੰ ਪ੍ਰਸਾਨ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਮ

ਅਗਲੇ ਦੇ ਮੂੰਹ 'ਤੇ ਆਖ ਦਿੰਦੇ ਹੋ, ਹੁਣ
ਤਾਂ ਸਰਦਾਰ ਜੀ ਝੋਲੀ ਚੁੱਕਾਂ ਦਾ ਜਮਾਨਾ
ਆ ਗਿਆ, ਸੱਚ, ਸੇਵਾ ਤੇ ਕੁਰਬਾਨੀ ਨੂੰ
ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਪੁੱਛਦਾ, ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਢੰਗ
ਨਾਲ ਸੱਚ ਦੇ ਪਹਿਰ੍ਹ ਬਣੇ ਰਹੋ, ਕਦੇ ਤਾਂ
ਮਾਹਰਾਜ ਬਾਂਹ ਫੜ੍ਹੁੰ “। ਬਜ਼ੁਰਗਵਾਰ ਦੀਆਂ
ਮਾਸੂਮੀਅਤ ਭਰੀਆਂ, ਸਾਧਾਰਨ ਪਰ
ਵਜ਼ਨਦਾਰ ਗੱਲਾਂ ਨੇ ਮੇਰੇ ਮਨ ਅੰਦਰ ਦੀ
ਸਵੈਭਰੋਸਗੀ ਨੂੰ ਇੱਕ ਨਵੀਂ ਪੁਖਤਗੀ ਦੀ
ਜਾਗ ਲਾ ਦਿੱਤੀ, ਮੈਨੂੰ ਤਸੱਲੀ ਹੋਈ ਕਿ
ਅੱਜ ਵੀ ਇਸ ਦੁਨੀਆਦਾਰ ਇਨਸਾਨੀ
ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਅਜਿਹਾ ਵਰਗ ਮੌਜੂਦਾ
ਹੈ, ਜੋ ਸੱਚ ਤੇ ਹੱਕ ਦੀ ਤਰਫ਼ਦਾਰੀ ਦਾ
ਬੇਬਾਕੀ ਨਾਲ ਦਮ ਭਰਦਾ ਹੈ।

ਇੱਥੇ ਮੈਂ ਇੱਕ ਵਾਕਿਆ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ
ਕਰਨਾ ਜੁਤ੍ਰੀ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ, ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਬਾਰਵੀਂ
ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦਾ ਮੈਂਬਰ ਸੀ ਤਾਂ ਸਦਨ
ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਦਿਨ ਅਚਨਚੇਤ ਲਵਲੀ
ਪ੍ਰੋਫੈਸ਼ਨਲ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦਾ ਬਿਲ ਪੇਸ਼ ਹੋ
ਗਿਆ, ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਇਹ
ਇੱਛਾ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਬਿਲ ਨੂੰ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ
ਬਹਿਸ ਤੇ ਬਿਖੇੜੇ ਦੇ ਉਸੇ ਦਿਨ ਹੀ ਪਾਸ
ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ, ਪਰ ਮੇਰਾ ਤਰਕ ਸੀ,
ਕਿ ਲਵਲੀ ਪ੍ਰੋਫੈਸ਼ਨਲ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਬਿਲ,
ਸਦਨ ਵਿੱਚ ਅਚਨਚੇਤ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ
ਹੈ ਤੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਦਨ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਨੂੰ ਇਸ
ਦੇ ਸਾਰੇ ਪਹਿਲੂਆਂ ਦੇ ਵਿਸਥਾਰ ਨੂੰ
ਗੰਭੀਰਤਾ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਨ ਤੇ ਵਿਚਾਰਨ ਦਾ
ਮੌਕਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ, ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ
ਮਾਣਯੋਗ ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ਪਾਸ ਪ੍ਰਸਤਾਵ
ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਕਿ ਚੰਗਾ ਹੋਵੇਗਾ ਜੇ ਇਹ ਬਿਲ
ਸਦਨ ਦੀ ਅਗਲੀ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿੱਚ, ਵਿਚਾਰ
ਅਤੇ ਬਹਿਸ ਲਈ ਮੁਲਤਵੀ ਕਰ ਲਿਆ
ਜਾਵੇ, ਸਪੀਕਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਮੇਰੀ ਹਾਫੀ
ਭਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ, “ਜੇ ਸਦਨ ਸਹਿਮਤ ਹੈ
ਤਾਂ ਲਵਲੀ ਪ੍ਰੋਫੈਸ਼ਨਲ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਬਿਲ
ਅਗਲੀ ਬੈਠਕ ਵਿੱਚ ਵਿਚਾਰ ਲਿਆ
ਜਾਵੇ”, ਸਦਨ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਮੈਂਬਰ ਨੇ ਇਹ
ਗੱਲ ਪਿਆਨ ਨਾਲ ਨਾ ਸੁਣੀ ਤੇ ਸਪੀਕਰ
ਡਾਕਟਰ ਕੇਵਲ ਕਿਸ਼ਨ ਨੇ ਲਵਲੀ
ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਬਿਲ ‘ਤੇ ਵਿਚਾਰ, ਸਦਨ
ਦੀ ਅਗਲੀ ਬੈਠਕ ਲਈ ਮੁਲਤਵੀ ਕਰ
ਦਿੱਤਾ।

ਮੇਰੇ ਚੰਗੀ ਤਰਾਂ ਯਾਦ ਸੀ ਕਿ ਹਾਲੇ

ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਪਹਿਲਾ ਹੀ ਭਾਰਤ ਦੀ ਸਰਵਉੱਚ ਅਦਾਲਤ (ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ) ਨੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਉੱਘੇ ਵਿਗਿਆਨੀ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਸਾਸ਼ਤਰੀ ਢਾਕਟਰ ਯਸ਼ਪਾਲ ਜੀ ਦੀ ਇੱਕ ਲੋਕ ਹਿੱਤ ਪਟੀਸ਼ਨ 'ਤੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਫੈਸਲਾ ਸੁਣਾ ਉੰਦਿਆਂ, ਛੱਡੀਸਗੜ੍ਹ ਰਾਜ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀਆਂ ਨੂੰ ਭੰਗ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ, ਮੈਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਦੀ ਲੋਅ ਵਿੱਚ ਹੀ, ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਰਖ ਤੇ ਘੱਖ ਕਰਕੇ ਹੀ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਨੂੰ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ, ਉੱਤੇ ਵੀ ਨਿੱਜੀ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀਆਂ ਦੇ ਧੜਾ-ਧੜ ਆਉਣ ਨਾਲ ਜਿੱਥੇ ਸਿੱਖਿਆ ਦਾ ਵੱਡੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਵਧਾਰੀਕਰਨ ਹੋਵੇਗਾ ਉੱਥੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਮਿਆਰਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਢਾਅ ਲੱਗੇਗੀ। ਡਿਗਰੀਆਂ ਪਾਸ ਬੇਰੁਜ਼ਗਾਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਭਾਰੀ ਵਾਧਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਕਿੱਤਾ-ਮੁਖੀ ਮਿਆਰੀ ਸਿੱਖਿਆ ਦਾ ਪਸਾਰ ਤੇ ਉਸ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦੇ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਦੇ ਮੌਕਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸੰਤੁਲਨ ਬਣਾਉਣ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਹੋਰ ਵੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਪਹਿਲੂ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜੇ ਵਿਸਥਾਰ ਵਿੱਚ ਜਾਵਾਂ ਤਾਂ ਨਿਬੰਧ ਆਪਣੇ ਕੇਂਦਰ ਬਿੰਦੂ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਚਲਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਬਾਰੂੰਵੀਂ ਪੰਜਾਬ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸਗ ਗਵਾਹ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਇਕੱਲੇ ਨੇ ਹੀ ਇਸ ਬਿਲ ਦੀ ਡਟ ਕੇ ਤਰਕਪੂਰਣ ਵਿਰੋਧਤਾ ਕੀਤੀ, ਪ੍ਰੰਤੂ ਬਿਲ ਪਾਸ ਹੋ ਗਿਆ ਤੇ ਲਵਲੀ ਪ੍ਰੈਫੈਸ਼ਨਲ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ, ਨਿੱਜੀ ਖੇਤਰ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ, ਹੋਂਦ ਵਿੱਚ ਆ ਗਈ ਤੇ ਨਿੱਜੀ ਖੇਤਰ ਦੀਆਂ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀਆਂ ਦੇ ਹੋਂਦ ਵਿੱਚ ਆਉਣ ਲਈ ਰਾਹ ਖੁੱਲ੍ਹ ਗਿਆ ਹੈ। ਪੰਜਾਬੀ ਦੀ ਕਹਾਵਤ ਅਨੁਸਾਰ, ਮੈਂ ਸਹੇ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਹੇ ਨੂੰ ਰੋ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਪਰ ਕਿਸੇ ਨੇ ਮੇਰੀ ਇੱਕ ਨਾ ਸੁਣੀ, ਇਸ ਸਭ ਕੁਝ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਗੱਲ ਸਪੱਸ਼ਟਤਾ ਅਤੇ ਬੇਬਾਕੀ ਨਾਲ ਕਹਿ ਦਿੱਤੀ। ਦੂਸਰੇ ਦਿਨ ਮੇਰੇ ਮੋਬਾਈਲ ਫੋਨ 'ਤੇ ਮੇਰੇ ਇੱਕ ਅਤੀ ਸਤਿਕਾਰ ਯੋਗ, ਬੁੱਧੀਮਾਨ ਮਿੱਤਰ ਦਾ ਸਨੇਗ ਮਿਲਿਆ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤਾ

ਇਸ਼ਾਰੇ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਸ਼ਾਇਰ ਸੁਰਜੀਤ
ਪਾਤਰ ਦੀ ਇੱਕ ਗਜ਼ਲ ਦਾ ਇਹ ਸ਼ੋਅਰ
ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ,
“ਏਨਾ ਸੱਚ ਨਾ ਬੋਲ ਕਿ ਕੱਲਾ ਰਹਿ ਜਾਵੇਂ,
ਚਾਰ ਕੁ ਬੰਦੇ ਛੱਡ ਲੈ, ਮੋਢਾ ਦੇਣ ਲਈ”

ਬੁੱਧੀਮਾਨ ਦੋਸਤ ਦੇ ਇਸ ਮਸ਼ਵਰੇ ਨੇ
ਮੈਨੂੰ ਸਿਰ ਤੋਂ ਪੈਰਾਂ ਤੱਕ ਝੰਜੜੇ ਕੇ ਰੱਖ
ਦਿੱਤਾ, ਮੈਂ ਸੰਜਿਦਗੀ ਨਾਲ ਸੋਚਣ ਲੱਗਾ
ਪਿਆ ਕਿ ਕਿਤੇ ਸੱਚੀ-ਮੁੱਚੀ ਬੇਬਾਕੀ ਨਾਲ
ਆਪਣੀ ਗੱਲ ਕਹਿਣ ਦਾ ਚੁਣਿਆ
ਰਸਤਾ, ਮੈਨੂੰ ਇੱਕ ਦਿਨ ਅਲੱਗ-ਥਲੱਗ ਤਾਂ
ਨਹੀਂ ਕਰ ਦੇਵੇਗਾ ? ਮੇਰੇ ਅਚੇਤ ਮਨ ਵਿੱਚ
ਦੁਬਿਧਾ ਦਾ ਆਲਮ ਪਸਰ ਗਿਆ, ਮਿਲੇ-
ਜ਼ਲੇ ਖਿਆਲ ਹਾਵੀ ਹੋਣ ਲੱਗ ਪਏ, ਵੰਨਗੀ
ਵਜੋਂ ਇਹ ਸ਼ੋਅਰ ਮੁਲਾਹਜ਼ਾ ਛੁਰਮਾਓ:
‘ਦਿਲ ਚਾਹਤਾ ਹੈ ਚੀਰਦੂ ਪਰਦਾ ਫਰੇਬ ਕਾ,
ਫਿਰ ਸੋਚਦਾ ਤੂੰ ਮੁਸ਼ਕਿਲੇ ਪਹਿਲੇ ਹੀ ਕਮ ਨਹੀਂ’

ਮੈਂ ਸੋਚਦਾ ਗਿਆ, ਰਸਤਾ ਕਠਿਨ
ਹੈ, ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਦੇ ਵਾਵਰੋਲੇ ਚੁਡੇਰਿਓਂ
ਘੇਰਨ ਲਈ, ਘੇਰ ਘਟਾਵਾਂ ਬਣ ਕੇ ਬਰੂਹਾਂ
‘ਤੇ ਮੰਡਗਾ ਰਹੇ ਹਨ, ਸਰਮਾਏਦਾਰ ਤੇ
ਮਾਫ਼ੀਏ, ਨਿਜ਼ਾਮ ’ਤੇ ਕਾਬਜ਼ ਹਨ,
ਗਾਜਨੀਤਕ ਸਾਮੰਤਵਾਦ ਅਤੇ ਮਾਫ਼ੀਆ
ਗ੍ਰੋਹਾਂ ਦੇ ਕੁਛੀਆ ਗਠਜੋੜ, ਮਜ਼ਬੂਤੀ ਨਾਲ
ਪੈਰ ਪਸਾਰ ਰਹੇ ਹਨ ਤੇ ਤੇਰੇ ਪੱਲੇ ਨਿਪਟ
ਛਕੀਗੇ ਹੈ, ਹੱਥ ਵਿੱਚ ਕਾਠ ਦੀ ਤਲਵਾਰ
ਹੈ, ਕਿੰਚ ਲੜੇਂਗਾ ? ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੀਆਂ
ਦੁਸ਼ਵਾਰੀਆਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਮਨ, ਸੱਚ ਦੀ
ਹਾਮੀ ਭਰਨ ਲਈ ਕਰੀਬੀਆਂ ਵਟਦਾਂ
ਹੋਇਆ, ਫਰੇਬ ਨੂੰ ਬੇਨਕਾਬ ਕਰਨ ਲਈ
ਉਪਰਾਮ ਹੋ ਉੱਠਦਾ ਹੈ।

ਆਖਰ ਆਪਣੀ ਜ਼ਮੀਰ ਦੇ ਰੁਬਰੂ
ਹੋਇਆ, ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਵੀ ਮੁਸ਼ਾਤਬ
ਹੋ ਕੇ ਢੇਰ ਸਾਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕੀਤੀਆਂ, ਮੇਰੀ
ਜ਼ਮੀਰ ਹੀ ਮੇਰੀ ਰਾਹਬਰ ਬਣੀ, ਮੈਨੂੰ ਸਾਰੇ
ਸਵਾਲਾਂ ਦੇ ਉੱਤਰ ਮਿਲ ਗਏ, ਮੈਂ ਤੇਖਲਿਆਂ
ਤੋਂ ਸੁਰਖਰੂ ਹੋ ਗਿਆ। ਸੁਹਿਰਦ ਮਿੱਤਰ ਨੂੰ,
ਜਿਸ ਨੇ ਸੁਰਜੀਤ ਪਾਤਰ ਦੀ ਗਜ਼ਲ ਦੇ
ਉਪਰੋਕਤ ਸ਼ੋਅਰ ਰਾਹੀਂ ਮਸ਼ਵਰਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ,
ਉਸ ਦੇ ‘ਨਾਯਾਬ’ ਮਸ਼ਵਰੇ ਦਾ ਜੁਆਬ
ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਤਰਾਂ ਰਾਹੀਂ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ:
ਸੱਚ ਤਾਂ ਏਵੇਂ ਬੋਲ, ਭਾਵੇਂ ਕੱਲਾ ਰਹਿ ਜਾਵੇਂ,
ਕੀ ਲੈਣਾ ਬੰਦਿਆਂ ਤੋਂ, ਆਪਾਂ ਸੋਢਾ ਦੇਣ
ਲਈ।

ਕਿੱਥੇ ਹੈ ਸਾਡੇ ਹਿੱਸੇ ਦਾ ਭਰਤ ਸਿੰਘ

ਕੀ ਕੋਈ ਦੱਸ ਸਕਦਾ ਹੈ
 ਕਿੱਥੇ ਹੈ ਸਾਡੇ ਹਿੱਸੇ ਦਾ ਭਗਤ ਸਿੰਘ
 ਅਸੀਂ ਆਰੀਆ ਸਮਾਜੀ ਨਹੀਂ
 ਨਾ ਹੀ ਖਾਧੀ ਹੈ ਲਾਲ ਕਿਤਾਬ ਦੀ ਸਹੁੰ
 ਅਸੀਂ ਰਣਪੀਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਵੀ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦੇ
 ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਆਮ ਜਿਹੇ ਬੰਦੇ ਹਾਂ
 ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬਹੁਤ ਚਿੰਤਾ ਸੀ ਉਸ ਨੂੰ
 ਜਿਹੜੇ ਬਾਹਰਲਿਆਂ ਤੋਂ ਤਾਂ ਛੁੱਟੇ
 ਪਰ ਆਪਣਿਆਂ ਦੇ ਵੱਸ ਪੈ ਗਏ
 ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਕਦੀਰ ਹੁਣ ਓਥੇ ਹੀ ਲਿਖ ਹੁੰਦੀ ਹੈ
 ਜਿੱਥੇ ਓਹ ਬੰਬ ਸੁੱਟ ਆਇਆ ਸੀ

ਸਾਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਤਾ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ
 ਕਿ ਉਹ ਰੱਬ ਨੂੰ ਮੰਨਦਾ ਸੀ ਜਾਂ ਨਹੀਂ
 ਗਾਂਧੀ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਮੰਨਦਾ ਸੀ
 ਜਾਂ ਨਾਭੇ ਵਾਲੇ ਭਾਈ ਕਾਹਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ
 ਗੁਰਕੇ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰਦਾ ਸੀ
 ਜਾਂ ਲੈਨਿਨ ਦੀ ਜੀਵਨੀ ਦਾ
 ਕੋਈ ਫਰਕ ਨਹੀਂ ਪਿਆ ਸੀ ਉਸ ਰੱਸੇ

ਬੱਕ ਗਏ ਆਂ ਅਸੀਂ ਓਹਨੂੰ ਲਭਦੇ
ਟੋਪਾਂ, ਪੱਗਾਂ ਤੇ ਬੁੱਤਾਂ ਹੇਠ
ਓਹਨੂੰ ਦੱਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਸੰਗਲ
ਜੋ ਓਹਦੇ ਜਿਉਂਦੇ ਜੀਅ
ਭਾਰਤ ਮਾਂ ਦੇ ਪੈਰਾਂ ‘ਚ ਪਈ ਹੋਏ ਸਨ
ਪਿੱਘਲ ਕੇ ਤ੍ਰਿਸ਼ੂਲਾਂ ਤੇ ਤਲਵਾਰਾਂ ‘ਚ ਵਟ ਗਏ ਨੇ
ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਿੱਤ ਹੀ ਦਰਕਾਰ ਇਨਸਾਨੀ ਬਲੀ

ਬੰਗੇ ਤੇ ਲਾਇਲਪੁਰ ਦੇ ਦਰਮਿਆਨ
ਕੰਡਿਆਲੀ ਤਾਰ ਲੱਗ ਚੁੱਕੀ ਹੈ
ਉਹਦਾ ਪਿਆਰਾ ਲਾਹੌਰ ਤੇ ਦਿੱਲੀ, ਮਿਲ ਕੇ
ਰਾਵਣ ਵਰਗਾ ਹਾਸਾ ਹੱਸਦੇ ਨੇ
ਤੇ ਉਸ ਤਾਰ ਦੇ ਆਰ ਪਾਰ ਅਸੀਂ
ਸੀਤਾ ਵਾਂਗ ਆਪਣੇ ਹੀ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ
ਜਲਾਵਤਨੀ ਕੱਟ ਰਹੇ ਲੋਕ
ਇੱਕੋ ਬੋਲੀ ਵਿੱਚ ਵੱਖਰੇ ਵੱਖਰੇ ਕੀਰਨੇ ਪਾਊਂਦੇ ਹਾਂ
ਰੋਂਦੇ ਹਾਂ ਪਰ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਕੋਲੋਂ
ਅੱਖੀਆਂ ਦੀ ਲਾਲੀ ਨੂੰ ਲੁਕਾਉਂਦੇ ਹਾਂ
ਚੌਦਾਂ ਤੇ ਪੰਦਰਾਂ ਅਗਸਤ ਵੀ ਮਨਾਉਂਦੇ ਹਾਂ

ਇਹ ਵੀ ਦੱਸਣਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ
ਕਿਸ ਤਰਾਂ ਉਸ ਦੇ ਨਾਂ ਤੇ
ਹਰ ਰੰਗ ਦੀ ਰਾਜਨੀਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ
ਸਾਰੇ ਦੇ ਸਾਰੇ ਟੋਡੀ ਬੱਚੇ ਹਰ ਦਿਨ ਤਿਓਹਾਰ ਤੇ
ਓਹਦੇ ਬੁੱਤਾਂ ਨੂੰ ਘੇਰ ਕੇ ਖੜ੍ਹੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਨੇ
ਉਹਨੂੰ ਕਹਿਣਾ ਕਿ ਹੈਰਾਨ ਨਾ ਹੋਵੇ
ਜੇ ਕੱਲ੍ਹੂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਉਹਦੇ ਨਾਂ ਦਾ
ਡੇਰਾ ਖੱਲ੍ਹੂ ਕੇ ਬਹਿ ਜਾਵੇ
ਤੇ ਪਰਚੀ ਦੇ ਡੰਗੇ ਹੋਏ, ਦੁੱਖਾਂ ਭੰਨੇ ਲੋਕ
ਓਹਦੇ ਬੁੱਤ ਅੱਗੇ ਸੱਥਾਂ ਸੱਥਣੀਆਂ ਸਰ ਕਰ ਦੇਣ

ਉਹ ਮਿਲ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਸ਼ਾਇਦ ਸਮਝਾ ਸਕੇ
 ਕਿ ਕਿਉਂ ਸਾਡੀ ਗਿਣਤੀ
 ਦਿਨੋਂ ਦਿਨ ਵਧਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ
 ਸਾਡੀ ਹਿੰਮਤ ਲਗਾਤਾਰ ਸੁੰਗੜਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ
 ਕਿਉਂ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਹੀ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ
 ਹਰ ਦਿਨ ਹੋਰ ਵੱਧ ਅਸਰੱਖਿਅਤ ਹੁੰਦੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ

ਆਜਾਦੀ ਦਾ ਮਤਲਬ ਵੀ ਸਮਝਣਾ ਹੈ ਉਸ ਕੋਲੋਂ
 ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਏਨਾ ਤਾਂ ਦੱਸ ਗੀ ਦਿੰਦੇ ਹਨ
 ਕਿ ਹੱਕ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਸੁਣਾਉਣ ਲਈ
 ਧਮਾਕਾ ਹੁਣ ਕਿੱਥੇ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ
 ਪਾਰਲੀਮੈਂਟ ਦੀ ਇਮਾਰਤ ਵਿੱਚ ਤਾਂ ਅੱਜਕੱਲ
 ਸਿਰਫ ਮੁਰਦੇ ਹੀ ਬੈਠਦੇ ਨੇ
 ਤੇ ਓਥੋਂ ਅੰਬਾਨੀਆਂ ਦੀ ਸਤਾਈਵੀਂ ਮੰਜ਼ਿਲ ਤੱਕ
 ਲੱਗੀ ਹੋਈ ਪੌੜੀ ਦੇ ਡੰਡਿਆਂ ਨਾਲ
 ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਫਾਂਸੀ ਚੜ੍ਹਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ
 ਕਿ ਓਹਦੇ ਸੁਫ਼ਨੇ, ਓਹਦੀ ਫਾਂਸੀ ਤੇ ਅੱਜ ਦੇ ਭਾਰਤ ਵਿਚ
 ਕਿੰਨ੍ਹਾਂ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ।

ਗਦਰ ਸ਼ਤਾਬਦੀ ਸੰਬੰਧੀ ਕਾਰਜ 'ਚ ਹੋਰ ਪਹਿਲਕਦਮੀ

ਕੈਨੇਡਾ ਦੇ ਸ਼ਹਿਰ ਕੈਲਗਰੀ ਦੀਆਂ 6 ਨਾਮਵਰ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਅਧਾਰਿਤ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਬਣੀ ਸਾਂਝੀ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਮੀਟਿੰਗ ਕੈਲਗਰੀ ਵਿਚ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਤ ਭਾਰਦਵਾਜ਼ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਹੇਠ ਹੋਈ। ਗਦਰ ਸ਼ਤਾਬਦੀ ਕਮੇਟੀ ਨੂੰ ਅੱਜ ਹੋਰ ਹੁੰਗਾਰਾ ਮਿਲਿਆ ਜਦੋਂ ਮੀਡੀਆ ਕਲੱਬ ਕੈਲਗਰੀ ਵੀ ਇਸ ਕਮੇਟੀ ਵਿਚ ਬਕਾਇਦਾ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋ ਗਿਆ। ਮੀਟਿੰਗ ਵਿਚ ਕੈਲਗਰੀ ਕੋਆਰਡੀਨੇਟਰ ਮਾਡਨ ਗਿੱਲ, ਸਹਾਇਕ ਕੌਆਰਡੀਨੇਟਰ ਤਰਲੋਚਨ ਦੂਹਰਾ, ਪ੍ਰੋਗਰੈਸਿਵ ਕਲਚਰਲ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ ਵੱਲੋਂ ਸੋਹਣ ਮਾਨ ਅਤੇ ਜੀਤ ਇੰਦਰਪਾਲ, ਪੰਜਾਬੀ ਲਿਖਾਰੀ ਸਭਾ ਕੈਲਗਰੀ ਵੱਲੋਂ ਗੁਰਬਚਨ ਬਰਾੜ, ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਸਭਾ ਵੱਲੋਂ ਕੁਲਬੀਰ ਸ਼ੇਰਗਿੱਲ ਅਤੇ ਮਨਮੋਹਣ ਬਾਠ, ਅਰਪਨ ਲਿਖਾਰੀ ਸਭਾ ਵੱਲੋਂ

ਡਾਕ ਰਭਜਨ ਵਿੱਲੋਂ ਅਤੇ ਕੇਸਰ ਸਿੰਘ ਨੀਰ, ਇੰਡੋ-ਕੈਨੇਡੀਅਨ ਸੀਨੀਅਰ ਇੰਮੀਗ੍ਰੈਟ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਪਰਸੋਤਮ ਭਾਰਦਵਾਜ਼, ਨੌਰਥ ਕਲਚਰਲ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸੁਰਿੰਦਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਪਲਾਹਾ ਅਤੇ ਕੈਲਗਰੀ ਮੀਡੀਆ ਕਲੱਬ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਹਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਪਰਹਾਰ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋਏ। ਉਪਰੋਕਤ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਦੇ ਆਗੂਆਂ ਨੇ ਵੈਨਕੂਵਰ ਕਮੇਟੀ ਵੱਲੋਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਗਦਰ ਲਹਿਰ ਇਤਿਹਾਸ ਬਾਰੇ ਕਲੰਡਰ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ। ਵਿਚਾਰ ਚਰਚਾ ਉਪਰੋਤ ਕਈ ਅਹਿਮ ਫੈਸਲੇ ਕੀਤੇ ਗਏ। ਗਦਰ ਲਹਿਰ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਨਾਟਕ ਗਾਥਾ ਕਾਲੇ ਪਾਣੀਆਂ ਦੀ 22 ਜੂਨ ਨੂੰ ਕੈਲਗਰੀ, 30 ਜੂਨ ਨੂੰ ਵਿੰਨੀਪੈਂਗ, 6 ਜੁਲਾਈ ਨੂੰ ਸਰੀ ਅਤੇ 7 ਜੁਲਾਈ ਨੂੰ ਸਰੀ ਵੈਨਕੂਵਰ ਵਿਚ ਕਰਵਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ।

ਇਸ ਨਾਟਕ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਲਈ ਨਾਟਕ ਦੇ ਲੇਖਕ ਅਤੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਹਰਕੇਸ਼ ਚੌਧਰੀ, ਸੁਰਿੰਦਰ ਸ਼ਰਮਾ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਲੋਕ ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਮੰਚ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਜਨਰਲ ਸਕੱਤਰ ਕਮਲਜੀਤ ਖੰਨਾ ਜੂਨ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਹਫ਼ਤੇ ਕੈਲਗਰੀ ਵਿੱਚ ਪਹੁੰਚ ਜਾਣਗੇ। ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੇ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਅਤੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨਾਲ ਸੰਪਰਕ ਜੀਤਇੰਦਰਪਾਲ ਕਰਨਗੇ। ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੀ ਸਰਗਰਮ ਧਰਮ ਨਿਰਪੱਖ ਜਥੇਬੰਦੀ ਦੇ ਆਗੂਆਂ ਨਾਲ ਸ਼ਤਾਬਦੀ ਕਮੇਟੀ ਚ ਸਾਹੋਣ ਲਈ ਹਰਚਰਨ ਪਰਹਾਰ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰਨਗੇ। 20 ਜੁਲਾਈ ਨੂੰ ਗਦਰ ਲਹਿਰ ਤੇ ਕੈਲਗਰੀ ਵਿਖੇ ਸੈਮੀਨਾਰ ਕਰਵਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਜਿਸ ਵਿਚ ਦੇਸ਼ ਭਗਤ ਹਾਲ ਜਲੰਧਰ ਤੋਂ ਚਰੰਜੀ

ਲਾਲ, ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਜਗਮੋਹਣ ਸਿੰਘ (ਸ਼ਹੀਦ ਆਜ਼ਮ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਭਾਲੂਜੇ) ਅਤੇ ਕਾਂ। ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ ਚੀਮਾ ਵੈਨਕੂਵਰ ਮੁੱਖ ਬੁਲਾਰੇ ਹੋਣਗੇ। ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮਾਂ ਲਈ ਵਿੱਤ ਸਕੱਤਰ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਕੇਸਰ ਸਿੰਘ ਨੀਰ ਨਿਭਾਉਣਗੇ ਅਤੇ ਇਸ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਕੈਲਗਰੀ ਤੋਂ ਮੀਡੀਆਂ ਇੰਚਾਰਜ ਬਲਜਿੰਦਰ ਸੰਘਾ ਹੋਣਗੇ। ਸਾਰੇ ਗਦਰ ਸ਼ਾਤਬਦੀ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਇਸ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਦੇਖ-ਰੇਖ ਵਿਚ ਹੋਣਗੇ।

Hiring Drivers/Owners/Operators

We Offer:

- Competitive Salary
- Fuel Cards
- Late Model Equipment
- New Pay Package
- On Site Maintenance Facility
- Extra Drops and Pickups Paid
- Guaranteed Miles Per Month
- Guaranteed Home Time

For: GTA

- ON-QC
- ON-MB-AB-BC
- USA

We Require:

- 2 Years Experience
- Clean Current Abstract
- Ability to cross border
- Positive, Professional Attitude

GALAXY

Freightline Inc.

Tel: 1.877.251.5299

Fax: 416.644.8882

Fmail: dispatch@galaxyfreightline.com

NANAK

Symbol of Purity

Happy Vaisakhi
ਵੈਸਾਖੀ ਦੀਆਂ ਲੱਖ ਲੱਖ ਵਧਾਈਆਂ

Vegetarian Appetizers, Easy to Serve...

Mouth Watering Delicious Desserts...

Authentic Pure Dairy Products...

www.nanakfoods.com

EVEREST TRADERS INC.

Wholesaler & Distributor of Nanak, Punjab King & Bambino Products

ਵਿਸਾਖੀ

ਦੇਸ਼ ਸਾਹਮਣੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਲੱਖ ਲੱਖ ਮੁਹਾਲਾ

PUNJAB KING

Quality Products, Quality Service, 100% Guaranteed.

For Wholesale Enquiries Call:

Tel: 905.673.5758 ■ Fax: 905.673.5756

www.everesttraders.com ■ E-mail: info@everesttraders.com

The Great Punjab Business Centre, 2960 Drew Road, Unit 157, Mississauga, ON, L4T 0A5

ਚੌਲਾਂ : ਅਓਫਿੰਡ ਉਸਾੜਣ ਦੀ ਗਜਨੀਤੀ ਕਮੀਟੇ

ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਇਕ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਗੀਤ ਹੈ, 'ਵੋਟਾਂ ਵਾਲੇ ਡੱਬੇ ਬੇਈਮਾਨ ਹੋ, ਰਤ ਚੂਸਗੇ ਕਿਰਤੀਆ ਤੇਰੇ' ਇਹ ਧੁਨਾਂ ਪਤਾ ਨੀ ਕਿਉਂ ਅੱਜ ਤੱਕ ਵੀ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਗ੍ਰੰਜ ਤਾਂ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਪਰ ਅਸਰ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਹੀਆਂ। ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਗਾਤਾਰ ਵੋਟਾਂ ਵਾਲੇ ਡੱਬੇ ਕਦੀ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਲਈ ਆਉਂਦੇ ਨੇ, ਕਦੀ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟ ਚੌਲਾਂ ਲਈ ਆਉਂਦੇ ਨੇ ਅਤੇ ਹੁਣ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪ੍ਰੀਸਟ ਅਤੇ ਬਲਾਕ ਸੰਮੱਤੀਆਂ ਲਈ ਆਏ ਨੇ ਅਤੇ ਕੁਝ ਦਿਨਾਂ ਨੂੰ ਪਿੰਡਾਂ ਦੀਆਂ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਲਈ ਆਉਣਗੇ ਜਿਹੜੇ ਭਰ ਕੇ ਅਜੇਕੇ ਕਿਸਮ ਦੇ ਰਾਜੇ ਮਹਾਰਾਜਿਆਂ ਦੇ ਚਹੋਤਿਆਂ ਦੀ ਚੌਧਰ ਨੂੰ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨਗੇ। ਇਸ ਚੌਧਰ ਦੇ ਲਗਾਤਾਰ ਪਿੰਡ ਨਿਘਰਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਇਸ ਨਿਘਾਰ ਲਈ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡਾਂ ਅੰਦਰ ਲਗਾਤਾਰ ਕਈ ਕਿਸਮ ਦੀਆਂ ਪਾਰਟੀਆਂ ਬਣਾ ਕੇ ਆਪਣਾ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਤਰਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਅਸੀਂ ਕਦੋਂ ਸੋਚਾਂਗੇ ਅਤੇ ਵੋਟਾਂ ਵਾਲੇ ਬੇਈਮਾਨ ਹੋ ਗਏ ਡੱਬਿਆਂ ਦੀ ਬਾਂ 'ਤੇ ਆਪਣੀ ਪੁੱਗਤ ਕਦੋਂ ਬਣਾਵਾਂਗੇ।

Village of India Restaurant & Sweets

Since 1998

Tel: 905 - 450 - 3333
114 Kennedy Road, South, Brampton, ON L6W 3E7
(Between Queen / HWY 7 & Steeles)
www.villageofindia.ca

*Open 7 days a Week * Pur Veg. Authentic Fine Indian Cuisine

PARTY HALL (up to 100 people)

Party Hall + Catering + Seating Arrangement+ Sound System + Lighting

*DINE IN *TAKE OUT *CATERING *SWEETS & SNACKS

Commitment to Excellent Services

Your Financial Experts

Super Visa Insurance | Disability Insurance |
Life Insurance | Critical Illness Insurance |
Mortgage Insurance | Segregated Funds |
RRSP & TFSA | RESP |

Harbans Singh
Insurance and Mortgage Advisor

Phone: 416-817-7142

Fax: 416-213-9010

Email: dharbans@hotmail.com

10-7003 Steeles Avenue West, Toronto, ON, M9W 0A2

CHERA IMMIGRATION CONSULTANCY SERVICES

Specializing in:

- Appeals
- H&C Cases
- PRRA Appeals
- Sponsorships
- Refugee Claims
- Admissibility Hearings
- Super Visa / Affidavits/ Declarations
- Skilled Workers
- Citizenship Matters
- Work/Study Permits

23
Years
of Service

Sardara Singh Chera
B.A., M.A.

Former Member (Commissioner) Of The
Immigration And Refugee Board Of Canada
Commissioner Of Oath
Regulated Canadian Immigration Consultant

Tel: 905-461-9885
sschera@rogers.com
www.cheraimmigration.com

WE PROVIDE ALL IMMIGRATION AND CITIZENSHIP SERVICES.

2355 Derry Rd. E. Unit # 35 Skyport Corporate Centre Mississauga, ON. L5S 1V6

ਮੰਵਾਦ ਤੇ
ਚਰਚਾ

ਸੰਘਰਸ਼ ਅਤੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦਾ ਆਪਸੀ ਰਿਸ਼ਤਾ

ਮਾ. ਭਜਨ ਗਿੱਲ

ਪ੍ਰੋਗਰੈਸਿਵ ਕਲਚਰਲ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ ਕੈਲਗਰੀ ਵਲੋਂ ਸਿਕਾਰਗੇ ਦੇ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਚਿੱਤਰ ਕਾਰਲ ਮਾਰਕਸ ਦੇ ਜਨਮ ਦਿਨ ਨੂੰ ਅਜੋਕੇ ਸਮਿਆਂ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸ਼ਿਤੀਆਂ ਨਾਲ ਜੋੜ ਕੇ ਇਕ ਅਹਿਮ ਸੰਵਾਦ ਅਤੇ ਵਿਚਾਰ ਚਰਚਾ ਕਰਵਾਈ ਗਈ ਜਿਥੇ ਦੁਨੀਆ ਭਰ ਦੇ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਦੀ

ਸਥਿਤੀ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਆਜ਼ਾਦੀਆਂ ਲਈ ਲੜੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਲੜਾਈਆਂ ਬਾਰੇ ਵਿਚਾਰ ਪ੍ਰਸਤੁਤ ਕੀਤੇ ਗਏ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਕਿਰਤੀ ਵਰਗ ਨੂੰ ਸਮਾਜਿਕ, ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਅਤੇ ਰਾਜਨੀਤਕ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਪਹਿਲਕਦਮੀਆਂ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਜਥੇਬੰਦਕ ਸੰਘਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਵਿਕਸਿਤ ਹੋਣ ਦੀ ਚੇਟਕ ਵੀ ਲਾਈ ਗਈ। ਇਸ ਅਹਿਮ ਚਰਚਾ ਵਿਚ ਮੈਡਮ ਰਜਿੰਦਰ ਕੌਰ ਚੋਹਕਾ,

ਕਾ. ਜਗਦੀਸ਼ ਸਿੰਘ ਚੋਹਕਾ, ਕਾ. ਭਗਵਾਂਦੀਪ ਸਿੰਘ ਰੰਧਾਵਾ, ਗੁਰਬਚਨ ਬਰਾੜ, ਹਰਦੇਵ ਸੰਧੂ, ਕਾ. ਤਰਲੋਚਨ ਸਿੰਘ ਦੂਰਗ, ਜਸਬੀਰ ਸਿੰਘ ਸਹੋਤਾ, ਡਾ. ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਢੀਂਡਸਾ, ਰਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ, ਪ੍ਰਸ਼ੋਤਮ ਭਾਰਦਵਾਜ਼, ਜੀਤਿੰਦਰਪਾਲ, ਬੀਬੀ ਸੁਰਿਦਰ ਕੌਰ, ਬੇਟੀ ਨਵਕਿਰਨ, ਰਵੀ ਜਨਾਗਲ, ਪੈਰੀ ਮਾਹਿਲ, ਬਲਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸੰਘਾ ਆਦਿ ਨੇ ਵਿਚਾਰ ਚਰਚਾ ਵਿਚ ਹਿੱਸਾ ਲਿਆ।

Century 21®

Century 21 Green Realty Inc., Brokerage

Each office is independently owned and operated

Sohan Mann

Sales Representative

Dir. 416-564-1699

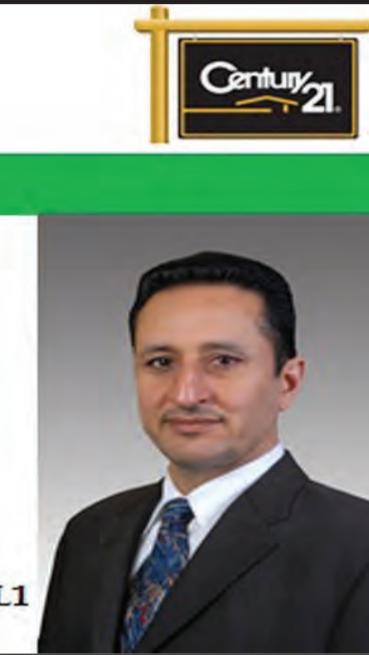
Off: 905-565-9565

Fax: 905-565-9522

Email: sohanmann@hotmail.com

151 Superior Blvd. Unit 19-21, Mississauga ON L5T 2L1

Buy Green, Build Green... Save Environment!!!

**Certified General Accountant
Tax & Accounting**

Attends all Audits and Prepares Appeals

Sukhdev Singh, CGA

Tel: 905.793.0909

Fax: 905.450.2165 #10-2084 Steels Ave. E.,
sukhdevss@excite.com Brampton, ON L6T 5A6

METRO IMMIGRATION

(DIVISION OF METRO LEGAL & IMMIGRATION INC.)

Family Sponsorship * Spousal * Super Visa for Parents and Grand Parents * Visitor Visa * Skilled Workers

* Investors * PNP * Nannies * Business Applicant * Student Visa * Work Permits(LMO) * Appeals

Suresh Gupta

Certified Immigration
Practitioner(RCIC)

Head Office:

2355 Derry Rd. E

#12 Miss. ON

L5S 1V6

905.673.1200

1.800.694.1373

India Office: 98148 66633

Brampton: 905 794 6003

Toronto: 416 840 7554

info@metroimmigration.com

www.metroimmigration.com

www.metroimmigration.org

We Get Things
Done

ਖੰਡਵਾਲਕ
ਮਸ਼ਟੇ

ਜਨੇ ਤੱਕ ਸਾਨੂੰ ਪਹਿਵਾਰਕ ਸੋਝੀ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਆਈ

ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਵਿਆਹੁਤਾ ਅੰਦਰਤਾਂ ਨੂੰ ਸਾੜ ਕੇ ਮਾਰਨ ਤੇ ਤਸੀਹੇ ਦੇਣ ਦੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਉੱਤੇ ਆਪਣੀ ਪ੍ਰਤੀਕਿਰਿਆ ਜਾਹਿਰ ਕਰਦਿਆਂ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਨੂੰਹਾਂ ਨਾਲ ਵੀ ਪਰਿਵਾਰਕ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਸਲੂਕ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਨਾ ਕਿ ਨੌਕਰਾਣੀਆਂ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸਹੂਰੇ ਘਰ ਤੋਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਮੇਂ ਨਹੀਂ ਕੱਢਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ।

ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਜਸਟਿਸ ਕੇ.ਐਸ. ਰਾਧਾਕ੍ਰਿਸ਼ਨਨ ਅਤੇ ਦੀਪਕ ਮਿਸ਼ਨਾ ਉੱਤੇ ਆਧਾਰਤ ਬੈਂਚ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ, ਵਿਆਹੁਤਾ ਦੀ ਉਸ ਦੇ ਸਹੂਰੇ ਘਰ ਲਾਜ਼ਮੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇੱਜਤ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਤੋਂ ਸਭਿਅਕ ਸਮਾਜ ਦਾ ਝਲਕਾਰਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਨੂੰਹ ਨਾਲ ਵੀ ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਨਿੱਘਾ ਤੇ ਭਾਵਨਾਤਮਿਕ ਵਰਤਾਅ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਨਾ ਕਿ ਉਸ ਨਾਲ ਬੇਗਾਨਿਆਂ ਵਾਲਾ ਵਰਤਾਅ ਹੋਵੇ। ਉਸ ਨਾਲ ਘਰੇਲੂ ਨੌਕਰਾਣੀ ਵਰਗਾ ਵਰਤਾਅ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਨੇ ਕਿਹਾ, ਵਿਆਹੁਤਾ ਦੀ ਉਸ ਦੇ ਸਹੂਰੇ ਘਰ ਵਿਚ ਇੱਜਤ ਵਿਆਹ ਬੰਧਨ ਦੀ ਪਵਿੱਤਰਤਾ ਤੇ ਪਕਿਆਈ ਨੂੰ ਹੋਰ ਵਡਿਆਉਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਕਿਸੇ ਸਮਾਜ ਦੇ ਸਭਿਅਕ ਹੋਣ ਤੇ ਉਸ ਦੀਆਂ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਦਾ ਵੀ ਪਤਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਜਦੋਂ ਕਦੇ -ਕਦੇ ਵਿਆਹੁਤਾ ਨਾਲ

ਘਰ ਵਿਚ ਅਕਸਰ ਪਤੀ ਵੱਲੋਂ, 'ਸਹੂਰੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਵੱਲੋਂ ਮਾੜਾ ਵਰਤਾਅ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਉਸ ਨਾਲ ਸਮਾਜ ਦੇ ਗੈਰਭਾਵਨਾਤਮਿਕ ਰਵੱਈਏ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਪਤੀ ਵੱਲੋਂ ਆਪਣੀ ਪਤਨੀ ਨੂੰ ਆਤਮ ਹੱਤਿਆ ਲਈ ਮਜ਼ਬੂਰ ਕਰਨ ਦੇ ਚੌਸ਼ੀ ਪਤੀ ਦੀ ਸੱਤ ਸਾਲ ਦੀ

AVTAR SINGH KAMBOJ

Real Estate Representative

Dir: 416-319-9830

Email: akamboj@trebnet.com

Sutton

Residential, Commercial & Investment

SUTTON-ROYAL REALTY BROKERAGE

INDEPENDENTLY OWNED AND OPERATED

45 Woodbine Downs Blvd., #3

Toronto, Ontario M9W 6N5

Bus: 416-748-7900 Fax: 416-674-1682

www.skydomeauto.ca

SKYDOME
GROUP OF COMPANIES
LIVE ENTERTAINMENT FAMILY EVENT
FREE ENTRY
MANY PRIZES TO BE WON

Daljit Singh Gaidhu

LUCKY DRAW & VAISAKHI MELA 2013
ON SUNDAY MAY 12, 2013 @ RUTHERFORD RD., BRAMPTON

We Deal With All Insurance Companies

BODY CENTRE
308 Rutherford Rd
Brampton, ON
905.874.9878

TRUCK CENTRE
30 Stafford Dr
Brampton, ON
905.460.0200

EMISSION CENTRE
210 Rutherford Rd
Brampton, ON
905.450.9878

7089 Torbram Road
Unit No 4 Mississauga, ON.
905.362.7001

Head Office :
905.874.9878

E: skydome_auto@hotmail.com

ਵਰਿੰਦਰ ਵਾਲੀਆ

ਕੋਲਾ ਘੁਟਾਲੇ ਬਾਰੇ ਸੀ.ਬੀ.ਆਈ. ਵੱਲੋਂ ਦਾਖਲ ਹਲਫਨਾਮੇ 'ਤੇ ਸੁਣਵਾਈ ਕਰਦਿਆਂ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਨੇ ਕੇਂਦਰੀ ਜਾਂਚ ਬਿਊਰੋ ਨੂੰ ਸਖ਼ਤ ਝਾੜ ਪਾਉਂਦਿਆਂ ਇਸ ਨੂੰ ਪਿੰਜਰੇ ਵਿੱਚ ਬੰਦ ਸਰਕਾਰੀ ਤੋਤਾ ਕਿਹਾ ਹੈ। ਸੀ.ਬੀ.ਆਈ. ਦੇ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਰਣਜੀਤ ਸਿਨਹਾ ਨੇ ਮੰਨਿਆ ਕਿ ਤੋਤਾ-ਬੋਲੀ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰਾਜ-ਬਾਸ਼ਾ ਹੈ। ਭਾਵ, ਕੇਂਦਰੀ ਜਾਂਚ ਬਿਊਰੋ ਉਹੀ ਬੋਲੀ ਬੋਲਦਾ ਹੈ ਜੋ ਇਸ ਨੂੰ ਰਟਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਸੰਗਿਆ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸਿਨਹਾ ਜਿੱਥੇ ਵੀ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰੱਣ ਤੋਤੇ ਦਾ 'ਸਨਮਾਨ' ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਵਾਂਗ ਸਮਾਜਿਕ ਸਮਾਗਮਾਂ ਵਿੱਚ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋਣ ਲਈ ਹੁਣ ਟਾਵੇ-ਟਾਵੇਂ ਸੱਦਾ-ਪੱਤਰ ਮਿਲਦੇ ਹਨ।

ਤੋਤੇ ਅਨੇਕਾਂ ਆਕਾਰ ਅਤੇ ਰੰਗ ਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਤੋਤੇਦਾਰ ਬੰਦੂਕ ਦੇ ਘੋੜੇ ਅਤੇ ਤੋਤੇ ਨੂੰ ਪਲੀਤੇ ਵਿੱਚ ਲਾਉਣ ਦੀ ਚਿਮਟੀ ਨੂੰ ਵੀ ਤੋਤਾ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਤੋਤੇ ਵਾਂਗ ਅੱਖ ਝਪਕਣ ਜਾਂ ਬਦਲਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਤੋਤਾਚਸ਼ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕੇਂਦਰੀ ਜਾਂਚ ਬਿਊਰੋ ਵਿੱਚ ਉਪਰੋਕਤ ਸਾਰੇ 'ਗੁਣ' ਹਨ। ਪਿੰਜਰੇ ਵਿੱਚ ਪਏ ਤੋਤੇ ਦੀ ਹਾਲਤ ਹੋਰ ਵੀ ਤਰਸਯੋਗ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇੱਥੇ ਕਵੀ ਗੁਰੂਦੇਵ ਰਖਿੰਦਰ ਨਾਥ ਟੈਗੋਰ ਦੀ ਤੋਤੇ ਬਾਰੇ ਲਿਖੀ ਕਹਾਣੀ ਯਾਦ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਤੋਤੇ ਵੱਲੋਂ ਬਾਗ ਦੇ ਪੱਕੇ ਫਲਾਂ ਨੂੰ ਨੂੰਗੇ ਮਾਰਨਾ, ਫੁਦਕਣਾ ਅਤੇ 'ਲਟ-ਪਟ ਪੰਛੀ ਚਤਰ ਸੁਜਾਨ...' ਗਾਉਣਾ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਪਸੰਦ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਸ ਨੂੰ ਫਰਨਾ ਫੁਰਿਆ ਕਿ ਕਿਉਂ ਨਾ ਤੋਤੇ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੜ੍ਹਾਲਿਖਾ ਕੇ ਅਕਲਮੰਦ ਬਣਾਇਆ ਜਾਵੇ। ਅਪਣੀ ਇਸ ਇੱਛਾ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਕਰਨ ਲਈ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੇ ਆਪਣੇ ਭਤੀਜੇ ਦੀ ਡਿਊਟੀ ਲਗਾਈ। ਭਤੀਜੇ ਨੇ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸੁਨਿਆਰੇ ਨੂੰ ਸੱਦ ਕੇ ਤੋਤੇ ਲਈ ਸੋਨੇ ਦਾ ਖੁਬਸੂਰਤ ਪਿੰਜਰਾ ਬਣਵਾਇਆ। ਫਿਰ ਪੰਡਤ ਜੀ ਅਤੇ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਸੱਦ ਕੇ ਤੋਤੇ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਗਿਆ। ਸੋਨੇ ਦੇ ਪਿੰਜਰੇ ਵਿੱਚ ਤਾਜ਼ੇ ਹੋਏ ਪੰਛੀ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਲੋਕ ਉਸ ਨੂੰ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲਾ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ। ਭਤੀਜੇ ਦੇ ਇੱਕ ਇਸ਼ਾਰੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪਿੰਜਰੇ ਦੇ ਬਾਹਰ ਕਿਤਾਬਾਂ ਦੇ ਢੇਰ ਲੱਗ ਗਏ। ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੇ ਭਤੀਜੇ ਦੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ 'ਤੇ ਸਭ ਨੂੰ ਹੀਰੇ ਜਵਾਹਰਾਤ ਨਾਲ ਮਾਲਾ-ਮਾਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਆਜ਼ਾਦ ਪੰਛੀ ਨੇ ਖੰਭ ਫੜਫੜਾਏ ਤੇ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਚੁੰਝ ਨਾਲ ਸੋਨੇ ਦੀਆਂ ਸਲਾਖਾਂ ਨੂੰ ਕੱਟਣ ਦੀ ਹਿਮਾਕਤ ਕੀਤੀ। ਤੋਤੇ ਦੀ ਇਸ ਗੁਸਤਾਕੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਲੁਹਾਰ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ ਗਿਆ ਜਿਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸੰਦਾਂ ਨਾਲ ਉਸ ਦੇ ਖੰਭ ਨੋਚ ਸੁਣੇ ਤਾਂ ਜੋ ਤੋਤਾ ਭੁੱਲ ਕੇ ਵੀ ਉੱਡਣ ਦਾ ਸੁਪਨਾ ਨਾ ਲੈ ਸਕੇ। ਤੋਤੇ ਦੇ ਸੰਘ ਵਿੱਚ ਉੱਚ-ਪੱਧਰੀ ਸਿੱਖਿਆ ਦੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਦੇ ਪੰਨੇ ਤੂਸੇ ਜਾਣ ਲੱਗ ਪਏ। ਤੋਤਾ ਨਿਚਾਲ ਹੋ ਗਿਆ। ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੇ ਇਸ ਵਿੱਦਿਆਦਾਨ

ਗਾਜ਼ਮੀ
ਮੰਖਨ

ਤੋਤੇ, ਤੰਤਰ ਤੇ ਲੋਕਤੰਤਰ

ਬਦਲੇ ਭਤੀਜਾ ਸ੍ਰੀ ਨੂੰ ਸ਼ਾਬਾਸ਼ ਦਿੱਤੀ। ਫਿਰ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੇ ਉੱਚ-ਸਿੱਖਿਆ ਹਾਸਲ ਤੋਤੇ ਨੂੰ ਦੇਖਣ ਦੀ ਇੱਛਾ ਪ੍ਰਗਟਾਈ। ਚਾਰ-ਚੁੱਫੇ ਸ਼ਹਿਨਾਈਆਂ, ਗੀਤ-ਸੰਗੀਤ ਅਤੇ ਮੰਤਰ ਹਵਾ ਵਿੱਚ ਤੈਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਮੁਸ਼ਹ ਹੋਇਆ ਕਿ ਪਿੰਜਰੇ ਵਿੱਚ ਦਾਣੇ ਅਤੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਬਜਾਏ ਕਿਤਾਬਾਂ ਦੇ ਵਰਕੇ ਖਿੱਲੇ ਪਏ ਸਨ। ਕੁਝ ਕਾਗਜ਼ ਤੋਤੇ ਦੇ ਹਲਕ ਵਿੱਚ ਫਸੇ ਹੋਏ ਸਨ। 'ਗੰਗਾ ਰਾਮ ਚੁਰੀ ਖਾਣੀ ਆ...' ਕਿਸੇ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪੁੱਛਿਆ। ਗੰਗਾ ਰਾਮ ਤਾਂ 'ਸਭ ਦਾ ਰਾਖਾ ਸ੍ਰੀ ਭਗਵਾਨ' ਵੀ ਕਹਿਣਾ ਭੁੱਲ ਚੁਕਿਆ ਸੀ। ਆਖਰ ਪੰਛੀ ਰੱਬ ਨੂੰ ਪਿਆਰਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਖਬਰ ਉੱਡਦੀ-ਉੱਡਦੀ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦੇ ਕੰਨੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਪੁੱਛਣ 'ਤੇ ਭਤੀਜਾ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਤੋਤੇ ਦੀ ਵਿੱਦਿਆ ਸੰਪੂਰਨ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਹੈ। ਟੈਗੋਰ ਦੀ ਇਸ ਅਮਰ ਕਾਣੀ ਦੇ ਪਾਠ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੀ ਸ਼ਾਇਦ ਖੱਬੇ ਪੱਖੀ ਮੌਰਚੇ ਦੇ ਆਗੂਆਂ ਨੇ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਗੁਰੂਦੇਵ ਦੀ ਕੋਲਕਾਤਾ ਵਿਖੇ 152ਵੀਂ ਜੀਅੰਤੀ ਮਨਾਈ ਹੈ। ਪਹਿਲਾਂ ਉਹ ਟੈਗੋਰ ਨੂੰ ਬੁਰਜੂਆ ਸਾਹਿਤਕਾਰ ਮੰਨ ਕੇ ਢੂਗੀ ਬਣਾਈ ਰੱਖਦੇ ਸਨ।

ਸਵਾਰਥੀ ਅਤੇ ਮੂਰਖ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਸ਼ਬਦ-ਚਿੱਤਰ ਉਲੀਕਦਿਆਂ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਨੇ ਤੋਤੇ ਅਤੇ ਬਾਂਦਰ ਦੀ ਉਦਾਹਰਨ ਦਿੱਤੀ ਹੈ:

ਤੋਤਾ ਨਲੀ ਨ ਛਡਈ ਆਪਣ ਹਥੀ ਫਾਥਾ ਚੀਕੈ

ਬਾਂਦਰੁ ਮੁਠਿ ਨ ਛਡਈ ਘਰ ਘਰਿ ਨਚੈ ਝੀਕਣ ਝੀਕੈ

(ਭਾਵ, ਤੋਤਾ ਨਲੀ ਨਹੀਂ ਛੱਡਦਾ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਹੱਥੀਂ ਆਪ ਹੀ ਫਸ ਕੇ ਚੀਕਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਘੜੇ ਵਿੱਚ ਪਏ ਛੋਲਿਆਂ ਦੀ ਮੁੱਠ ਭਰ ਕੇ ਬਾਂਦਰ ਫਸ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਲਾਲਚ ਵੱਸ ਉਹ ਮੁੱਠ ਨਹੀਂ ਖੋਲਦਾ ਜਿਸ ਕਰ ਕੇ ਉਹ ਫੜਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਲਾਲਚ ਉਸ ਨੂੰ ਘਰ-ਘਰ ਨੱਚਣ ਲਈ ਮਜ਼ਬੂਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸੋਟੇ ਦੇ ਡਰ ਨਾਲ ਉਹ ਝਈਆਂ ਲੰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਕਰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ।)

ਕੇਂਦਰੀ ਜਾਂਚ ਬਿਊਰੋ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਦੀ ਕਠਪੁਤਲੀ ਬਣੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਬਦਲਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਤੋਤਾਚਸ਼ ਅਫਸਸ਼ਾਹੀ ਵੀ ਅੱਖਾਂ ਬਦਲ ਲੈਂਦੀ ਹੈ। ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੋਤੇ (ਸੀ.ਬੀ.ਆਈ.) ਨੂੰ ਆਜ਼ਾਦ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਇਸ ਵੇਲੇ ਇਹ ਓਹੀ ਬੋਲੀ ਬੋਲ ਰਹੀ ਹੈ ਜੋ ਇਸ ਦਾ ਮਾਲਕ ਸਿਖਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਵੇਖਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਸੀ.ਬੀ.ਆਈ. ਦੀ ਹਾਲਤ ਪਿੰਜਰੇ ਵਿੱਚ ਬੰਦ ਤੋਤੇ ਤੋਂ ਵੀ ਬਦਤਰ ਹੈ। ਮਾਲਕ (ਸਰਕਾਰ) ਬਦਲਣ ਨਾਲ ਇਸ ਨੂੰ ਨਵੇਂ ਮਾਲਕ ਦਾ ਸਬਕ ਰਟਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਸੋਨੇ ਦੇ ਪਿੰਜਰੇ ਵਿੱਚ ਡੱਕੇ ਤੋਤੇ ਵਾਂਗ ਜਦੋਂ ਇਸ ਨੂੰ ਨਵੀਂ ਇਬਾਰਤ ਵਾਲੇ ਕਾਗਜ਼ ਚਿੱਥਣੇ ਪੈਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਫਿਰ ਰੱਬ ਹੀ ਰਾਖਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਇਹ ਵੀ ਇੱਕ ਇਤਫਾਕ ਹੈ ਕਿ ਪਵਨ ਕੁਮਾਰ ਬਾਂਸਲ ਅਤੇ ਅਸ਼ਵਨੀ ਕੁਮਾਰ ਦੀ ਕੇਂਦਰੀ ਕੈਬਨਿਟ ਵਿੱਚੋਂ ਛੁੱਟੀ ਹੋਣ ਦਾ ਕਾਰਨ ਸੀ.ਬੀ.ਆਈ. ਹੈ। ਦੋਵੇਂ ਪੰਜਾਬੀ ਹਨ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਸੂਬੇ ਦੀ ਬਦਨਾਮੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਜਿੱਥੇ ਬਾਂਸਲ ਨੂੰ ਕਠੇਵੇਂ ਵੱਲੋਂ ਕਰੋੜਾਂ ਦੀ ਰਿਸ਼ਵਤ ਲੈਣ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਅਸਤੀਫਾ ਦੇਣਾ ਪਿਆ, ਉੱਥੇ ਅਸ਼ਵਨੀ ਕੁਮਾਰ ਦੀ ਛੁੱਟੀ ਕੋਲਾ ਘੁਟਾਲੇ ਵਿੱਚ ਬੇਲੋੜੀ ਦੱਸਾਉਣੀ ਕਰਕੇ ਹੋਈ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਮਾਲਵਾ ਖੇਤਰ ਤੋਂ ਜਦੋਂ

ਬਾਂਸਲ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਆਏ ਸਨ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਮੋਪਿਡ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਸੀ। ਮੋਪਿਡ ਤੋਂ ਰੇਲ ਮੰਤਰੀ ਤਕ ਦਾ ਸਫਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਬਾਂਸਲ ਦਾ ਜਨਤਕ ਅਕਸ ਸਾਫ਼-ਸੁਖਰਾ ਸਮਿਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਉਹ ਅਕਸਰ ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ ਨੈਤਿਕਤਾ ਦਾ ਪਾਠ ਪੜ੍ਹਾਇਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਬ੍ਰਿਸਟਾਚਾਰੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਬ੍ਰਿਸਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਦੇਖਦੇ ਹੀ ਦੇਖਦੇ ਉਹ ਆਪਣੇ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰਾਂ ਦੇ ਝੁਮਟ ਵਿੱਚ ਫਸ ਗਏ ਜਿਹੜੇ ਕੁਝ ਕੁਝ ਵਰਿਆਂ ਵਿੱਚ ਕਰੋੜਾਂ-ਅਰਬਾਂਪਤੀ ਬਣ ਗਏ। ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨੋਟ ਖਾਣ ਦੀ ਆਦਤ ਪੈ ਜਾਵੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਭੁੱਖ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਸੈਅ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਮਿਟ ਸਕਦੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੋਟ ਖਾਣ ਵਾਲੇ ਤੋਤਿਆਂ ਦੀ ਬਾਂਸਲ ਸੋਨੇ ਦੇ ਪਿੰਜਰੇ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਲੋਹੇ ਦੀਆਂ ਸਲਾਖਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। '...ਤੋਤਿਆ, ਮਨਮੋਹਤਿਆ' ਦੇ ਸੰਬੰਧਿਤ ਨਾਲ ਬਾਂਸਲ ਹੋਰ ਤੋਤਿਆਂ ਨੂੰ ਮੰਦੇ ਕੰਮਾਂ ਤੋਂ ਵਰਜਣ ਲਈ ਗੀਤ ਗਾਇਆ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਤੋਤਾ ਦੇ ਸਿਕੰਦਰ ਦਾ

ਪਾਣੀ ਪੈਵੇ ਮੰਦਰ ਦਾ

• • •

ਵੇ ਤੋਤਿਆ, ਮਨਮੋਹਤਿਆ

ਤੈਨੂੰ ਆਖ ਰਹੀ

ਤੈਨੂੰ ਵਰਜ ਰਹੀ

ਤੂੰ ਓਸ ਗਲੀ ਨਾ ਜਾਹ

ਓਸ ਗਲੀ ਦੇ ਲੋਕ ਬੁਰੇ

ਜੋ ਲੈਂਦੇ ਫਾ

ਮਨਦੀਪ

ਵਿਦਿਆ ਦੇ
ਖੇਤਰ 'ਚ
ਸੰਖੇਪਲੁਸ਼

ਅਜੇਕੇ ਸਮਾਂ 'ਚ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਅੰਦੇਲਨ ਦੀ ਅਹਿਮੀਅਤ

ਦੁਨੀਆ ਦਾ ਕੋਈ ਵੀ ਕੋਨਾ ਅਤੇ ਮੁਲਕ ਇਸ ਵੇਲੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਅੰਦੇਲਨਾਂ ਤੋਂ ਅਣਭਿੰਜ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਲਾਤੀਨੀ ਅਮਰੀਕਾ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਗਰੀਸ ਤੱਕ ਲੱਖਾਂ ਵਿਦਿਆਰਥੀ, ਅਧਿਆਪਕ ਅਤੇ ਮਾਪੇ ਦਿਨ ਸੜਕਾਂ ਉਤੇ ਉਤਰਦੇ ਆ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਹ ਕਰਵਟ ਕਿਸ ਦਿਸ਼ਾ ਵੱਲ ਅੱਗੇ ਵਧੇਗੀ ਇਹ ਕਈ ਵਾਰੀ 1960 ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਅੰਦੇਲਨ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ 'ਚ 1978 'ਚ ਚਲੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਅੰਦੇਲਨ ਅਤੇ ਦੁਨੀਆ ਦੇ ਕਈ ਕੋਨਿਆਂ ਉਤੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਦਹਾਕਿਆਂ 'ਚ ਚੱਲੇ ਅੰਦੇਲਨਾਂ ਨੇ ਨਵੇਂ ਵਿਚਾਰਧਾਰਕ ਰੰਗਰੂਟ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਅੱਜ ਵੱਖ ਵੱਖ ਖੇਤਰਾਂ 'ਚ ਵਿਚਾਰਧਾਰਕ ਨਵੇਂ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਅਪਣਾਏ ਹੋਏ ਹਨ।

ਅਤੇ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਹੋਏ ਹਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅੰਦੇਲਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਵੀ ਨਵੇਂ ਰੰਗਰੂਟ ਪੈਦਾ ਹੋਣਗੇ।

ਹੱਕੀ ਮੰਗ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਹਜਾਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵੱਲੋਂ ਹਮਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। 90 ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਗਿਫ਼ਤਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਰੋਸ ਮਾਰਚ ਨੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਦਰਜਨਾਂ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕਲਾਵੇ ਵਿਚ ਲੈ ਲਿਆ ਹੈ ਸ਼ਕੂਲਾਂ ਤੇ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਲੱਗਭਗ 9,20,000 ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਚਿੱਲੀ ਦੇ ਸਾਂਤਿਆਗੇ, ਤੈਮਰੋ ਤੇ ਵਾਲਪਰੀਸੇ ਵਰਗੇ ਵੱਡੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਹੱਦੇ ਝੰਡੇ ਝੁਲਾਉਂਦੇ, ਸਲੋਗਨ ਉਚਾਰਦੇ ਤੇ ਨੱਚਦੇ ਹੋਏ ਰਾਜਧਾਨੀ ਦੀਆਂ ਗਲੀਆਂ-ਸੜਕਾਂ ਉੱਤੇ ਆਪਣਾ ਸ਼ਾਂਤਮਈ ਰੋਸ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਸਥਾਨਕ ਮੀਡੀਆ ਮੁਤਾਬਕ ਚਿੱਲੀ ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦਾ ਰਾਜਧਾਨੀ ਸਾਂਤਿਆਗੇ ਵਿਚਲਾ ਇਹ ਅੱਜ ਤੱਕ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਰੋਸ ਮਾਰਚ ਹੈ ਜੋ ਲਗਭਗ ਦੋ ਦਹਾਕਿਆਂ ਬਾਅਦ ਦੇਖਣ ਨੂੰ ਮਿਲਿਆ ਹੈ ਰਾਜਧਾਨੀ ਵਿਚਲੇ ਇਸ ਵਿਸ਼ਾਲ ਰੋਸ ਮਾਰਚ ਦੌਰਾਨ ਕੁਝ ਅਨਸਰਾਂ ਵੱਲੋਂ ਭੜਕਾਈ ਹਿੱਸਾ ਵਿਚ ਦੋ ਦਰਜਨ ਲੋਕ ਤੇ ਪੁਲਿਸ ਮੁਲਾਜਮ ਜਖਮੀ ਹੋਏ ਪੁਲਿਸ ਵੱਲੋਂ ਮੁਜਾਹਿਏਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਖਿੰਡਾਉਣ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਉੱਪਰ ਪਾਣੀ ਦੀਆਂ ਬੁਢਾੜਾਂ, ਅੱਥਰੂ ਗੈਸ ਦੇ ਗੋਲੇ ਤੇ ਘੋੜਸਵਾਰ ਪੁਲਿਸ

ਵੱਲੋਂ ਹਮਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। 90 ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਗਿਫ਼ਤਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਰੋਸ ਮਾਰਚ ਨੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਦਰਜਨਾਂ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕਲਾਵੇ ਵਿਚ ਲੈ ਲਿਆ ਹੈ ਸ਼ਕੂਲਾਂ ਤੇ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਲੱਗਭਗ 9,20,000 ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਚਿੱਲੀ ਦੇ ਸਾਂਤਿਆਗੇ, ਤੈਮਰੋ ਤੇ ਵਾਲਪਰੀਸੇ ਵਰਗੇ ਵੱਡੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਹੱਦੇ ਝੰਡੇ ਝੁਲਾਉਂਦੇ, ਸਲੋਗਨ ਉਚਾਰਦੇ ਤੇ ਨੱਚਦੇ ਹੋਏ ਰਾਜਧਾਨੀ ਦੀਆਂ ਗਲੀਆਂ-ਸੜਕਾਂ ਉੱਤੇ ਆਪਣਾ ਸ਼ਾਂਤਮਈ ਰੋਸ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਦੀ ਹਾਲਾਤ ਹੈ ਰੋਸ ਮਾਰਚ ਦੌਰਾਨ ਕੁਝ ਅਨਸਰਾਂ ਵੱਲੋਂ ਭੜਕਾਈ ਹਿੱਸਾ ਵਿਚ ਦੋ ਦਰਜਨ ਲੋਕ ਤੇ ਪੁਲਿਸ ਮੁਲਾਜਮ ਜਖਮੀ ਹੋਏ ਪੁਲਿਸ ਵੱਲੋਂ ਮੁਜਾਹਿਏਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਖਿੰਡਾਉਣ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਉੱਪਰ ਪਾਣੀ ਦੀਆਂ ਬੁਢਾੜਾਂ, ਅੱਥਰੂ ਗੈਸ ਦੇ ਗੋਲੇ ਤੇ ਘੋੜਸਵਾਰ ਪੁਲਿਸ

ਕਿ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਤੇ ਸਮਾਜਕ ਲਹਿਰ ਹਾਲੇ ਖਤਮ ਨਹੀਂ ਹੋਈ ਬਲਕਿ ਇਹ ਚੱਲ ਰਹੀ ਹੈ।

ਰੋਸ ਜਾਹਰ ਕਰ ਰਹੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੀ ਮੁੱਖ ਮੰਗ ਹੈ ਕਿ ਸਭਨਾਂ ਲਈ ਬਰਾਬਰ ਤੇ ਮੁਫ਼ਤ ਸਿੱਖਿਆ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਈ ਜਾਵੇ, ਜੋ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਜਨਮ-ਸਿੱਧ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ ਉਹਨਾਂ ਮੁਤਾਬਕ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਉੱਚ ਤੇ ਮੱਧ ਵਰਗੀ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਲੈਟਿਨ ਅਮਰੀਕਾ ਦੇ ਚੰਗੇ ਸ਼ਕੂਲਾਂ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਨ ਜਦਕਿ ਗਰੀਬ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਰਾਜ ਦੁਆਰਾ ਸਹਾਇਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਖਸਤਾ ਹਾਲਤ ਸ਼ਕੂਲਾਂ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਨ ਲਈ ਮਜ਼ਬੂਤ ਹਨ।

ਚਿੱਲੀ ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਚਲਾਈ ਜਾ ਰਹੀ ਮੌਜੂਦਾ ਸਿੱਖਿਆ ਸੁਧਾਰ ਲਹਿਰ ਲੰਮੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਸੰਘਰਸ਼ਾਂ 'ਚੋਂ ਹੁੰਦੀ ਹੋਈ ਲਗਤਾਰ ਅੱਗੇ ਵੱਧ ਰਹੀ ਹੈ। 1969 ਤੋਂ 1980 ਤੱਕ ਅਗਸਤੋ ਪਿਨੋਚੇਤ ਦੇ ਰਾਜ ਕਾਲ ਦੌਰਾਨ ਨਿੱਜੀਕਰਨ ਦਾ ਨਿੱਜੀਕਰਨ ਅਤੇ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਤੇ ਸੈਕੰਡਰੀ ਸ਼ਕੂਲਾਂ ਨੂੰ ਕੇਂਦਰੀ ਕੰਟਰੋਲ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਬਲਿਕ ਫੰਡਾਂ ਰਾਹੀਂ ਬਿਲੀਅਨਾਂ ਡਾਲਰ ਇਕੱਠੇ ਕਰਕੇ 'ਵਾਉਚਰ ਪ੍ਰਬੰਧ' ਰਾਹੀਂ ਨਿੱਜੀ ਹਾਈ ਸ਼ਕੂਲਾਂ ਨੂੰ ਚਲਾਇਆ ਜਾਣ ਲੱਗ ਸਿੱਖਿਆ ਖੇਤਰ ਅੰਦਰ ਨਿੱਜੀਕਰਨ ਦੀਆਂ ਨੀਤੀਆਂ ਨੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਤੇ ਮਾਪਿਆਂ ਤੇ ਬੇਲੋਚਾ ਬੇਚ ਲੱਦ ਦਿੱਤਾ। 1980 ਵਿਚ ਅਗਸਤੋ ਪਿਨੋਚੇਤ ਦੇ ਰਾਜ ਪਲਟੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸਥਾਪਤ ਨਵੇਂ ਲੋਕਤੰਤਰੀ ਪ੍ਰਬੰਧ ਅੰਦਰ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਵਧੀਆ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨਿਕ ਢਾਂਚਾਂ ਤੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਮੰਗਾਂ ਨੂੰ ਹੱਲ ਕਰਨ ਦੇ ਵਾਅਦੇ ਕੀਤੇ ਗਏ ਪਿੰਡੂ ਨਵੇਂ ਬਣੇ ਹਾਕਸਾਂ ਨੇ ਵਾਅਦੇ ਪੂਰੇ ਨਾ ਕੀਤੇ। ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਚਿੱਲੀ ਅੰਦਰ ਸੰਘਰਸ਼ਾਂ ਦਾ ਦੌਰ ਫਿਰ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਿਆ ਤੇ ਤਿੱਖਾ ਵੇਗ ਧਾਰਦਾ ਗਿਆ।

ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਚਿੱਲੀ ਅੰਦਰ 2006 ਵਿਚ ਵੀ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੇ ਵੱਡੀ ਪੱਧਰ ਤੇ ਆਪਣਾ ਰੋਸ ਜਾਹਰ ਕੀਤਾ ਸੀ। 2006 ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਅੰਦੇਲਨ ਨੂੰ ਚਿੱਲੀ ਵਿਚ 'ਪੈਗੂਇਨ ਕ੍ਰਾਂਤੀ' ਦੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਇਹ ਬਹੁ-ਚਰਚਿਤ ਕ੍ਰਾਂਤੀ ਉੱਚ ਸਿੱਖਿਆ ਉਪਰ

ਤੋਂ ਕੰਟਰੋਲ ਮੁਕਤ ਕਰਕੇ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਹੇਠ ਕਰਨ, ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਲਈ ਬੱਸ ਪਾਸ ਦੀ ਸਹੂਲਤ ਪੂਰੇ ਸਾਲ ਲਈ ਵਰਤੋਂ ਯੋਗ ਬਣਾਉਣ, ਕਿੱਤਾਮੁੱਖੀ ਹਾਈ ਸਕੂਲਾਂ ਨੂੰ ਹੋਰ ਜਿਆਦਾ ਵਿਕਸਿਤ ਕਰਨ, 2010 ਵਿਚ ਚਿੱਲੀ 'ਚ ਆਏ ਭੁਚਾਲ ਦੀ ਮਾਰ ਹੇਠ ਆਈਆਂ ਸਕੂਲੀ ਦਿਮਾਰਤਾਂ ਦੀ ਮੁਰੰਮਤ ਕਰਵਾਉਣ, ਸਿੱਖਿਆ ਉੱਤੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਕੁਲ ਘਰੇਲੂ ਪੈਦਾਵਾਰ (ਘਧ) ਦਾ 8.8 ਫੀਸਦੀ ਹਿੱਸਾ ਹੀ ਖਰਚਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਯੂ ਐਨ ਦੀਆਂ ਸ਼ਿਡਾਰਸ਼ਾਂ ਮੁਤਾਬਕ 2 ਫੀਸਦੀ ਤੱਕ ਦਾ ਵਾਧਾ ਕੀਤੇ ਜਾਣ, ਨਵੇਂ ਪ੍ਰਮਾਣ ਪੱਤਰ (ਝਾਊਫ਼ਰ੍ਸ) ਸਕੂਲਾਂ ਦੇ ਖੁਲ੍ਹਣ ਤੇ ਰੋਕ ਲਗਾਈ ਜਾਵੇ ਆਦਿ ਮੰਗਾਂ ਨੂੰ ਉਭਾਰਿਆ ਗਿਆ।

2011 ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਰੋਸ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਸਮੇਂ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਸਿਥਾਸਤੀਅਨ ਪਨੇਰਾ ਨੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਮੰਗਾਂ ਮੰਨਣ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਵਿਚ ਲੋੜੀਂਦੇ ਸੁਧਾਰ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਚਾਰ ਬਿਲੀਅਨ ਡਾਲਰ ਦੀ ਲਾਗਤ ਵਾਲਾ ਘਾਂਚ (ਘਰਉਨਦ 'ਓਟੋਨਨਿਲ ਅਚਚੋਰਦੋਂਡ ਟਹਾਈ ਓਦੁਚਉਰਨ') ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦਾ ਵਾਅਦਾ ਕੀਤਾ ਇਸਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਵਿਦਿਆਕ ਫੀਸਾਂ-ਫੰਡਾਂ, ਸਬਸਿਡੀਆਂ ਤੇ ਰਾਜ ਵੱਲੋਂ ਪਬਲਿਕ ਸਿੱਖਿਆ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਦੇ ਅਨੇਕਾਂ ਵਾਅਦੇ ਕੀਤੇ ਗਏ ਇਸ ਦੌਰਾਨ ਪਨੇਰਾ ਵੱਲੋਂ ਉੱਚ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਪਬਲਿਕ ਹਿੱਸੇਦਾਰੀ ਨੂੰ ਖਾਜ਼ ਕਰਦਿਆਂ ਇਸਨੂੰ ਮੁਨਾਫੇ ਵਜੋਂ ਲਿਆ ਜਿਸਦਾ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੇ ਇਹ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਵਿਚ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਮਿਆਰ, ਮੁਫਤ ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਨੂੰ ਮੁਨਾਫਾ ਮੁਕਤ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਈ ਠੋਸ ਵਿਉਤਬੰਦੀ ਸ਼ਾਮਿਲ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਖੀਰ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਆਪੀ ਹੜਤਾਲ ਤੇ ਰੋਸ ਮੁਜਾਹਿਰਾਂ ਦਾ ਸੱਦਾ ਦੇ ਦਿੱਤਾ। 24-25 ਅਗਸਤ 2011 ਨੂੰ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਜੱਬੰਦੀਆਂ ਅਤੇ ਮਜ਼ਦੂਰ ਏਕਤਾ ਕੇਂਦਰ ਚਿੱਲੀ ਦੇ ਕਾਰਕੁਨਾਂ ਵੱਲੋਂ ਦੋ ਦਿਨਾਂ ਹੜਤਾਲ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਜਿਸ ਵਿਚ 40,000 ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਹਿੱਸਾ ਲਿਆ।

ਅਗਸਤ 2011 'ਚ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਪਨੇਰਾ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਨਵਾਂ 21 ਨੁਕਾਤੀ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਲੈ ਕੇ ਆਏ ਜਿਸ ਵਿਚ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਤੌਰ ਤੇ ਉੱਚ ਗੁਣਵਤਾ ਵਾਲੀ ਵਿਦਿਆ ਦੀ ਗਰੰਟੀ, ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਵਿਚ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੀ ਸਥਾਨਕ ਕੰਟਰੋਲ ਹੇਠ ਲਿਆਉਣ ਅਤੇ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਵਜੀਵਿਆਂ ਵਿਚ ਵਾਧਾ ਆਦਿ ਅਨੇਕਾਂ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਮੰਗਾਂ ਤੇ ਸਹਿਮਤੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ ਪਰਤੂ ਇਸ ਸੁਝਾਅ ਨੂੰ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਵੱਲੋਂ 'ਪਿਛਾਂਹਖਿਚੂ ਕਦਮ' ਕਹਿਕੇ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਵਿਚ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਮਿਆਰ, ਮੁਫਤ ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਨੂੰ ਮੁਨਾਫਾ ਮੁਕਤ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਈ ਠੋਸ ਵਿਉਤਬੰਦੀ ਸ਼ਾਮਿਲ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਖੀਰ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਆਪੀ ਹੜਤਾਲ ਤੇ ਰੋਸ ਮੁਜਾਹਿਰਾਂ ਦਾ ਸੱਦਾ ਦੇ ਦਿੱਤਾ। 24-25 ਅਗਸਤ 2011 ਨੂੰ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਜੱਬੰਦੀਆਂ ਅਤੇ ਮਜ਼ਦੂਰ ਏਕਤਾ ਕੇਂਦਰ ਚਿੱਲੀ ਦੇ ਕਾਰਕੁਨਾਂ ਵੱਲੋਂ ਦੋ ਦਿਨਾਂ ਹੜਤਾਲ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਜਿਸ ਵਿਚ 40,000 ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਹਿੱਸਾ ਲਿਆ।

ਅਗਸਤ ਦੇ ਵਿਰੋਧ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸਿੱਖਿਆ ਮੰਤਰੀ ਫਿਲਿਪ ਬਲਨਿਸ ਤੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਜੱਬੰਦੀਆਂ ਵਿਚਕਾਰ ਸਮਝੌਤੇ ਦੀ ਗੱਲਬਾਤ ਸਰਕਾਰੀ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਮੰਤਰੀ ਵੱਲੋਂ 'ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਇੱਛਾ', 'ਦੇਸ਼ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ' ਵਰਗੀ ਬਹਾਨੇਬਾਜ਼ੀ ਤੇ ਹੋਰ ਸਾਜਿਸ਼ੀ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੇ ਉੱਚ ਸਿੱਖਿਆ ਵਿਚਲੇ

ਸੁਧਾਰ ਦੀ ਮੰਗ ਨੂੰ ਸਿਰਫ ਉੱਚ ਸਿੱਖਿਆ ਤੱਕ ਹੀ ਸੀਮਿਤ ਨਾ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ, 'ਸਭਨਾ ਨੂੰ ਮੁਫਤ ਸਿੱਖਿਆ' ਤੇ 'ਪੂਰੇ ਸਮਾਜ ਲਈ ਸੰਘਰਸ਼' ਦੇ ਨਾਅਰੇ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਲਿਆਂਦਾ।

ਅਗਸਤ 2011 'ਚ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਪਨੇਰਾ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਨਵਾਂ 21

ਨੁਕਾਤੀ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਲੈ ਕੇ ਆਏ ਜਿਸ ਵਿਚ

ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਤੌਰ ਤੇ ਉੱਚ ਗੁਣਵਤਾ ਵਾਲੀ

ਵਿਦਿਆ ਦੀ ਗਰੰਟੀ, ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ

ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਵਿਚ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੀ

ਸਥਾਨਕ ਕੰਟਰੋਲ ਹੇਠ ਲਿਆਉਣ ਅਤੇ

ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਵਜੀਵਿਆਂ ਵਿਚ ਵਾਧਾ

ਆਦਿ ਅਨੇਕਾਂ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ

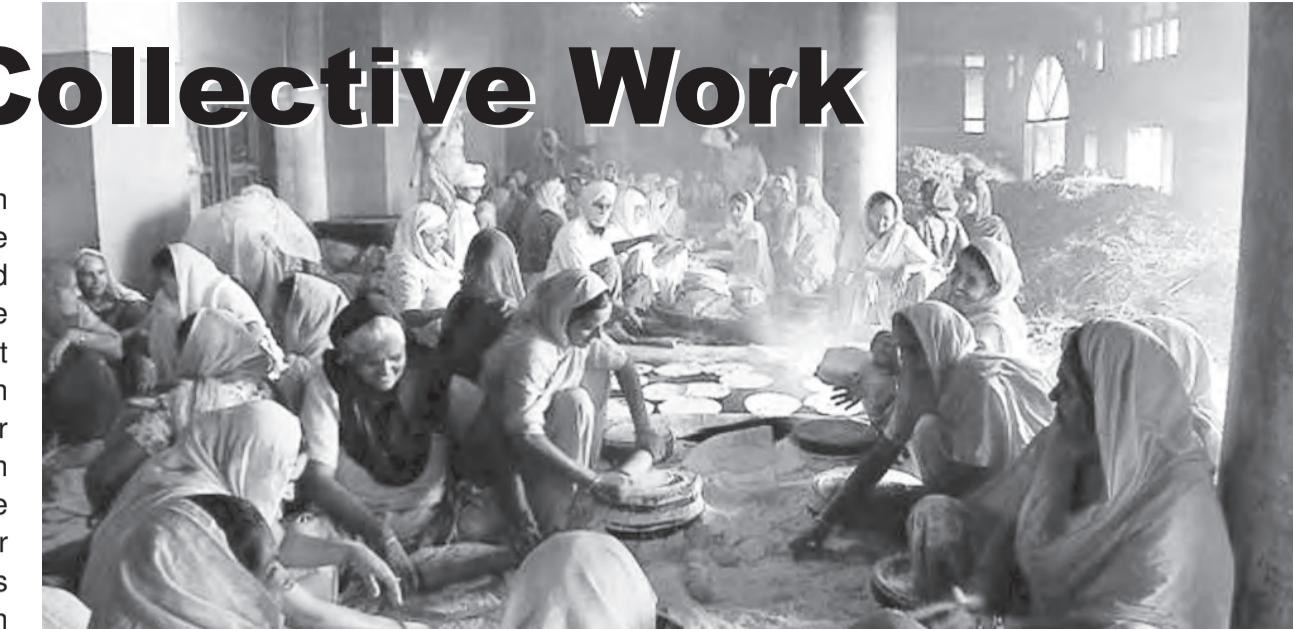
ਕਰਜ਼ੀ ਕਰਨ ਦੀ ਸਹਿਮਤੀ ਸ਼ਾਮਲ

ਹੈ ਅਤੇ ਸਹਿਮਤੀ ਸ਼ਾਮਲ

ਕਰਨ ਦੀ ਸਹਿਮਤੀ ਸ਼

Harsh Mander

Role of Collective Work

labour. In a society in which people of some castes were ritually barred from reading and writing, let alone reading the scriptures, Nanak declared that there was equal spiritual merit in reading the sacred books or donating in cash or kind, as in manual labour: sweeping the floors, cooking the langar, or cleaning dishes. The country's labouring castes — and women — discover a new dignity when high-caste men compete for chores to which the lowest castes and women are conventionally condemned.

Dewan's film also evokes the wonderful communitarian solidarity that underlies this living tradition of rural Punjab. We watch as even very poor people trek long miles to contribute whatever they can to the langar, maybe just a small pouch of flour or a pot of milk. In many villages, in each household the homemaker sets aside some rotis and vegetable from the food she prepares each day, and young teenagers collect this on bicycles to pool in the langar. In one of the many carefully chosen lyrical hymns in the film, the fifth Guru asks: "Who feeds the newborn birds left behind (by migratory birds) as they fly across the oceans? Who feeds for them? One who joins a supportive community swims across the ocean of life..."

We encounter many volunteers or sewadars of the langar. We meet, for instance, 11-year-old Navneet, a whole-time volunteer with the gurdwara since he was six. He loved the brotherhood he encountered there and decided one day to run away from home, making the langar community his new family. "I enjoy most forms of service," the boy says, "keeping the fire going, rolling bread, serving food and tea." He adds — with heart-breaking wisdom well beyond his years — "The heart shows you the way forward. Choose between family and a life of service. I have made my choice." He is silent about the reasons he left home, but I recognise in his unspoken words stories I have heard from hundreds of street boys: of alcoholic fathers, of helplessly watching mothers beaten, of young bodies and souls scarred

by violent parents. These other boys have only the street to escape to, but Navneet found in the langar a place of safety, of kindness and giving, and he chose it as his home.

The langar is also an alternative sisterhood for many village women. We encounter women who leave their homes at 2.00 a.m., trudging two hours to reach the langar kitchen before dawn. They serve at the gurdwara all day, and return home only at 7.00 p.m., where they labour to complete their domestic chores, and catch a few hours of sleep before they set out again. "Overnight," they say, "God releases our

exhaustion." They add: "Rain or storm, the langar is unending. Through the year, heat or cold, you'll find the food being cooked."

What Dewan erases from her narrative is how this living tradition of rustic working people, of community giving, is threatened in contemporary times. Our work with homeless people reveals that in big cities like Delhi, unwashed and obviously destitute people are less and less welcome in the langar. An even graver assault on the egalitarian traditions which the langar symbolises is the spreading epidemic across rural Punjab and spilling into the diaspora of separate gurdwaras

for "low-caste" Sikhs, and strict barriers on dalit Sikhs from entering "high-caste" gurdwaras for shared worship, let alone for sharing the langar. In the Food Bill introduced in Parliament, again what is eliminated is community kitchens designed after the langar.

Dewan's loving ode to the langar reminds us about our finest traditions in India of a form of giving that respects the equal dignity of the receiver, founded on egalitarian compassion, the dignity of labour, and community solidarities. It is a tradition which every Indian should reclaim, to rediscover within ourselves that purest joy, of selfless giving.

ਮਨੁੱਖੀ
ਹੱਕ

ਸਰਕਾਰੀ ਫਾਇਲਾਂ ਦੇ ਸੱਚ 'ਚ '84 ਦੀਆਂ ਘਰਨਾਵਾਂ ਦਾ ਵੇਰਵਾ

ਨਵੰਬਰ 1984 ਦੇ ਸਿੱਖ ਕਤਲੇਆਮ ਦੇ ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਖ਼ਿਲਾਫ਼ ਪੁਲੀਸ ਨੇ 831 ਐਫ਼ਆਈਆਰਜ਼ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਹਨ। ਪੁਲੀਸ ਵੱਲੋਂ ਦੋਸ਼ ਭਰ 'ਚ 1815 ਪਰਚੇ ਦਰਜ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਸਿਰਫ 728 ਮਾਮਲੇ ਅਦਾਲਤ 'ਚ ਸੁਣਵਾਈ ਲਈ ਭੇਜੇ ਗਏ ਸਨ। ਅਜੇ 73 ਕੇਸ ਅਦਾਲਤਾਂ 'ਚ ਹਨ ਜਦੋਂ ਕਿ ਬਾਕੀ ਦੇ ਕੇਸਾਂ ਦੀ ਸੁਣਵਾਈ ਪੂਰੀ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਹੈ। ਇਹ ਜਾਣਕਾਰੀ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਗ੍ਰਹਿ ਮੰਤਰਾਲੇ ਵੱਲੋਂ ਸੂਚਨਾ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਤਹਿਤ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ ਗ੍ਰਹਿ ਮੰਤਰਾਲੇ ਵੱਲੋਂ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਜਾਣਕਾਰੀ ਅਨੁਸਾਰ ਸਾਰੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਅਜੇ ਤੱਕ ਕੇਵਲ 40 ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਨੂੰ ਸਜ਼ਾ ਹੋਈ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕਿ 295 ਸਾਡੀ ਬਗੀ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਜਿਹੜੇ ਪਰਚੇ ਰੱਦ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਦੇ ਲਾਪਤਾ ਹੋਣ ਦਾ ਬਹਾਨਾ ਲਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਸੂਚਨਾ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਤਹਿਤ ਇਹ ਜਾਣਕਾਰੀ ਲਾਇਰਜ਼ ਫਾਰ ਹਿਊਮਨ ਰਾਈਟਸ ਇੰਟਰਨੈਸ਼ਨਲ ਦੇ ਜਨਰਲ ਸਕੱਤਰ ਤੇ ਵਕੀਲ ਨਵਕਿਰਨ ਸਿੰਘ ਵੱਲੋਂ ਲਈ ਗਈ ਸੀ। ਰੋਚਕ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸੰਸਥਾ ਵੱਲੋਂ ਕਤਲੇਆਮ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਲੈਣ ਲਈ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਤੇ ਸਬੰਧਤ ਸੂਬਾ ਸਰਕਾਰਾਂ ਕੋਲ ਵੱਖ ਵੱਖ ਅਰਜ਼ੀਆਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਨ। ਸੂਬਾ ਸਰਕਾਰਾਂ ਤੇ ਕੇਂਦਰ ਵੱਲੋਂ ਇੱਕੋ ਮਾਮਲੇ ਬਾਰੇ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਜਾਣਕਾਰੀ 'ਚ ਫਰਕ ਹੈ। ਦਿੱਲੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕਤਲੇਆਮ 'ਚ ਮਾਰੇ ਗਏ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ 1605 ਦੱਸੀ ਹੈ ਜਦੋਂ

ਤੇ ਹਰਿਆਣਾ 'ਚ 165 ਪਰਚੇ ਦਰਜ ਹੋਏ ਸਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਦਿੱਲੀ ਦੀਆਂ ਅਦਾਲਤਾਂ 'ਚ 255, ਝਾਰਖੰਡ ਦੀਆਂ ਅਦਾਲਤਾਂ 'ਚ 129, ਉੜੀਸਾ ਦੀਆਂ ਅਦਾਲਤਾਂ 'ਚ 43, ਉਤਰਖੰਡ ਦੀਆਂ ਅਦਾਲਤਾਂ 'ਚ 58, ਪੱਛਮੀ ਬੰਗਾਲ ਦੀਆਂ ਅਦਾਲਤਾਂ 'ਚ 14, ਬਿਹਾਰ ਦੀਆਂ ਅਦਾਲਤਾਂ 'ਚ 45 ਅਤੇ ਹਰਿਆਣਾ ਦੀਆਂ ਅਦਾਲਤਾਂ 'ਚ 36 ਕੇਸ ਸੁਣਵਾਈ ਲਈ ਭੇਜੇ ਗਏ ਸਨ ਕਤਲੇਆਮ ਦੌਰਾਨ 69 ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਨੂੰ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਸੱਭ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ 45 ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ। ਉਤਰਖੰਡ ਦੇ 15, ਪੱਛਮੀ ਬੰਗਾਲ ਦੇ ਤਿੰਨ, ਹਰਿਆਣਾ ਦੇ ਚਾਰ ਅਤੇ ਝਾਰਖੰਡ ਤੇ ਉੜੀਸਾ ਦੇ ਇੱਕ ਇੱਕ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ 'ਤੇ ਹਮਲਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਲਹਿਰੀ ਦੇ ਜਨਰਲ ਸਕੱਤਰ ਵਕੀਲ ਨਵਕਿਰਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਦੋਸ਼ ਲਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਕਤਲੇਆਮ ਵਿੱਚ ਪੁਲੀਸ ਦੀ ਭੁਮਿਕਾ ਮੋਹਰੀ ਰਹੀ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਪੁਲੀਸ ਨੂੰ ਹੀ ਜਾਂਚ ਦਾ ਕੰਮ ਸੌਂਪਿਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਪੁਲੀਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਬਚਾਅ ਲਈ ਪਰਚੇ ਜਾਣਬੁੱਝ ਕੇ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਗ੍ਰਹਿ ਮੰਤਰਾਲੇ ਵੱਲੋਂ ਸੂਚਨਾ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਤਹਿਤ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਜਾਣਕਾਰੀ ਨੂੰ ਆਧਾਰ ਬਣਾ ਕੇ ਸੂਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਵਿੱਚ ਕੇਸ ਦਾਇਰ ਕਰਨ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸੂਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਤੋਂ ਰੱਦ ਕੀਤੇ ਗਏ ਪਰਚਿਆਂ ਦੀ ਮੁੜ ਜਾਂਚ ਲਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਟੀਮ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਮੰਗ ਵੀ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ।

Ontario Budget 2013: Four More Years of Austerity

burning in their wallets.

You don't have to look beyond the government's own charts to see the price of austerity. On page 181, the Budget presents the following chart, showing a breakdown of contributions to Ontario's economic growth from various sectors of the economy, comparing the period between 2008 and 2012 and the period from 2013 to 2016.

Average Annual Percentage Point Contribution to GDP Growth

The data for the 2008 to 2012 period underline the critical role that government stimulus spending played in averting an even worse recession. Government's contribution was greater than overall economic growth. In other words, without government's contribution Ontario's economy would have actually shrunk in real terms over that five-year period.

However, the projection for 2013 to 2016 shows clearly how committed governments in Canada – including the Ontario government – are to austerity as an economic strategy. The projection is that after having led the recovery in 2008 to 2012, governments will actually detract from economic growth in 2013 to 2016. That is because, according to the governments' projections, between 2013 and 2016 their average annual contribution will be negative.

That means the foundation for this budget is four more years of austerity. While the government

applies the brakes, Ontario is assuming that growth in business investment, consumer spending and a significant improvement in the trade balance will prevent the economy from sliding into another recession. This is precisely the recipe that created the double-dip recession in the United Kingdom and that has led to long-term stagnation in Europe. But while even the most enthusiastic boosters of austerity in the rest of the world are backing away, Ontario is forging ahead with its austerity strategy, sitting on the sidelines and hoping that consumer spending, business investment and a rebound in our trade balance will do the job for it.

Ironically, the government's own numbers also show that the original case for austerity in Ontario was wildly overstated.

The following chart shows how Ontario's estimates of the fiscal deficit gradually deflate from the forecast cycle through to the audited final numbers.

Ontario's deficit forecasts

For example, it shows that for 2011-12, the deficit gradually declined from a 2-year forecast of \$19.4 billion to a final audited number of \$13 billion. For 2012-13, even before the final audited numbers are out (expected in September 2013), the deficit shrank from a 2-year forecast of \$15.9 billion to the estimate of \$9.8 billion in this budget. Based on this trend, we could reasonably expect the deficit for 2015-16 in this plan to be, at most, \$4.8 billion.

Although time is proving just how overstated the Drummond report's deficit projections were, the government continues to follow the report's austerity prescription of no less than 362 places to cut spending. The budget claims the province is "moving forward with about half of the 362 recommendations" and promises to implement a total of 60 per cent of the recommendations.

In other words, Ontario remains in austerity mode, despite the mounting evidence that it's doing more harm than good.

Teachers and school workers bore the brunt of austerity initiatives in 2012, as political casualties of the

province's austerity agenda. Their collective bargaining rights were revoked and their battle with the province made them the most visible face of austerity. Budget 2013 softens the tone of the assault on labour rights in this province, but fails to stand down from the austerity ledge.

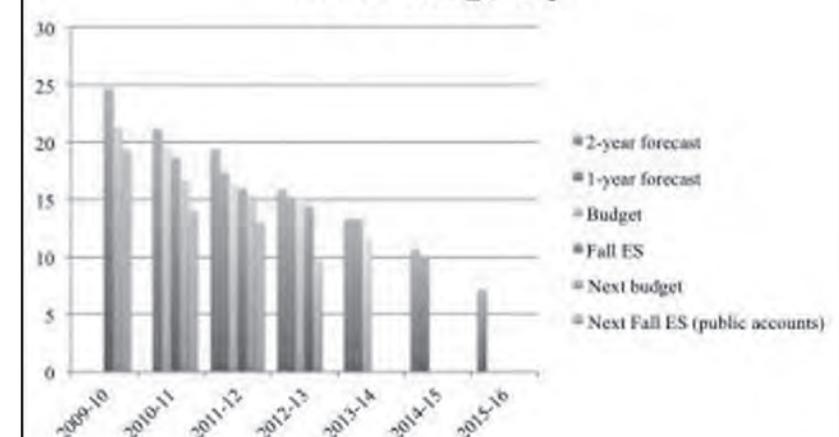
Meanwhile, hidden dimensions of the price of austerity are beginning to poke through in Budget 2013. For starters, it is increasingly evident that the provincial government will not make good on its commitment to reduce child poverty by 25 per cent within a five-year period. Last year's austerity budget put child poverty reduction efforts on ice, despite heartening evidence that earlier initiatives were actually making a difference for the

no mention in the provincial budget of any scheduled minimum wage increase. The budget says the province will create an advisory panel of business, worker, and youth representatives – a move that will be viewed as a stalling tactic by those advocating for a raise after a two-year freeze.

There will be a one per cent increase in benefits to those who qualify for the Ontario Disability Support Plan (ODSP), three per cent (including a \$14 a month top up) for those who qualify for Ontario Works (OW). But this increase fails to keep up with the rising cost of living – and those receiving OW and ODSP are among the most vulnerable in our province.

Meanwhile, the province is

Ontario's deficit forecasts An evolving story

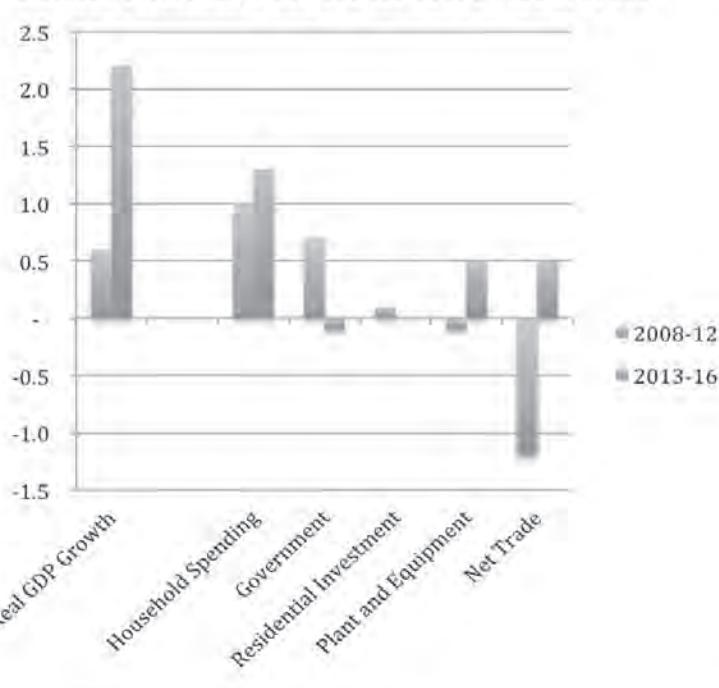
province's poor.

Budget 2013 commits the government to increase the Ontario Child Benefit (OCB) to \$1,210 per eligible child in July 2013 and to \$1,310 in July 2014. That's behind the schedule the 25 in 5 Poverty Reduction Network was urging the government to adopt.

Despite growing calls to raise the minimum wage to \$14 an hour in Ontario – to lift workers above the poverty line – there is

changing some restrictive Mike Harris era rules on OW and ODSP recipients (including asset limits) but the long shadow of Harris' political attack on the poorest in the 1990s remains steadfast in Ontario. It's a reminder about the lessons of austerity: groups who are scapegoated and services that are cut in the name of deficit reduction are never fully returned to their previous levels once government reaches its goal of

Average Annual Percentage Point Contribution to Real GDP Growth

"EVERYBODY'S GRADES ARE DOWN, DAD — I THINK THE SCHOOL'S HAVING SOME KIND OF AUSTERITY PROGRAM."

balanced budget.

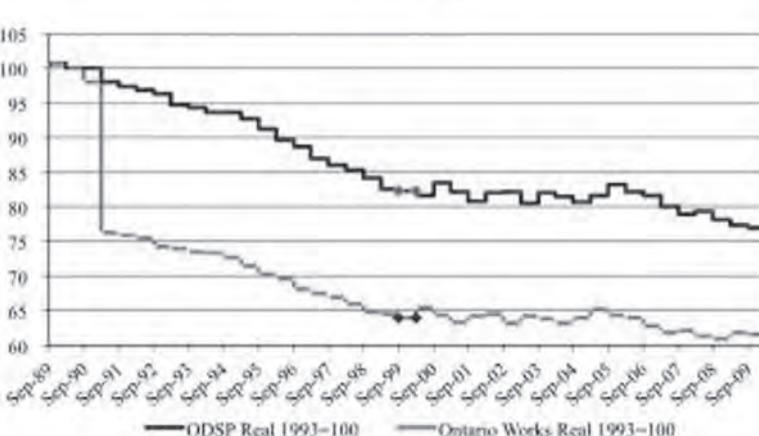
The following chart traces the real value of basic ODSP and OW benefits since 1993. Notably OW and ODSP benefits will be lower this fall, after the increases announced in the budget, than they were in 2003 when the McGuinty government took office.

Ontario Works and ODSP Rates

When all is said and done, 16 out of 25 government ministries will be spending less than they were allocated last year. In fact, Budget 2013 trumpets that Ontario will spend less, per capita, on public programs than any other province in Canada.

The rest of program spending amounts, virtually, to maintenance. There will be a little more spending on home care – but not nearly enough to meet the growing demand of an aging population. Students clamouring

Ontario Works and ODSP Rates, Adjusted for Inflation
1993 to 2013
1993=100

for a break on tuitions won't get one. No leadership on affordable, regulated child care.

There is some movement on Toronto's public transit file: the province now appears ready to allow a toll lane to help the GTA get out of political and traffic gridlock. It is also ready to make permanent the two-cents-a-litre gas tax to municipalities. But those revenue tools are not nearly enough to save the day.

Finally, Budget 2013 fails to address the real cause of Ontario's revenue problems: the unsustainable tax cut agenda that Mike Harris introduced in the late-

1990s. The lost revenues from those tax cuts amount to \$17 billion in forgone money the government could have been using to eliminate the deficit, trim down the debt, get young people, immigrants, and the long-term unemployed working again – having been sidelined for too long since the 2008 recession.

Despite all the mounting evidence that austerity in Ontario is doing more harm than good – our estimates is that austerity measures will act as a three per cent fiscal drag on the economy for several years – Budget 2013 failed to take the province into a new direction.

And for all of its claims of balance in its approach to the deficit, there isn't a single major new revenue raising initiative in the budget. Ontario is relying entirely on cuts in services to Ontarians – a priority that means

once the budget is balanced, the gap between the services we need and the services we are receiving will be even bigger than it is today, with our per-capita service levels stuck at the lowest among provincial governments in Canada.

Nice might have replaced nasty, but it's still austerity.

Economist Hugh Mackenzie is a CCPA research associate. Trish Hennessy is director of the CCPA-Ontario

Courey : Canadian Centre For Policy Alternatives

Opinion

Robert Reich

ROBERT B. REICH, Chancellor's Professor of Public Policy at the University of California at Berkeley, was Secretary of Labor in the Clinton administration. Time Magazine named him one of the ten most effective cabinet secretaries of the last century. He has written thirteen books, including the best sellers "Aftershock" and "The Work of Nations." His latest is an e-book, "Beyond Outrage," now available in paperback. He is also a founding editor of the American Prospect magazine and chairman of Common Cause.

We remain in the gravitational pull of the Great Recession. The Labor Department reports that 165,000 new jobs were

The Flaccid Jobs Report

created in April -- below the average gains of 183,000 in the previous three months.

We can't achieve escape velocity. Since mid-2010, the three-month rolling average of job gains hasn't dipped below 100,000 but has exceeded 250,000 jobs just twice.

This isn't enough to ease the backlog of at least 3 million (estimates range up to 8 million) job losses since 2007, just before the Great Recession began. (And as I'll point out in a moment, 2007 wasn't exactly jobs nirvana.)

Moreover, most of the new jobs now being created pay less than the ones that were lost.

What's wrong?

First, government is doing exactly the opposite of what it should be doing. It raised payroll taxes in January (ending the temporary tax holiday), thereby reducing the incomes of the typical family by about \$1,000 this year.

More damaging, government cut spending through the damnable sequester -- thereby reducing overall demand for goods and services. (Direct government employment dropped another 11,000 in April.)

There's also a deepening structural problem. All the economic gains from the recovery have gone to the very top, leaving the middle class (and everyone aspiring to join it) with a shrinking portion of the pie.

Consumers are still spending, but tentatively at best. And much of the spending is coming from the rich, whose stock portfolios have grown nicely. (The wealthiest 10 percent of Americans own 90 percent of all shares of stock.)

But the rich don't spend as much of their earnings as everyone else. They save and speculate around the world wherever they can get the highest return.

The structural problem of widening inequality also hurt the last recovery, which ended in 2007.

Compared to the one we're now enduring, the previous recovery seems robust. But it was one of the weakest recoveries since World War II -- propelled by borrowing of the middle class against the rising values of their homes.

When the housing bubble burst, the middle class no longer had the purchasing power to keep the economy going.

It still doesn't.

The federal budget deficit is shrinking more quickly than forecasters had expected, mainly because of government cutbacks and tax payments from the well-to-do.

If there was ever a time for our leaders in Washington to declare victory over the deficit, and focus instead on jobs and inequality, it's now. But don't hold your breath.

Book Release

Understanding Bhagat Singh

Need to link revolutionary movements of the world Prof. Randhir Singh JNU, New Delhi, There is a need to link the revolutionary movements in the world, particularly with the revolutionary movements of Latin America. Prof. Randhir Singh, the eminent Marxist thinker said this in presence of Ambassadors from Cuba, Venezuela and Bolivia, the centres of social revolutions in recent years. Prof. Randhir Singh was releasing a book 'Understanding Bhagat Singh', written by Prof. Chaman Lal, who recently retired from JNU, New Delhi. Prof. Randhir Singh known for his book 'Crisis of Socialism' after the fall of Soviet Union, said that generations of Indian youth, including his own generation in pre independence times have been inspired from the personality of Bhagat Singh and there is a need to focus upon his political ideas, which remained neglected for long time. Prof. Randhir Singh said that 'Walter Benjamin said that ruling classes always takes away people's history from them', this has happened to Bhagat Singh as well. It was the tragedy of the left that they never owned up Bhagat Singh as their pioneer. The release of book was marked by May Day, Karl Marx birth day (5th May) and Ghadar party centenary, founded on 21st April 1913 in San Francisco in USA. The author of the book

Prof. Chaman Lal expressed his happiness that the book actually came into print on 1st May. Chaman Lal, who has earlier authored many books on Bhagat Singh in many Indian languages, emphasized upon the need to study and preserve documents of not only Bhagat Singh and his comrades, but of all revolutionary movements from 1757 to 1946 Indian Navy revolt, including 1857 first war of Independence, 1913-15 Ghadar movement, Bhagat Singh led HSRA, Master Surya Sen led Chittagong revolt of 1932 and 1946 Indian Navy revolt and many more. He underlined the need to establish Bhagat Singh Archives for this purpose.

Prof. S K Sopory, Vice Chancellor of JNU, speaking on the occasion underlined the need to learn many things from Bhagat Singh's personality, most importantly fearlessness. He hoped that JNU will be able to establish archives of revolutionary movements. Prof. Mushirul Hasan, Director General of National Archives of India and former VC of Jamia Millia Islamia opined that role of revolutionary movements has not been given proper space in national narratives, as the mainstream history writing is more focused on Gandhi-

Nehru narratives. Prof. Manoranjan Mohanty, eminent Political Scientist, further said that Bhagat Singh's ideas are slowly finding space in Indian society and Academia and underlined the role of Prof. Bipan Chandra in 1970's in this regard. He termed Prof. Chaman Lal's continuous interest in the subject as furthering the task begun by Prof. Bipan Chandra. Dr. Maninder Thakur, moderating the discussion also focused on the need to study Bhagat Singh's ideas by making this part of syllabus of Universities, which he thought has been ignored for long. Presiding over the function, Prof. G K Chadha, Vice Chancellor of South Asian University (SAU), established by SAARC countries, remembered Bhagat Singh as his hero from his early childhood. He termed

Bhagat Singh as 'karamyogi' in real sense, who sacrificed everything for his nation. Prof. Chadha appreciated Prof. Chaman Lal's passionate interest in Bhagat Singh and revolutionary movements. Prof. Bipan Chandra, Prof. G S Bhalla and Sheila Bhalla, Dr. Savitri Sawhney, daughter of eminent Ghadrite Pandurang Sadashiv Khankhoje and author her father's biography 'I Will Never Ask for Pardon',

Ambassadors from Cuba, Venezuela and Bolivia were honored on the occasion by presenting them with sets of books, including Randhir Singh's set of books for Fidel Castro. Che Guevara and Hugo Chavez were paid tributes and celebrated on the occasion. Nishant Natya Manch led by Shamshul Islam sang revolutionary songs on the occasion.

ਪਿੰਡਾਂ ਨੂੰ ਜਗਾਓ

- ਅਮੇਲਕ ਸਿੰਘ

ਜਾਗੋ ਪਿੰਡ ਪਿੰਡ ਆਈ
ਇਹ ਸੁਨੇਹਾ ਲੈ ਕੇ ਆਈ
ਸੁੱਤੀ ਜਾਗੋ ਇਹ ਲੋਕਾਈ
ਤੁੱਤ ਜਾਗਣੇ ਦੀ ਆਈ
ਗੁੜੀ ਨੀਂਦ ਸੁੱਤੇ, ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਜਗਾ ਦਿਓ
ਪਿੰਡਾਂ ਨੂੰ ਜਗਾਓ, ਪਿੰਡਾਂ ਨੂੰ ਹਿਲਾ ਦਿਓ
ਪਿੰਡਾਂ ਨੂੰ ਜਗਾਓ... . . .

ਦੜਾ ਇਹ ਚੁਤਾਲੀ ਪਿੰਡ ਪਿੰਡ ਮੜ੍ਹਦੇ
ਸਾਰ ਲੈਣ ਉੱਤੇ ਵੀ ਪਾਬੰਦੀ ਜੜਦੇ

ਰਾਜ ਭਾਗ ਮਾਰੇ ਡੰਡੇ ਬੁੱਢੀ ਮਾਂ 'ਤੇ
ਤਣੀਆਂ ਬੰਦੂਕਾਂ ਦੇਖੋ 'ਨੰਨੀ ਛਾਂ' 'ਤੇ

ਮੰਗ-ਪੱਤਰਾਂ ਤੋਂ ਐਨੇ ਹਾਕਮ ਡਰੇ
ਛਾਪਾਮਾਰੀ ਕੀਤੀ ਸਾਡੇ ਆਣ ਕੇ ਘਰੇ

ਭਾਵੇਂ ਰੋਕਾਂ ਮੜ੍ਹੀਆਂ ਬਠਿੰਡੇ ਸ਼ਹਿਰ 'ਤੇ
ਚੜ੍ਹ ਗਈ ਜ਼ਾਨੀ ਦੇਖੋ ਲੋਕ-ਲਹਿਰ 'ਤੇ

ਪਿੰਡਾਂ ਦੀਆਂ ਕੰਧਾਂ ਉੱਤੇ ਲਿਖ ਲਾ ਦਿਓ
ਪਿੰਡਾਂ ਨੂੰ ਜਗਾਓ... . . .

ਮੰਗ-ਪੱਤਰਾਂ 'ਚ ਲੋਕੀ ਹੱਕ ਮੰਗਦੇ
ਹਾਕਮਾਂ ਦੇ ਬਾਰ ਮੂਹਰੇ ਆਣ ਥੰਘਦੇ

ਚੜ੍ਹਿਆ ਬੁਝਾਰ ਹੈ ਜਾਗੀਰਦਾਰਾਂ ਨੂੰ
ਨੀਂਦ ਨਹੀਓਂ ਆਉਦੀ ਵੱਡੇ ਸ਼ਾਹੂਕਾਰਾਂ ਨੂੰ

ਚਿੱਡ ਸੂਲ ਹੋ ਗਿਆ 'ਜਮੂਹੀ ਰਾਜ' ਦੇ
ਗਲ 'ਗੁਠਾ ਦਿੱਤਾ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਦੇ

ਜਿੰਨਾ ਉਹ ਦਬਾਉਣ ਲੋਕੀ ਹੋਰ ਉੱਠਦੇ
ਹਾਕਮਾਂ ਦੇ ਹੁਕਮਾਂ 'ਤੇ ਲੋਕ ਬੁੱਕਦੇ

ਪੰਨੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਾਲੇ ਇਹ ਸੁਣਾ ਦਿਓ
ਪਿੰਡਾਂ ਨੂੰ ਜਗਾਓ... . . .

ਸੰਗਤਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਣ ਓਹਲਾ ਪਰਦਾ
ਡੰਡਿਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਰਾਜ ਸੇਵਾ ਕਰਦਾ

ਕਰਜੇ ਦੇ ਮਾਰੇ ਲੋਕੀ ਮੰਗ ਕਰਦੇ
ਕੀਹਦੇ ਕੋਲੇ ਦੱਸੀਏ ਜੀ ਦੁੱਖ ਘਰ ਦੇ

ਨਾਕਾਬੰਦੀ ਕਰਦੇ ਨੇ ਪਿੰਡ ਪਿੰਡ ਦੀ
ਭੰਨ ਦੇਣੀ ਲੋਕਾਂ, ਹਾਕਮਾਂ ਦੀ ਹਿੰਡ ਜੀ

ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਜੀਹਨੇ ਵੀ ਹੈ ਮੱਥਾ ਲਾ ਲਿਆ
ਜਿੱਤ ਜਾਂਦੇ ਲੋਕ, ਜਾਬਰਾਂ ਨੂੰ ਢਾਅ ਲਿਆ

ਹੱਕ ਦੇ ਨਗਾਰੇ ਉੱਤੇ ਚੋਟ ਲਾ ਦਿਓ
ਪਿੰਡਾਂ ਨੂੰ ਜਗਾਓ, ਪਿੰਡਾਂ ਨੂੰ ਹਿਲਾ ਦਿਓ

ਸਾਂਝੇ ਦੁੱਖਾਂ ਵਾਲੀ ਸਾਂਝੀ ਪੂਣੀ ਕੱਤੀਏ
ਫਰਜ਼ਾਂ ਤੋਂ ਭੁੱਲ ਕੇ ਨਾ ਅੱਖ ਵੱਟੀਏ

ਜਕੋ ਤਕੀ ਛੱਡੇ ਉੱਠੋ ਜੋਟੀ ਪਾ ਲਈਏ
ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਸੁੱਤੇ ਸ਼ੇਰਾਂ ਨੂੰ ਜਗਾ ਲਈਏ

ਇੱਕ ਪਿੰਡ ਜਾਗੇ, ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਜਗਾ ਲਏ
ਔਰਤਾਂ ਤੇ ਮਰਦਾਂ ਨੇ ਮੌਢੇ ਲਾ ਲਏ

ਬੇੜੀ ਹੈ ਕਿਨਾਰੇ ਸਾਡੀ ਤਾਹੀਂ ਲੱਗਣੀ
ਜਾਬਰਾਂ ਦੇ ਤਾਲੂਏ 'ਚ ਸੱਟ ਵੱਜਣੀ

ਉੱਠੋ ਸ਼ੇਰ ਕੂੜ ਦੇ ਮਹੱਲ ਢਾਅ ਦਿਓ
ਪਿੰਡਾਂ ਨੂੰ ਜਗਾਓ... . . .

Avon Accounting & Tax Services

Personal Tax Returns (T1)
Self Employed
Taxi Business

Corporate Tax Returns (T2)
GST / Payrolls / ROE
WCB Returns

Tax Planning & Advisory Services
Weekends/Evenings Services also available.

Tel: 403-561-9011
Tel: 403-479-4220

Pandher_2004@yahoo.com or singhh73@gmail.com

ਲੋਕ ਘੁਲਾਟੀਏ ਦਾ ਸਾਨਦਾਰ ਸਨਮਾਨ ਸਮਾਰੋਹ

ਅਤੇ ਕੁਲਵਕਤੀ ਲੋਕ ਸਮਰਪਣ

ਮੁਲਾਪੁਰ ਦਾ ਥਾਥਾ (ਲੁਧਿਆਣਾ) ਵਿਖੇ ਬਿਜਲੀ ਬੋਰਡ (ਪਾਵਰਕਾਮ) ਤੋਂ ਬਤੌਰ ਸਰਕਲ ਅਸਿਸਟੈਂਟ ਸੇਵਾ ਮੁਕਤ ਹੋਏ, ਬਿਜਲੀ ਮੁਲਾਜ਼ਮ ਜੱਬੇਬੰਦੀਆਂ ਦੇ ਸਿਰਕੱਢ ਆਗੂ, ਜਨਤਕ ਜਮਹੂਰੀ ਜੱਬੇਬੰਦੀਆਂ ਅਤੇ ਸੰਘਰਸ਼ਾਂ 'ਚ ਸੁਭਾ ਅਤੇ ਇਲਾਕਾ ਪੱਧਰ ਤੇ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਉਂਦੇ ਚੱਲੇ ਆ ਰਹੇ ਸਾਬੀ ਕੰਵਲਜੀਤ ਖੰਨਾ ਦਾ ਸਨਮਾਨ ਸਮਾਰੋਹ ਬੀਤੇ ਦਿਨੀ ਸਥਾਨਕ ਮਿਨੀ ਗੋਲਡਨ ਕੈਸਲ ਹਾਲ ਵਿਖੇ ਆਯੋਜਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਟੈਕਨੀਕਲ ਸਰਵਿਸਜ਼ ਯੂਨੀਅਨ ਅਤੇ ਮਨੀਸਟਰੀਅਲ ਸਰਵਿਸਜ਼ ਯੂਨੀਅਨ ਵੱਲੋਂ ਰੱਖੇ ਗਏ ਇਸ ਸਨਮਾਨ ਸਮਾਗਮ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਮੰਡਲ 'ਚ ਕੰਵਲਜੀਤ ਖੰਨਾ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜੀਵਨ ਸਾਬਣ ਕਿਰਨ ਖੰਨਾ ਤੋਂ ਬਿਨ੍ਹਾਂ ਟੀ.ਐਸ.ਯੂ. ਦੇ ਸੀਨੀਅਰ ਮੀਤ ਪ੍ਰਧਾਨ ਗੁਰਦੀਪ ਸਿੰਘ ਰਾਮਪੁਰਾ, ਅਧਿਆਪਕ ਜੱਬੇਬੰਦੀਆਂ ਡੈਮੋਕਰੈਟਿਕ ਟੀਚਰਜ਼ ਫਰੰਟ ਦੇ ਸਾਬਕਾ ਜਰਨਲ ਸਕੱਤਰ ਹਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਚੰਨਾ, ਜਿਲ੍ਹਾ ਸਕੱਤਰ ਲੁਧਿਆਣਾ ਜੋਗਿੰਦਰ ਆਜਾਦ, ਇਨਕਲਾਬੀ ਕੇਂਦਰ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸਾਬਕਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਨਰਾਇਣ ਦੱਤ, ਪੰਜਾਬ ਲੋਕ ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਮੰਚ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਅਮੋਲਕ ਸਿੰਘ, ਲੋਕ ਸੰਗਰਾਮ ਮੰਚ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਬਲਵੰਤ ਮੱਖੂ, ਕਿਰਤੀ ਕਿਸਾਨ ਯੂਨੀਅਨ ਦੇ ਕੋਮੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਹਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ ਸਾਮਿਲ ਸਨ। ਸਮਾਗਮ ਦੀ ਸੁਰੂਆਤ ਅਮਰਜੀਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ੀ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਸਾਬੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਲੋਕ ਸਰੋਕਾਰਾਂ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਗੀਤਾਂ, ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਬੇਟੀ ਮਨਪ੍ਰੀਤ ਨੇ ਬਹੁਤ ਹੀ ਭਾਵੁਕ ਕਵਿਤਾ ਨਾਲ ਸਮੂਹ ਦਾ ਮੰਨ ਜਿੱਤ ਲਿਆ, ਸੂਬੇ ਭਰ ਤੋਂ ਪੁੱਜੇ

ਸਾਬੀ ਖੰਨਾ ਨਾਲ ਬਿਤਾਏ ਯਾਦਗਾਰੀ ਪਲਾਂ ਦੀ ਯਾਦ ਤਾਜਾ ਕੀਤੀ। ਇਨਕਲਾਬੀ ਪੱਤਰਿਕਾ ਲਾਲ ਪਰਚਮ ਦੀ ਸੰਪਾਦਕੀ ਟੀਮ ਵੱਲੋਂ ਮਜਦੂਰ ਇਨਕਲਾਬ ਦਾ ਚਿੰਨ੍ਹ ਲਾਲ ਝੰਡਾ ਸਾਬੀ ਖੰਨਾ ਨੂੰ ਨਾਰਿਆਂ ਦੀ ਗੁੰਜ ਵਿੱਚ ਸੋਪਿਆਂ ਗਿਆ। ਸੰਪਾਦਕ ਮੁਖਤਿਆਰ ਸਿੰਘ ਪੁਹਲਾ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸੰਬੋਧਨ ਵਿੱਚ ਮਾਰਕਸਵਾਦ, ਲੈਨਿਨਵਾਦ, ਮਾਊਵਾਦ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਨੂੰ ਸਾਬੀ ਖੰਨਾ ਦੇ ਸ਼ਬਦੀਅਤ ਵਿਕਾਸ ਦਾ ਧੁਰਾ ਕਰਾਰ ਦਿੱਦਿਆਂ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਹੁਣ ਤੱਕ ਦੀ ਦੇਣ ਤੇ ਮਾਣ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ। ਸਮੂਹ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਵੱਲੋਂ ਇੰਜ; ਅਮਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਗਰੇਵਾਲ ਅਤੇ ਇੰਜ; ਤਰਲੋਕ ਸਿੰਘ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਿੱਚ ਸਾਬੀ ਖੰਨਾ ਨੂੰ ਅਗਲੇਰੇ ਸੰਘਰਸ਼ਾਂ ਲਈ ਲੈਪਟੋਪ ਨਾਲ ਸਨਮਾਨਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਲੋਕ ਕਲਾ ਮੰਚ ਮੁਲਾਂਪੁਰ ਦੇ ਕਲਾਕਾਰਾਂ ਨੇ “ਹਮ ਮਿਹਨਤਕਸ਼” ਅਤੇ ਸ਼ਹੀਦ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਘੜੀ ਕੋਗੇਓਗਾਈਆਂ ਰਾਹੀਂ ਦਰਸ਼ਕਾਂ ਦਾ ਮਨ ਧੁਰ ਅੰਦਰ ਤੱਕ ਮੋਹ ਲਿਆ। ਸਾਬੀ ਖੰਨਾ ਨੇ ਆਪਣੇ ਵਿਲੱਖਣ ਅੰਦਰ ‘ਚ ਅਪਣੇ ਸਫਲ ਜੀਵਨ ਅਤੇ ਸੇਵਾ ਕਾਲ ਲਈ ਸਮੂਚੇ ਬਿਜਲੀ ਕਾਮਿਆਂ ਅਤੇ ਇਨਕਲਾਬੀ ਲਹਿਰ ਦਾ ਧੰਨਵਾਦ ਕੀਤਾ। ਉਪਰੰਤ ਕਾਫਲੇ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਵਿੱਚ ਨਾਰੇ ਗੰਜਾਉਂਦਿਆਂ ਸਾਬੀ ਖੰਨਾ ਨੂੰ ਅਗਲੇਰੇ ਪੱਕੇ ਕਾਰਜਸਥਲ ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਕਲਾ ਭਵਨ, ਜਿੱਥੇ ਵੀ ਸੰਖੇਪ ਸਨਮਾਨ ਸਮਾਗਮ ਅਯੋਜਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਸਮੁੱਚਾ ਸਫਲ ਮੰਚ ਸੰਚਾਲਨ ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਰਮਾਂ, ਹਰਕੇਸ਼ ਚੰਗੀ ਅਤੇ ਟੀ.ਐਸ.ਯੂ. ਦੇ ਸਕੱਤਰ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕੀਤਾ।

ਬਹੁਪੱਖੀ ਦਿਸ਼ਾਖੀ ਮੇਲਾ ਹਰ ਪੱਖੋਂ ਕਮਾਇਆ ਹਿੱਤ

ਹਰ ਸਾਲ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸ ਸਾਲ ਵੀ ਸਕਾਈਡੋਮ ਗਰੂਪ ਆਫ ਕੰਪਨੀਜ਼ ਦੇ ਚੇਅਰਮੈਨ ਸ. ਦਲਜੀਤ ਸਿੰਘ ਗੈਥੂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰੀਵੀਅਰ ਤੇ ਮਿੱਤਰ ਸਨੋਹੀਆਂ ਵੱਲੋਂ 12 ਮਈ ਦਿਨ ਐਤਵਾਰ ਨੂੰ ਵਿਸਾਬੀ ਮੇਲਾ 308 ਰਦਰਫੋਰਡ ਵਾਲੀ ਲੋਕੇਸ਼ਨ ਤੇ ਬਹੁਤ ਹੀ ਧੂਮ ਧਾਮ ਨਾਲ ਮਨਾਇਆ ਗਿਆ। ਖਰਾਬ ਮੌਜੂਦ ਦੇ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਵੀ ਸੈਂਕੜੇ ਆਦਮੀ ਔਰਤਾਂ ਅਤੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੇ ਮੇਲੇ ਦਾ ਭਰਪੂਰ ਅਨੰਦ ਮਾਣਿਆ। ਪਸਿਧ ਗਾਇਕ ਜੱਸੀ ਧੰਜਲ ਤੇ ਤਾਨੀਆ ਗਿੱਲ ਨੇ ਲੱਗ ਪੱਗ ਇੱਕ ਘੰਟਾ ਆਪਣੇ ਦਿਚਸਥ ਗੀਤ ਸਟੇਜ ਤੋਂ ਸੰਗੀਤ ਦੀਆਂ ਧੂਨਾ ਨਾਲ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ। ਗੀਤ ਸੰਗੀਤ ਤੇ ਹੋਰ ਰੰਗਾ ਰੰਗ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਗਰਮਾ ਗਰਮ ਚਾਹ, ਪਕੜੇ, ਜਲਬੀਆਂ, ਪੂਰੀਆਂ ਅਤੇ ਛੋਲਿਆਂ ਦਾ ਲੰਗਰ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਸੀ ਜੋ ਮਨ ਭੋਂਦੇ ਵਿਸਾਬੀ ਦਿਹਾੜੇ ਦੀ ਸ਼ਾਨ ਨੂੰ ਹੋਰ ਵੀ ਚਮਕਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਕੋਲਡ ਡਰਿੰਕਸ ਦਾ ਪੂਰਾ ਪੰਥ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਸਟੇਜ ਤੋਂ ਰੱਚੇਕ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਲੱਕੀ ਡਰਾਅ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ ਕਿਸਮਤ ਅਜ਼ਮਾਉਣ ਦੀ ਗਲ ਵੀ ਬਾਰ ਕਹੀ ਜਾ ਰਹੀ ਸੀ ਜੋ ਸਰੋਤਿਆਂ ਤੇ ਦਰਸ਼ਕਾਂ ਨੂੰ ਬੜੀ ਆਕਰਸ਼ਣ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ। ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਆਮ ਜਨਤਾ ਦੀ ਹਾਜ਼ਰੀ ਵਿੱਚ ਪਤਵੰਤੇ ਸੱਜਣਾਂ ਹੱਥੋਂ ਲੁਕੀ ਟਿਕਟਾਂ ਕਢਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਅਤੇ ਜੇਤੂਆਂ ਨੇ ਟੀ.ਵੀ., ਸਾਈਕਲ, ਮਾਈਕਰੋਵੇਵ ਅਤੇ

ਭਨੋਈਆ ਸ੍ਰ. ਵਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਭੰਗਰੇ ਵਿਨੀਪੈਗ ਤੋਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ ਤੇ ਇਸ ਸਮਾਗਮ ਵਿੱਚ ਪਹੁੰਚੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਇਸ ਮੇਲੇ ਵਿੱਚ ਸ਼ਹਿਰ ਦੀਆਂ ਨਾਮਵਰ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਹਸਤੀਆਂ, ਬੁਧੀਜੀਵੀ, ਸਮਾਜ ਸੇਵਕ, ਲੇਖਕ, ਪੱਤਰਕਾਰ ਅਤੇ ਵਿੱਕ ਢਿਲੋਂ, ਵਿਕੀ ਵਿਲੋਂ, ਹਰਿੰਦਰ ਮੱਲੀ, ਗੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਮਾਨ, ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਮੌਮੀ, ਇੰਦਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਲੱਕੀ, ਇੰਦਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਰੱਕੀ, ਸਤਿਬੀਰ ਸਿੰਘ ਗੋਲਡੀ ਵੱਲੋਂ ਸਕਾਈਡੋਮ ਕੰਪਨੀਜ਼ ਦੇ ਸਾਰੇ ਕੰਪਨੀ ਦੇ ਕਾਮਿਆਂ ਦਾ ਸਰਟੀਫਿਕੇਟ ਅਤੇ ਗੁਲਫ ਸ਼ਰਟਾਂ ਨਾਲ ਸਨਮਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਮੇਲੇ ਦੀਆਂ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਮਨਾਉਂਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਅੰਤ ਤੇ ਦਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਗੈਦੂ ਅਤੇ ਕੁਲਵੰਤ ਕੌਰ ਨੇ ਆਏ ਸਾਰੇ ਮਿੱਤਰ-ਸਨੋਹੀਆਂ ਦਾ ਧੰਨਵਾਦ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਅਗਲੇ ਸਾਲ ਫਿਰ ਰਲ ਕੇ ਮੇਲਾ ਮਾਨਾਉਣ ਦਾ ਅੰਲਾਨ ਕੀਤਾ।

ਸੁਣੋ ਆਵਾਜ਼ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੀ

ਸੁਣੋ-ਸੁਣੋ ਇਹ ਬਸਤੀਆਂ ਦੇ ਮੋੜ ਕੀਹ ਨੇ ਆਖਦੇ ਚੁਰਸਤਿਆਂ 'ਚ ਚੀਕਦੇ ਇਹ ਸ਼ੇਰ ਕੀਹ ਨੇ ਆਖਦੇ ਭਰੇ ਬਾਜ਼ਾਰ ਬੰਦ ਕਿਉਂ, ਇਹ ਸੋਗ ਕੀਹ ਨੇ ਆਖਦੇ ਬੀਮਾਰ ਹੋਏ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਇਹ ਲੋਕ ਕੀਹ ਨੇ ਆਖਦੇ ਕਿਉਂ ਕਾਗਜ਼ਾਂ 'ਤੇ ਉੱਗਦੇ ਨੇ ਰੋਜ਼ ਸੂਹੇ ਹਾਦਸੇ ਕਿਉਂ ਸੁਰਖੀਆਂ 'ਚੋਂ ਝਾਕਦੇ ਨੇ ਨਕਸ਼ ਸਾਡੀ ਲਾਸ਼ ਦੇ ਸੁਣੋ-ਸੁਣੋ ਆਵਾਜ਼ ਮੇਰੇ ਗੀਤ ਇਸ ਉਦਾਸ ਦੀ ਜੋ ਹੰਝੂਆਂ 'ਚ ਬੋਲਦੀ ਤੇ ਹੌਕਿਆਂ 'ਚ ਆਖਦੀ ਸੁਣੋ ਆਵਾਜ਼ ਚੁੱਲ੍ਹਿਆਂ 'ਚੋਂ ਸਰਦ ਹੋਈ ਰਾਖ ਦੀ ਸੁਣੋ ਆਵਾਜ਼ ਝੁੱਗੀਆਂ ਦੇ ਝੁਰੜ ਗਏ ਮਾਸ ਦੀ ਸੁਣੋ ਆਵਾਜ਼ ਮਿਹਨਤਾਂ ਮੱਥੇ ਲਿਖੀ ਬਰਾਤ ਦੀ ਸੁਣੋ ਆਵਾਜ਼ ਹਰ ਕਿਰਨ ਦੀ ਰੋਸ਼ਨੀ 'ਚੋਂ ਰਾਤ ਦੀ ਸੁਣੋ ਆਵਾਜ਼ ਜਿਉਂਦਿਆਂ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ 'ਚੋਂ ਲਾਸ਼ ਦੀ ਸੁਣੋ ਆਵਾਜ਼ ਮਰ ਗਿਆਂ ਦੀ ਮੌਤ 'ਚੋਂ ਸੁਆਸ ਦੀ ਸੁਣੋ-ਸੁਣੋ ਆਵਾਜ਼ ਇਹ ਜੁਬਾਨ ਬੇ-ਜੁਬਾਨ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਹੈ ਨਹੱਕ ਦੇ ਇਹ ਹੱਕ ਨੂੰ ਦਬਾਣ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਹੈ ਇਹ ਗੁਰਬਤਾਂ ਦੇ ਵੈਣ ਢੂੰਘੇ ਪਾਣ ਦੀ ਸੁਣੋ-ਸੁਣੋ ਇਹ ਕੌਣ ਨੇ ਜੋ ਲੋਕ ਨਾਅਰੇ ਮਾਰਦੇ ਜੋ ਆਪਣੇ ਹੀ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਪਏ ਆਬਹੂ ਲਿਤਾੜਦੇ ਜੋ ਆਪਣੇ ਹੀ ਕੌਮ ਦੇ ਨਸੀਬ ਪਏ ਵਿਗਾੜਦੇ ਜੋ ਆਪਣੇ ਇਮਾਨ ਨੂੰ ਪਏ ਆਪ ਨੇ ਵੰਗਾਰਦੇ ਜੋ ਆਪਣੀ ਹੀ ਬੀੜ ਤੇ ਅੰਜੀਲ ਪਏ ਨੇ ਪਾੜਦੇ ਜੋ ਆਪਣੇ ਹੀ ਗੌਤਮਾਂ ਦਾ ਫਲਸਫਾ ਪਏ ਸਾੜਦੇ ਸੁਣੋ-ਸੁਣੋ ਆਵਾਜ਼ ਹੈ ਇਹ ਵਤਨ ਨੂੰ ਮਿਟਾਣ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਕਾਲੀ ਰਾਤ ਵਿਚ ਦੀਵਾ ਕਿਤੇ ਬੁਝਾਣ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਸਾਡੇ ਹੁਸਨ ਦੇ ਮੱਥੇ ਝਰੀਟਾਂ ਪਾਣ ਦੀ ਸੁਣੋ-ਸੁਣੋ ਆਵਾਜ਼ ਕਿ ਇਹ ਦੂਰ ਨਿਕਲ ਜਾਏ ਨਾ ਇਹ ਅੱਗ ਬਣ ਕੇ ਸਾਡਿਆਂ ਮਹਿਲਾਂ ਨੂੰ ਸਾੜ ਜਾਏ ਨਾ ਇਹ ਸ਼ੋਰ ਬਣ ਕੇ ਸਾਡੀਆਂ ਗਲੀਆਂ 'ਚ ਫੈਲ ਜਾਏ ਨਾ ਅਸਪਾਤ ਬਣ ਕੇ ਸਾਡਿਆਂ ਖੇਤਾਂ 'ਚ ਉੱਗ ਆਏ ਨਾ ਦੀਵਾਨੀ ਹੋ ਕੇ ਝੁੱਗੀਆਂ 'ਚੋਂ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲ ਆਏ ਨਾ ਸੁਣੋ-ਸੁਣੋ ਆਵਾਜ਼ ਹੈ ਇਹ ਦਰਦ ਤੇ ਬਕਾਣ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਹੈ ਇਹ ਚਾਲੀ ਰਾਤ ਵਿਹਿਸਤਾਂ ਦੇ ਖੂਨ ਮੂੰਹ ਨੂੰ ਲਾਣ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਕਾਲੀ ਰਾ

ਸੈਮੀਨਾਰ
ਲਿੰਕੋਲਨ

ਸਿੱਖ ਅਕਾਦਮਿਕਤਾ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ

ਇਤਿਹਾਸ ਦੀਆਂ ਪਰਤਾਂ ਉਪਰ ਹਮੇਸ਼ਾ ਜਿਉਂਦੀਆਂ ਜਾਗਦੀਆਂ ਕੌਮਾਂ ਲਗਾਤਾਰ ਪਹਿਰੇਦਾਰੀ ਕਰਦੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਸਮੇਂ ਸਮੇਂ ਉਤੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਦਿਸ਼ਟੀਕੋਣਾਂ ਤੋਂ ਕਿੱਤੂ ਪ੍ਰੰਤੂ ਵੀ ਉਠਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਜੇ ਨਿੱਠ ਕੇ ਇਤਿਹਾਸ ਦੀਆਂ ਪਰਤਾਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਸੰਗਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਕਿਸਮ ਦੀ ਅੜਚਣ ਜਾਂ ਕਿੱਤੂ ਪ੍ਰੰਤੂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਹੀ ਖਾਰਜ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਦੁਨੀਆ ਦੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਧਰਮਾਂ ਵਿਚ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵਿਲੱਖਣਤਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਹੀ ਦੁਨੀਆ ਦਾ ਇਕੋ ਇਕ ਅਜਿਹਾ ਧਰਮ ਗ੍ਰੰਥ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ ਸੰਪਾਦਨਾ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵੀ ਪੈਗਾਬਗੀ ਅਜ਼ਮਤ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਨਾ ਕਿ ਹੋਰਨਾਂ ਧਰਮ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਾਂਗ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੈਰੋਕਾਰਾਂ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਹੋਈ। ਇਹ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕ ਤੱਥ ਹੈ ਕਿ ਕਾਇਆ ਬਦਲਣ ਵੇਲੇ ਜਦੋਂ ਗੁਰਗੋਦੀ 'ਤੇ ਅਗਲੇ ਗੁਰੂ ਸੁਸ਼ੋਭਿਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਪਹਿਲੀ ਜੋਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੱਥਾ ਟੇਕਣ ਉਪਰੰਤ ਸਰਬ ਪ੍ਰਥਮ ਲਿਖਤ ਪੋਥੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਪੁਰਦ ਕਰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਪ੍ਰੰਪਰਾ ਨਿਰੰਤਰ ਪੰਜਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਤੱਕ ਚਲਦੀ ਰਹੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਿਚ ਆਦਿ ਬੀੜ ਦੀ ਸੰਪਾਦਨਾ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦਾ ਕਾਰਜ ਸੰਪੰਨ ਹੋਇਆ। ਇਹ ਪਵਿੱਤਰ ਬੀੜ ਅੱਜ ਵੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਵਿਚ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕਤਾ ਦੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸਮਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਰਤਾਰਪੁਰੀ ਬੀੜ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਰਾਹੀਂ ਡਾ. ਭਾਈ ਜੋਧ ਸਿੱਖ ਨੇ ਸਿੱਖ ਸਮਾਜ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਅਕਾਦਮਿਕਤਾ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੱਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਇਸ ਮਸਲੇ 'ਤੇ ਸੈਮੀਨਾਰ 'ਇਕ ਗ੍ਰੰਥ, ਇਕ ਪੰਥ, ਇਕ ਰਹਿਤ ਮਰਿਆਦਾ' ਵਿਚ ਡਾ. ਜਸਬੀਰ ਸਿੱਖ ਮਾਨ ਲਾਸ ਏਂਜਲਸ, ਡਾ. ਏ. ਐਸ. ਚਾਵਲਾ, ਰਜਿਸਟਰਾਰ ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਪਟਿਆਲਾ, ਡਾ. ਸਰਬਜਿੰਦਰ ਸਿੱਖ ਮੁਖੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਅਧਿਐਨ ਵਿਭਾਗ ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਪਟਿਆਲਾ ਅਤੇ ਡਾ. ਕਸ਼ੀਰਾ ਸਿੱਖ ਨੇ ਆਦਿ ਨੇ ਅਹਿਮ ਨੁਕਤੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਹਵਾਲਿਆਂ ਰਾਹੀਂ ਸੈਮੀਨਾਰ ਦੌਰਾਨ ਪ੍ਰਸਤੁਤ ਕੀਤੇ।

 CENTUM®
E Z Mortgage Group Inc.

All your financial needs.
private loans .debt consolidation.
self employment. secured line of credit.
business loan. bad credit no problem.

GILL
Truck & Trailer Repair
& Mobile Service

OPEN 7 DAYS
A WEEK

Tel: 905.458.3455
Fax: 905.458.3456
Cell: 416.312.4707

3 Alfred Kuehne Blvd.,
Brampton, Ontario
L6T 4K3

www.gilltruckrepair.com

 Tri-City
Professional Realty Inc. Brokerage

*"Aiming Straight With
Honesty and Integrity"*

Since 1987 on Full Time Basis

Paul Dosanjh
Sales Representative

Dir: 416.254.7573

Off.: 905.793.5777

Email: pdosanjh2005@yahoo.com

1st, 2nd & 3d Mortgages get approved

Brokerage Licence #2105

Cell: 416-625-3352

hs_7matharu@yahoo.ca,

Fax: 905-676-8018

Website: www.centum.ca/ezmortgage

7050-14A Bramalea Road Mississauga, ON L5S 1T1

HARJIT SINGH

Mortgage consultant

Lic#M08007991

Pro-People Arts Project Media Group

"To create self-awareness in our community so that we will elude obscurity, devote to unwavering symbolism, and become sponged into a society that benefits us as a whole"

'Demand Identity' and we will become an effective futuristic society.

Corruption

Growth business

Bribery scandals have dominated headlines in several countries in recent months, among them India and Nigeria. International enforcement of anti-bribery laws has been increasing in the United States and major European countries.

A new survey of corporate officials and employees in 36 countries — in Europe, Africa and the Middle East, as well as India — indicates that there is plenty of corruption that needs investigating.

Over all, 20 per cent of the respondents said they knew of incidents at their own companies within the previous year that could be construed as cooking the books — moves to either understate expenses or overstate revenue. Among senior managers and directors, the figure was 42 per cent.

The survey was conducted late last year by Ipsos, a market research firm, on behalf of Ernst & Young, a major accounting firm.

Ernst did not break down responses to the cooking-the-books question by country, but indicated that managers from emerging markets were more likely to say that had happened than were managers from more developed economies.

The firm did provide country-by-country results for some questions, as can be seen in the accompanying charts. Asked if companies in their countries "often report their financial performance as better than it is," more than half the respondents in nine countries — Nigeria, Slovenia, Russia, Spain, Croatia, India, Serbia, Kenya and Austria — said that they did.

At the other end of the scale, fewer than a quarter of respondents in eight countries — Finland, Norway, Switzerland, France, Romania, Sweden, Hungary and the Netherlands — said that happened.

The survey was commissioned by Ernst's fraud investigation and dispute services group, which does not perform standard corporate audits but instead is hired by companies to look for signs of corruption or fraud in their own operations. It did not include either China or the United States.

David Stulb, the global leader of that group, said it was growing in part because many companies were worried about enforcement of the American Foreign Corrupt Practices Act, which bars the bribing of foreign officials, and of similar laws in other developed countries. Those surveyed included employees and officials of overseas subsidiaries of multinational companies. The respondents were promised anonymity, Ernst said.

The survey revealed what Ernst called a "corruption perception gap" in many countries, where respondents said bribery and corrupt practices were far more common in other parts of their country than they were in their own industry. At the extreme, 94 per cent of respondents in Kenya thought corruption was widespread in the country, but only 34 per cent thought it was a problem in their own industry.

The responses indicated that corruption and bribery are rare in the Scandinavian countries, but common in some Southern and Eastern European countries, as well as in India, the Middle East and Africa.

Courtesy : New York Times News Service

ਸੰਪਾਦਕ ਮੰਡਲ (ਆਨਰੇਗੀ)

ਦਵਿੰਦਰ ਤੂਰ
ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ

ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਛਿੱਲੋਂ
ਜਸਪ੍ਰੀਤ ਪਾਲੀਵਾਲ
ਸੁਖਦੇਵ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ

ਮਾਸਟਰ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ
ਮਾਸਟਰ ਭਜਨ ਗਿੱਲ ਕੈਲਗਰੀ, ਅਲਬਰਟਾ

ਬਾਈ ਅਵਤਾਰ ਗਿੱਲ ਬਿਟਿਸ ਕੋਲੰਬੀਆ
ਅਵਤਾਰ ਸਿੱਧੂ, ਵਿਨੀਪੈਗ ਮਾਨੀਟੋਬਾ
ਬਲਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ
ਗ੍ਰਾਫਿਕਸ ਡਿਜ਼ਾਇਨਰ
ਬੀ. ਸਿੰਘ
akashdeep.1064@gmail.com

Rush Lube Inc.

Complete Truck Repairs
& Truck Wash with Drive Thru Truck Services

Jaskaranjit Singh (Jas)

32 Rutherford Road South
Brampton, ON L6W 3J1

Tel: 905.453.6344

Fax: 905.456.2065

Email: rushlube@hotmail.com

avenue
OPTICAL

www.avenueoptical.ca

Vijay K. Sharma

Licensed Optician &
Contact Lens Fitter

200 County Court Blvd

Unit A1

Brampton, ON L6W 4K7

905.454.1277

info@avenueoptical.ca

Ideal Acupuncture

CLINIC

Vijay K. Sharma

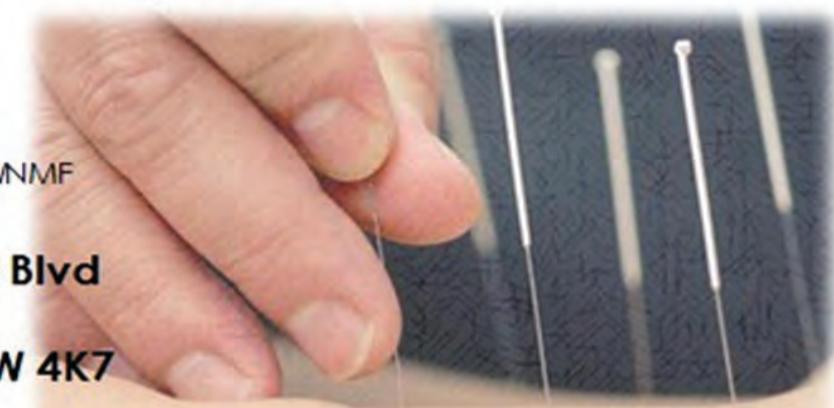
MD (ACU) OAATCM, WNMF

200 County Court Blvd

Unit A1

Brampton, ON L6W 4K7

Tel: 905.454.1277

- * Residential
- * Commercial
- * Investment

HomeLife/Superstars

Real Estate Ltd., Brokerage

Each office is independently owned and operated

Off: 905.792.7800

Fax: 905.792.9092

2565 Steeles Ave. E. Unit 11

Brampton, ON L6T 4L6

Email: sliddar@hotmail.com

Sukhdev Singh Liddar

Sales Representative

Cell: 416.274.1146